

Uchwała Nr XLVII/325/2018
RADY GMINY ZARSZYN
z dnia 14 lutego 2018 r.

w sprawie: przyjęcia Programu Rewitalizacji Gminy Zarszyn na lata 2017 – 2023.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1875 z późn. zm.) **Rada Gminy Zarszyn:**

uchwała co następuje:

§ 1

Przyjmuje się Program Rewitalizacji Gminy Zarszyn na lata 2017 – 2023 w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Traci moc uchwała nr XLI/288/2017 Rady Gminy Zarszyn z dnia 11 września 2017 r. w sprawie przyjęcia Programu Rewitalizacji Gminy Zarszyn na lata 2017 – 2023.

§ 3

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Zarszyn.

§ 4

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PRZEWOJNICZYCY
Rada Gminy Zarszyn
mgr Andrzej Zoręczny

Program rewitalizacji Gminy Zarszyn na lata 2017-2023

Opracowany przez Zespół

WGS84 Polska Sp. z o.o.
ul. Warszawska 14 lok. 5
05-822 Milanówek
www.wgs84.pl

Spis treści

1. Wprowadzenie	3
2. Opis powiązań programu rewitalizacji z dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy	4
3. Diagnoza czynników zjawisk kryzysowych oraz skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych	9
3.1. Wykorzystane źródła danych	10
3.2. Porównywalne jednostki przestrzenne.....	10
3.3. Demografia	12
3.4. Bezrobocie.....	15
3.5. Ubóstwo.....	18
3.6. Przestępczość	20
3.7. Edukacja	21
3.8. Aktywność społeczna	23
3.9. Identyfikacja obszarów w stanie kryzysowym pod względem występowania negatywnych zjawisk społecznych	25
3.10. Sytuacja gospodarcza	27
3.11. Sytuacja środowiskowa	31
3.12. Sytuacja przestrzenno-funkcjonalna	36
3.13. Sytuacja techniczna	42
3.14. Delimitacja obszaru zdegradowanego	43
4. Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji i zasięg przestrzenny obszaru rewitalizacji	46
5. Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji	51
6. Cele rewitalizacji i kierunki działań	52
7. Lista planowanych, podstawowych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych wraz z harmonogramem realizacji i określeniem indykatorywnych ram finansowych	55
8. Uzupełniające rodzaje przedsięwzięć rewitalizacyjnych.....	64
9. Mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym programem rewitalizacji	66
10. Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów w proces rewitalizacji.....	74
11. System realizacji (wdrażania) programu rewitalizacji	82
12. System monitoringu skuteczności działań i system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu <i>Programu</i>	84
13. Ocena oddziaływania na środowisko.....	87
14. Wykorzystane źródła danych.....	88
15. Załączniki	90
16. Spis załączników, tabel, wykresów i map	93

1. Wprowadzenie

Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie programu rewitalizacji.¹

Program rewitalizacji to inicjowany, opracowany i uchwalony przez radę gminy, na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446, z późn.zm.), wieloletni program działań w sferze społecznej oraz gospodarczej lub przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej lub środowiskowej, zmierzający do wyprowadzenia obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego oraz stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju, stanowiący narzędzie planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji.²

Kompleksowa rewitalizacja obszarów zdegradowanych powinna zmierzać do pobudzenia aktywności środowisk lokalnych i stymulowania współpracy na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego, a także prowadzić do przeciwdziałania zjawisku wykluczenia na obszarach zagrożonych patologiami społecznymi. Celem podejmowanych inicjatyw w obszarze rewitalizacji powinna być poprawa jakości życia mieszkańców, zwiększenie ich szans na zatrudnienie oraz ożywienie gospodarcze i społeczne obszaru. Realizacja działań infrastrukturalnych winna być narzędziem niwelowania negatywnych zjawisk związanych ze zdiagnozowanymi problemami społecznymi, a działania inwestycyjne służyć trwałej odnowie rewitalizowanego obszaru poprzez poprawę ładu przestrzennego, stanu środowiska i zabudowy, zastosowanie wysokiej jakości rozwiązań architektonicznych i urbanistycznych, a także wspierać powstawanie nowych miejsc pracy i inwestycji, w tym także możliwości spędzania wolnego czasu.³

Niniejszy dokument został sporządzony z uwzględnieniem zasad planowania rewitalizacji, wskazanych w „Wytycznych Ministra Rozwoju w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020” oraz „Instrukcji przygotowania programów rewitalizacji w zakresie wsparcia w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020”

¹ Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz.U. z 2017 r. poz. 1023.

² Wytyczne Ministra Rozwoju w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, dostępne: <https://www.mr.gov.pl/media/23916/Wytycznedotrewitalizacji-poaktualizacji-zatwierdzone02082016clear.pdf>

³ „Instrukcja przygotowania programów rewitalizacji w zakresie wsparcia w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020”, przyjęta uchwałą nr 296/5906/17 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 18 kwietnia 2017 r.

2. Opis powiązań programu rewitalizacji z dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy

Działania wyznaczone w „Programie rewitalizacji Gminy Zarszyn na lata 2017-2023” są spójne z celami, kierunkami i działaniami gminnych dokumentów programowych.

Misja rozwoju gminy zawarta w „Strategii Rozwoju Gminy Zarszyn do roku 2025” została sformułowana w następujący sposób: **„Jesteśmy gminą położoną u podnóża Beskidu Niskiego, nasz rozwój społeczno-gospodarczy opieramy na lokalnych zasobach, dziedzictwie historycznym, kulturowym i przyrodniczym. Tworzymy warunki dla wzrostu zasobności mieszkańców oraz jesteśmy otwarci na inwestorów”**.

Z perspektywy realizacji „Programu rewitalizacji Gminy Zarszyn na lata 2017-2023”, istotne znaczenie mają następujące cele strategiczne:

- Cel strategiczny 1. Zapewnienie dogodnych warunków dla realizacji potrzeb i aspiracji mieszkańców wraz z poprawą obsługi mieszkańców w zakresie usług publicznych na poziomie akceptowanych standardów jakościowych i ilościowych.
- Cel strategiczny 2. Rozwinięte zasoby techniczne spełniające współczesne standardy jakościowe i ilościowe oraz umożliwiające zrównoważony rozwój.
- Cel strategiczny 3. Harmonijnie rozwinięta struktura przestrzenno-funkcjonalna gminy.
- Cel strategiczny 4. Zachowane wartości środowiska przyrodniczego.
- Cel strategiczny 5. Zachowane i wyeksponowane zasoby dziedzictwa kulturowego.
- Cel strategiczny 6. Rozwinięty kapitał ludzki i społeczny.
- Cel strategiczny 7. Poprawa poziomu rozwoju gospodarczego.

Celom strategicznym zostały przypisane cele operacyjne, znajdujące swoje odzwierciedlenie we wdrażaniu programu rewitalizacji. Z punktu widzenia aspektów społecznych wśród istotnych należy wymienić następujące:

- Cel operacyjny 1.1 Poprawa sytuacji materialnej mieszkańców, poprzez m.in. tworzenie warunków do wzrostu przedsiębiorczości mieszkańców i ich samozatrudnienia, aktywizację osób bezrobotnych w kierunku poszukiwania pracy, współpracę gminy z Powiatowym Urzędem Pracy w Sanoku w zakresie przekazywania informacji o ofertach pracy, ofertach szkoleń i innych, współpracę z Lokalną Grupą Działania „Dorzecze Wisłoka” m.in. przekazywanie informacji o możliwościach pozyskiwania wsparcia finansowego na założenie lub rozwój przedsiębiorstwa, poprawę możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji zawodowych, rozwijanie poradnictwa zawodowego w szkołach, wspieranie finansowe dla powstających podmiotów ekonomii społecznej udzielane m.in. na tworzenie przedsiębiorstw społecznych i miejsc pracy w nich, wspieranie realizacji zintegrowanych oraz zindywidualizowanych programów aktywizacji społeczno-zawodowej, wspieranie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz poprawy mobilności pracowników, wspieranie realizacji usług rozwojowych, w tym podnoszenie kwalifikacji przedsiębiorców i pracowników, wspieranie rozwoju przedsiębiorczości, wspieranie

rozwoju turystyki i promocja usług turystycznych.

- Cel operacyjny 1.2 Zapewnione schronienie dla osób i rodzin, które znalazły się w sytuacji kryzysowej, w którym jako priorytetowe działania wskazano budowę mieszkań socjalnych i chronionych oraz adaptację istniejącego niewykorzystanego zasobu na mieszkania socjalne i chronione.
- Cel operacyjny 1.3 Poprawa stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego, tj. współpraca z Policją celem wzmocnienia nadzoru policyjnego na terenie gminy, Instalowanie monitoringu wysokiej rozdzielczości w miejscach szczególnego zagrożenia bezpieczeństwa ludzi i mienia oraz podejmowanie działań celem poprawy bezpieczeństwa w ruchu drogowym.
- Cel operacyjny 1.4 Ograniczenie zjawisk patologicznych w rodzinach i poza nimi poprzez rozszerzanie dostępu do wsparcia psychologicznego, prawnego i społecznego dla rodzin dotkniętych przemocą, alkoholizmem, narkomanią i innymi uzależnieniami, intensyfikowanie działań edukacyjnych i informacyjnych w zakresie przemocy w rodzinie, alkoholizmu i narkomanii skierowanych do dzieci i młodzieży, zwiększanie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej z zakresu profilaktyki uzależnień i przeciwdziałania przemocy w rodzinie, prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej, w szczególności dla dzieci i młodzieży.
- Cel operacyjny 1.5 Wyższy stopień zaspokojenia potrzeb w zakresie ochrony i profilaktyki zdrowia. W ramach tego działania realizowane będą m.in. takie zadania jak: podejmowanie działań celem zwiększania dostępu do specjalistycznej opieki lekarskiej na terenie gminy, podejmowanie działań na rzecz poprawy dostępności całodobowej opieki nad obłożnie chorymi.
- Cel operacyjny 1.6 Poprawa oferty i warunków dla aktywnego spędzania wolnego czasu, tj. m.in. rozszerzanie oferty w zakresie uprawiania różnych dyscyplin sportu, Prowadzenie zajęć pozalekcyjnych oraz promowanie zdrowego trybu życia, aktywizowanie organizacji pozarządowych oraz różnych nieformalnych grup mieszkańców w zakresie aktywnego spędzania czasu wolnego z wykorzystaniem istniejącej infrastruktury
- Cel operacyjny 1.8 Zwiększenie dostępności opieki nad dziećmi, poprzez m.in. dostosowywanie liczby miejsc w przedszkolach do aktualnych potrzeb, utworzenie żłobka i klubu malucha, wspieranie powstawania podmiotów świadczących zorganizowaną opiekę nad dziećmi w wieku do 3 lat, uruchamianie świetlic opiekuńczo-wychowawczych.
- Cel operacyjny 1.9 Poprawa dostępności usług w zakresie wsparcia osób niepełnosprawnych, starszych, wykluczonych społecznie oraz będących w potrzebie, w którym jako priorytetowe działania wskazano m. in. rozwijanie oferty dziennej opieki i aktywizacji dla osób starszych i niepełnosprawnych, zwiększanie udziału osób niepełnosprawnych, starszych i wykluczonych społecznie w życiu społecznym oraz tworzenie warunków do ich rehabilitacji leczniczej, społecznej i zawodowej, wspieranie profilaktyki uzależnień, zwiększanie dostępności różnych form wsparcia dla osób niedostosowanych społecznie, likwidowanie barier architektonicznych w obiektach użyteczności publicznej i w przestrzeni publicznej, współpracę z organizacjami

- pozarządowymi działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych i starszych
- Cel operacyjny 1.10 Wysoka skuteczność edukacji publicznej, tj. modernizacja i rozwijanie bazy obiektów szkolnych, rozwijanie edukacyjnej bazy sportowe, systematyczne doposażanie placówek oświatowych w sprzęt komputerowy i inne pomoce dydaktyczne.
 - Cel operacyjny 1.11 Atrakcyjna oferta w zakresie kultury, tj. m.in. rozszerzanie oferty różnorodnych zajęć w zakresie kultury dla dzieci i młodzieży na terenie gminy, rozwijanie oferty zajęć/wydarzeń kulturalnych dla dorosłych, dostosowywanie lokalnej infrastruktury do prowadzenia atrakcyjnej działalności kulturalnej, podniesienie atrakcyjności i rozszerzenie oferty gminnych imprez i wydarzeń kulturalnych.
 - Cel operacyjny 1.12 Wzmocnienie organizacji pozarządowych oraz udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji przez samorząd poprzez m.in. podnoszenie świadomości obywatelskiej, propagowanie postaw obywatelskich, organizację imprez integrujących mieszkańców, podejmowanie działań gruntujących w mieszkańcach poczucie tożsamości z gminą.
 - Cel operacyjny 1.13 Zwiększenie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności komunikacyjnej, tj. zwiększenie dostępności Gminy poprzez poprawę jakości połączeń komunikacyjnych i wspieranie aktywności lokalnych przewoźników.
 - Cel operacyjny 1.14 Ograniczenie wykluczenia cyfrowego obszarów i osób, poprzez m.in. rozwijanie infrastruktury teleinformatycznej, rozwój istniejących i tworzenie nowych nieodpłatnych punktów dostępu do Internetu, organizowanie szkoleń, kursów z zakresu obsługi komputerów i korzystania z internetu dla osób dorosłych, poszerzenie usług Urzędu Gminy i jednostek organizacyjnych w zakresie obsługi elektronicznej mieszkańców.

Działania zaplanowane w „Strategii Rozwoju Gminy Zarszyn do roku 2025” dotyczą także sfer gospodarczej, funkcjonalno-przestrzennej i technicznej, gdzie jako cele operacyjne wskazane zostały następujące:

- Cel operacyjny 2.1 Poprawa stanu technicznego i wydajności energetycznej obiektów komunalnych.
- Cel operacyjny 2.2 Uzupelnienie i poprawa wyposażenia obiektów oświatowych i kultury.
- Cel operacyjny 2.3 Poprawa funkcjonalności obiektów użyteczności publicznej.
- Cel operacyjny 2.4 Poprawa zabezpieczenia przeciwpowodziowego na odcinkach szczególnie zagrożonych.
- Cel operacyjny 2.5 Poprawa standardów użytkowych i bezpieczeństwa dróg gminnych i wewnętrznych oraz powiatowych.
- Cel operacyjny 2.6 Rozwinięta gospodarka wodno-ściekowa.
- Cel operacyjny 2.7 Zwiększenie nieodpłatnego dostępu do nowoczesnych technologii informacyjnych.
- Cel operacyjny 2.8 Rozwinięta infrastruktura kultury, sportu i rekreacji.
- Cel operacyjny 2.9 Poprawa zabezpieczenia przeciwpożarowego gminy.
- Cel operacyjny 3.1 Dysponowanie niezbędnymi narzędziami planowania.

- Cel operacyjny 3.2 Dostępne, uzbrojone tereny inwestycyjne.
- Cel operacyjny 3.3 Uatrakcyjnienie przestrzeni publicznych – centrów miejscowości służących zaspokajaniu zbiorowych potrzeb mieszkańców w dziedzinie wypoczynku, rekreacji i usług.
- Cel operacyjny 4.1 Wysoki poziom czystości środowiska.
- Cel operacyjny 4.2 Poprawa efektywności energetycznej i ograniczenie niskiej gazów cieplarnianych.
- Cel operacyjny 4.3 Poprawa stanu technicznego urządzeń melioracyjnych.
- Cel operacyjny 4.4 Ograniczenie natężenia szkód wyrządzanych przez dziką zwierzynę
- Cel operacyjny 4.5 Ograniczenie zjawiska bezdomności zwierząt.
- Cel operacyjny 5.1 Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych i historycznych Poprawa stanu technicznego urządzeń melioracyjnych. Ograniczenie zjawiska bezdomności zwierząt.
- Cel operacyjny 5.2 Zwiększenie aktywności gminy w promowaniu i podtrzymywaniu dziedzictwa kulturowego.
- Cel operacyjny 6.1 Stworzone atrakcyjne warunki do osiedlania się.
- Cel operacyjny 6.2 Aktywizacja lokalnego rynku pracy.
- Cel operacyjny 6.3 Poprawa efektywności działań prowadzonych w zakresie wsparcia udzielanego osobom wykluczonym, pozostających w trudnej sytuacji rodzinnej, w podeszłym wieku oraz niepełnosprawnym.
- Cel operacyjny 6.4 Wzmocnienie organizacji pozarządowych oraz aktywności społecznej mieszkańców.
- Cel operacyjny 7.1 Stworzona oferta wsparcia dla przedsiębiorstw.
- Cel operacyjny 7.2 Większe wykorzystanie potencjału turystycznego gminy.
- Cel operacyjny 7.3 Zwiększenie rynkowej atrakcyjności lokalnych marek i produktów.
- Cel operacyjny 7.4 Zwiększenie skuteczności promocji w otoczeniu Gminy.

W „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Zarszyn”⁴ sformułowano misję gminy: **„Gmina Zarszyn jest gminą rolniczą z pięknym krajobrazem, z rozwiniętym przemysłem rolno-spożywczym i agroturystyką. Chcemy być atrakcyjni dla mieszkańców dużych aglomeracji miejskich poprzez dobrze rozwiniętą bazę sportowo-rekreacyjną i zdrową żywność”**. Celami strategicznymi przewidzianymi do realizacji są:

- w zakresie oczekiwań zaspokojenia poszczególnych potrzeb mieszkańców: zabezpieczenie materialne, zdrowie i życie wyżywienie, schronienie, opieka, bezpieczeństwo, rozwój ludzi, kultura, rekreacja, wygoda, przyjemność, kontakty społeczne, swoboda, łatwość kontaktów przestrzennych, wartości i potrzeby religijne,
- w zakresie potencjałów gminy: cała gmina strefonizowana, właściwa gospodarka wodno-ściekowa, właściwa gospodarka odpadami, przetwórstwo rolno-spożywcze,

⁴ „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Zarszyn”, przyjęte uchwałą Nr VIII/40/2011 Rady Gminy Zarszyn z dnia 8 czerwca 2011 r.

dobry system energetyczny, prawidłowo działający układ komunikacyjny, dobra baza sportowa, zagospodarowane budynki i budowle, Gmina zabezpieczona przed powodzią, dostępna zdrowa woda dla mieszkańców, zagospodarowane odpady, wysoka świadomość ekologiczna mieszkańców, uregulowana gospodarka wodna, powiększony areał zasobów leśnych, wykorzystane walory krajobrazowe dla turystyki, ograniczone zanieczyszczenie gminy spalinami samochodowymi, właściwie zagospodarowane cmentarze, wykorzystane zasoby naturalne,

- w zakresie przemysłu, rzemiosła i usług: zorganizowany skup i obrót płodów rolnych, przetwórstwo płodów rolnych, wykorzystany potencjał techniczny, rozwinięte rzemiosło i drobna wytwórczość, rozwinięta sieć usług naprawczych, dobrze rozwinięta sieć sklepów spożywczych i przemysłowych, możliwość zaopatrzenia w paliwa,
- w zakresie rolnictwa i leśnictwa: poziom dochodów w rolnictwie umożliwiający dalszy odpowiedni rozwój, sprawna obsługa rolnictwa, dobra współpraca między producentami, dobry dostęp do pól, racjonalna gospodarka leśna, minimalizacja strat łowieckich,
- w zakresie turystyki: turystyka – dodatkowym źródłem dochodów rolnictwa, gmina przygotowana na przyjęcie turystów.

Zapisy „Planu gospodarki niskoemisyjnej dla Gminy Zarszyn” mają istotny wpływ na realizację działań rewitalizacyjnych w gminie, w szczególności w zakresie podnoszenia efektywności energetycznej i termomodernizacji. W dokumencie podkreślono, iż zużycie energii w dużej mierze zależne jest od planowania przestrzennego, a decydujące są przede wszystkim postanowienia dotyczące transportu i sektora budowlanego. Zaplanowane zadania obejmują termomodernizację budynków użyteczności publicznej, modernizację oświetlenia ulicznego (wymiana na oświetlenie energooszczędne), montaż odnawialnych źródeł energii w obiektach użyteczności publicznej, udział w programie wspierania rozproszonych, odnawialnych źródeł energii Prosument, realizację programu „OZE zamiast azbestu”, modernizację i budowę ścieżek rowerowych, budowę nowych oraz modernizację istniejących odcinków dróg. Tym samym *Program* pozostaje zgodny z założeniami planu gospodarki niskoemisyjnej, a także stanowi istotny wkład w osiągnięcie zdefiniowanych w „Planie gospodarki niskoemisyjnej” wskaźników monitorowania realizacji planu.

3. Diagnoza czynników zjawisk kryzysowych oraz skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych

Gmina Zarszyn położona jest w południowo-wschodniej Polsce, w województwie podkarpackim, w powiecie sanockim. Graniczy z sześcioma gminami: od wschodu z gminą Sanok, od południa z gminą Bukowsko, od zachodu z gminami Rymanów i Besko, a od północy z gminami Haczów i Brzozów. Obszar gminy obejmuje 105,96 km² i stanowi 8,6% powierzchni powiatu sanockiego. Liczba mieszkańców wynosi 9371 osób. W skład gminy wchodzi następujące miejscowości: Bażanówka, Długie, Jaćmierz, Nowosielce, Odrzechowa, Pastwiska, Pielnia, Posada Jaćmierska, Posada Zarszyńska i Zarszyn.

Przez centralną część gminy prowadzi szlak kolejowy: Stróże - Jasło - Krosno - Sanok - Zagórz i droga krajowa nr 28 relacji: Zator - Medyka.

Duże obszary leśne, urozmaicona rzeźba terenu, małe uprzemysłowienie, brak zakładów uciążliwych dla środowiska stwarzają możliwość wykorzystania lasów do celów turystycznych. Ważnym elementem atrakcyjności turystycznej w gminie są wody zalewu w Sieniawie, wody rzeki Wisłok, Pielnicy, Czernisławki, stawy podworskie, liczne zabytki i stadnina koni huculskich w Odrzechowej.

Metodyka prac

Zarys metodyki prac przedstawiono na poniższym schemacie.

Diagnoza stanu została przeprowadzona w trzech etapach. Najpierw przeanalizowano dokumenty strategiczne i planistyczne gminy, potem zebrano opinie interesariuszy, a następnie przeprowadzono analizę wskaźnikową zjawisk w sferze społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej na terenie Gminy Zarszyn i w poszczególnych jednostkach urbanistycznych gminy. Na tej podstawie wyznaczono obszary w stanie kryzysowym i obszary zdegradowane, uwzględniając we wszystkich analizach potrzeby mieszkańców. W ostatnim etapie skoncentrowano się na wskazaniu obszaru rewitalizacji, istotnego z punktu widzenia rozwoju lokalnego gminy, charakteryzującego się niekorzystnymi zjawiskami zdiagnozowanymi w sferze społecznej, gospodarczej, środowiskowej czy przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej oraz definiowanymi przez mieszkańców.

3.1. Wykorzystane źródła danych

Do opracowania diagnozy stanu Gminy Zarszyn, mającej na celu identyfikację potencjalnych obszarów gminy znajdujących się w stanie kryzysowym, wykorzystane zostały dane pozyskane z następujących źródeł:

- Urząd Gminy Zarszyn,
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zarszynie,
- Powiatowy Urząd Pracy w Sanoku,
- Posterunek Policji w Besku,
- Krajowy Rejestr Sądowy,
- Narodowy Instytut Dziedzictwa,
- Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków,
- Państwowa Komisja Wyborcza,
- Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego,
- wyniki partycypacji społecznej.

3.2. Porównywalne jednostki przestrzenne

Uzyskanie porównywalności wyników diagnozy wymaga przetwarzania danych w ramach możliwie podobnych do siebie jednostek przestrzennych. Do diagnozy stanu przyjęto jednostki urbanistyczne, zgodnie ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Zarszyn”, przyjętym uchwałą Nr VIII/40/2011 Rady Gminy Zarszyn z dnia 8 czerwca 2011 r., obejmujące następujące miejscowości: Bażanówka, Długie, Jaćmierz, Nowosielce, Odrzechowa, Pastwiska, Pielnia, Posada Jaćmierska, Posada Zarszyńska i Zarszyn.

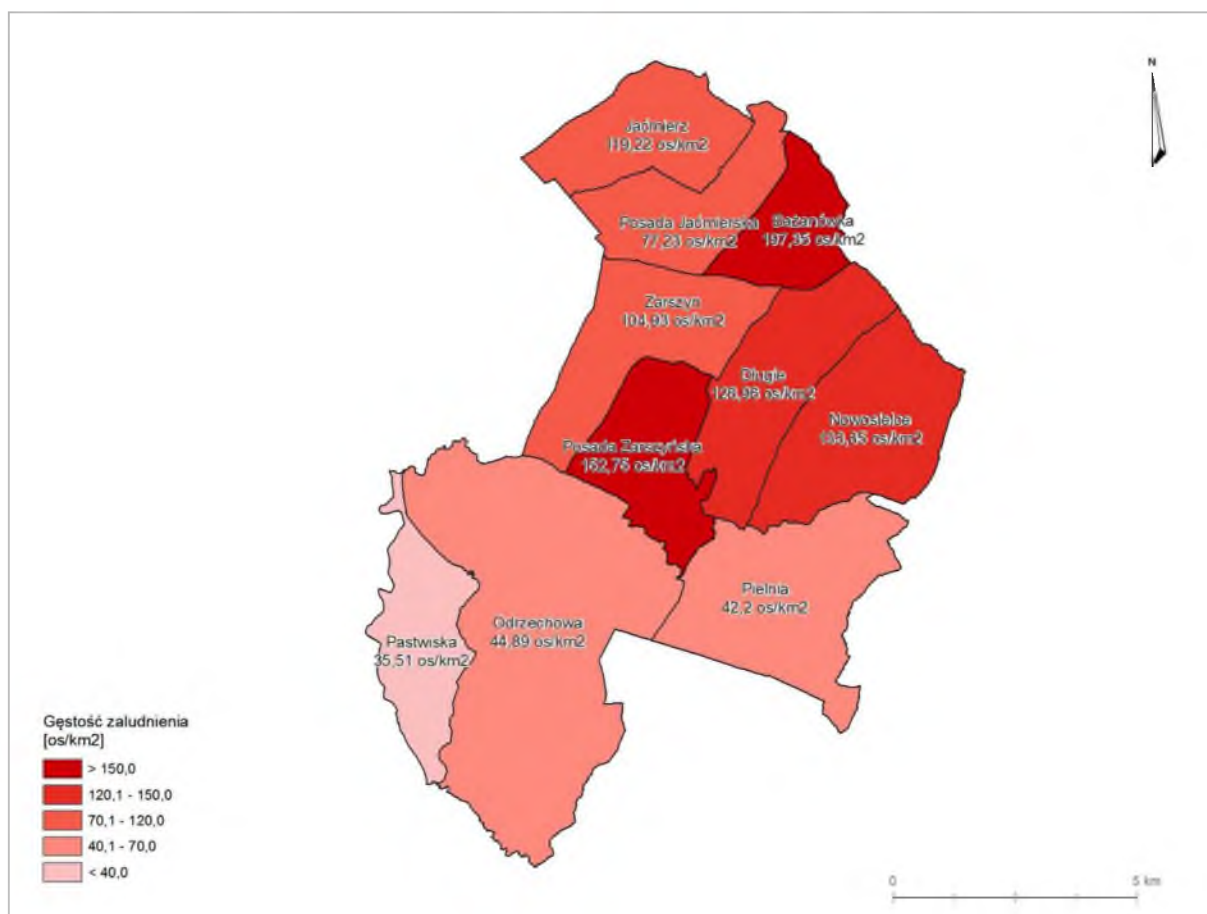
Tabela nr 1 Jednostki urbanistyczne Gminy Zarszyn

Lp.	Nazwa	Symbol	Gęstość zaludnienia jednostek [os/ha]
1	Bażanówka	I	1,97
2	Długie	II	1,27
3	Jaćmierz	III	1,19
4	Nowosielce	IV	1,34
5	Odrzechowa	V	0,45
6	Pastwiska	VI	0,36
7	Pielnia	VII	0,42
8	Posada Jaćmierska	VIII	0,77
9	Posada Zarszyńska	IX	1,53
10	Zarszyn	X	1,05

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn

Zasięg wytypowanych jednostek urbanistycznych wraz z gęstością zaludnienia poszczególnych obszarów przedstawiono na mapie nr 1.

Mapa nr 1 Gęstość zaludnienia w jednostkach urbanistycznych Gminy Zarszyn

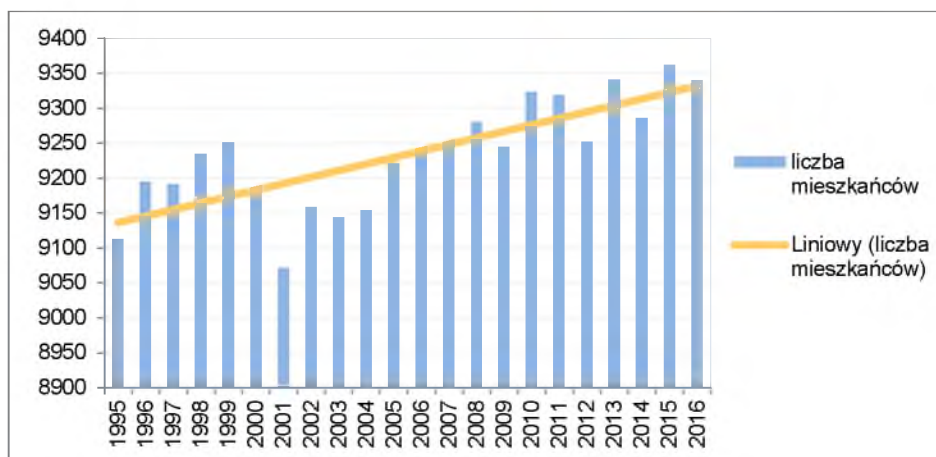

Opracowanie własne

3.3. Demografia

W Gminie Zarszyn według stanu na 31.12.2016 r. zameldowanych było 9340 osób. W latach 1995-2016 liczba mieszkańców gminy wzrastała.

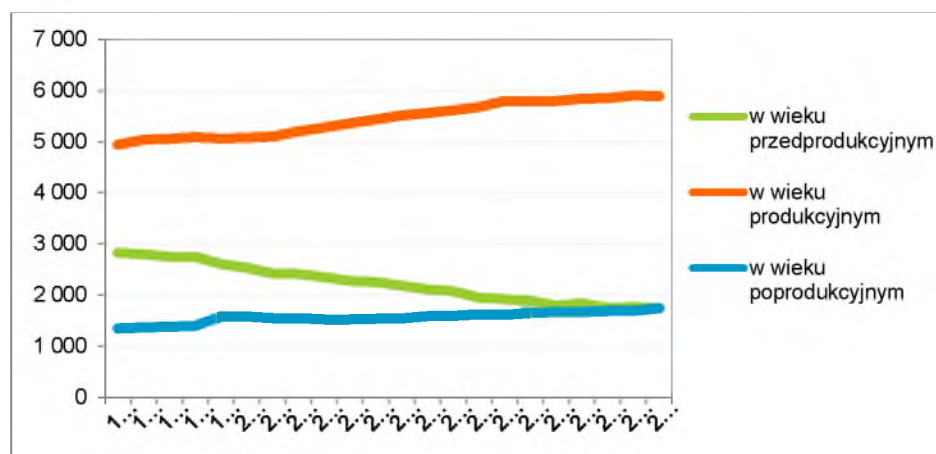
Wykres nr 1 Liczba ludności Gminy Zarszyn w latach 1995-2016

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Analizując strukturę wiekową mieszkańców gminy od 1995 r. maleje udział osób w wieku przedprodukcyjnym do 17 roku życia, obserwowany jest niewielki wzrost wśród osób w wieku produkcyjnym oraz w wieku poprodukcyjnym.

Wykres nr 2 Struktura wiekowa mieszkańców gminy

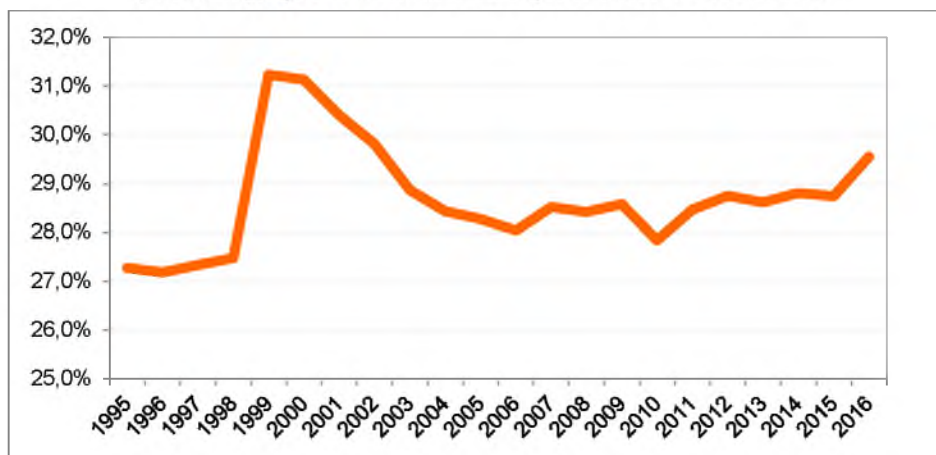

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wiek przedprodukcyjny to wiek, w którym ludność nie osiągnęła jeszcze zdolności do pracy, tj. grupa wieku 0-17 lat. Wiek produkcyjny to okres zdolności do pracy, tj. dla mężczyzn grupa wieku 18-64 lata, dla kobiet - 18-59 lat, a wiek poprodukcyjny, w którym osoby zazwyczaj kończą pracę zawodową, tj. dla mężczyzn - 65 lat i więcej oraz dla kobiet - 60 lat i więcej.

W zakresie obciążenia demograficznego najwyższy współczynnik odnotowano dla 1999 r. i 2000 r. (ponad 31%). Następnie stopniowo spadał do 2006 r., osiągając poziom 28%, a do 2010 r. wzrasta do poziomu 29,6% w 2016 r.

Wykres nr 3 Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym w Gminie Zarszyn w latach 1995-2016

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym jest istotną przeszkodą w rozwoju gminy, a jednocześnie wymaga podjęcia działań, mających na celu integrację mieszkańców i wsparcie osób starszych. Najwięcej osób w wieku poprodukcyjnym zamieszkuje miejscowości Długie, Posada Zarszyńska i Zarszyn. Analizując udział ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym w poszczególnych jednostkach urbanistycznych gminy, obserwowany jest wzrost dla Bażanówki, Jaćmierza, Pastwisk, Posady Jaćmierskiej i Zarszyna, a wysokim udziałem liczby osób w wieku poprodukcyjnym charakteryzują się: Długie, Nowosielce i Posada Zarszyńska.

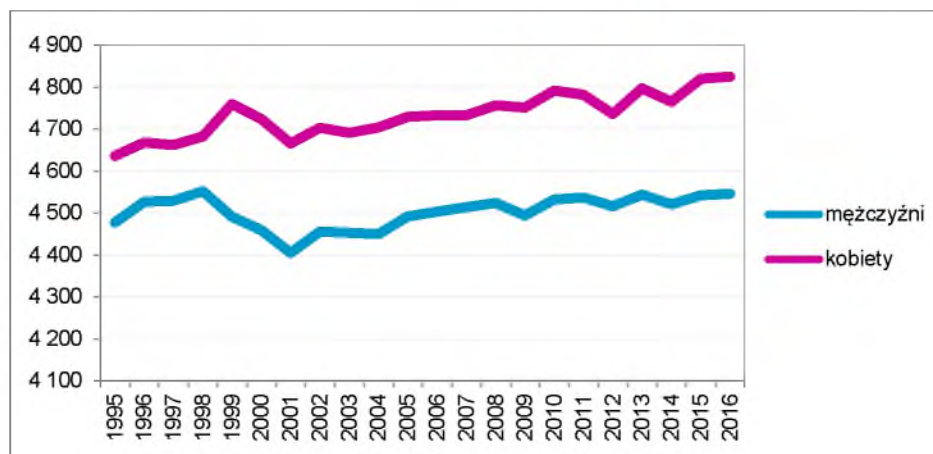
Tabela nr 2 Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym w poszczególnych jednostkach urbanistycznych gminy

Nazwa jednostki urbanistycznej	2014	2015	2016
Bażanówka	26,1%	26,2%	27,1%
Długie	29,8%	29,3%	28,8%
Jaćmierz	26,3%	27,3%	27,8%
Nowosielce	28,7%	28,1%	28,7%
Odrzechowa	22,2%	21,3%	22,4%
Pastwiska	25,0%	27,5%	31,2%
Pielnia	24,0%	23,7%	23,5%
Posada Jaćmierska	24,4%	25,4%	26,0%
Posada Zarszyńska	28,5%	29,0%	28,7%
Zarszyn	27,2%	28,1%	29,2%
średnia dla gminy	26,6%	26,7%	27,1%

Źródło: Urząd Gminy w Zarszynie

W strukturze demograficznej Gminy Zarszyn nieznacznie przeważają kobiety, które w od 2010 r. stanowią ponad 51% całej populacji gminy. Współczynnik feminizacji, określający wzajemne relacje między liczbą kobiet i mężczyzn, tj. liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn., od 2005 r. utrzymuje się na poziomie 105-106 osób.

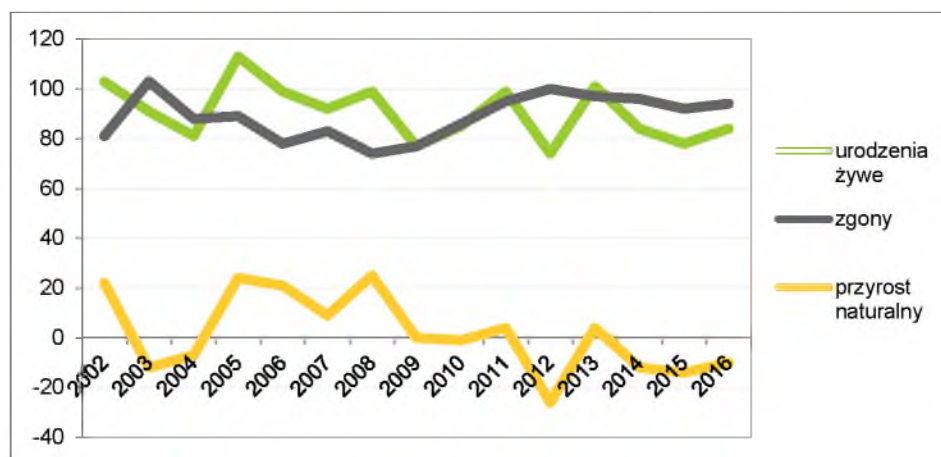
Wykres nr 4 Mieszkańcy Gminy Zarszyn według płci

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Od 2012 r. przyrost naturalny w Gminie Zarszyn jest ujemny, tj. liczba urodzeń jest mniejsza niż liczba zgonów.

Wykres nr 5 Przyrost naturalny w latach 2005-2015

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

W 2016 r. przyrost naturalny wyniósł -10 osób. Ujemny przyrost naturalny jest istotną przeszkodą w rozwoju gminy, a jednocześnie wymaga podjęcia działań, mających na celu integrację mieszkańców i wsparcie osób starszych. Najniższy przyrost naturalny został odnotowany dla miejscowości Posada Zarszyńska, Zarszyn i Pielnia.

Tabela nr 3 Przyrost naturalny w przeliczeniu na 100 osób wg faktycznego miejsca zamieszkania w poszczególnych jednostkach urbanistycznych gminy

Nazwa jednostki urbanistycznej	2014	2015	2016
Bażanówka	-0,49	-0,49	0,25
Długie	0,06	0,06	0,31
Jaćmierz	0,63	0,62	0,12
Nowosielce	0,15	0,15	0,00
Odrzechowa	0,51	0,52	-0,09
Pastwiska	0,43	0,42	-0,43
Pielnia	0,00	0,00	-0,11
Posada Jaćmierska	0,40	0,40	0,61
Posada Zarszyńska	-0,41	-0,41	-0,21
Zarszyn	-0,59	-0,59	-0,40
średnia dla gminy	0,03	0,03	0,02

Źródło: Urząd Gminy w Zarszynie

Wzrost liczby ludności gminy powoduje konieczność rozwoju infrastruktury bytowej oraz usług zaspokajających zbiorowe potrzeby społeczne osób tu się osiedlających, tak aby zapewnić dogodne warunki dla realizacji potrzeb i aspiracji mieszkańców. Jednocześnie będzie istniała potrzeba zapewnienia usług oświatowych, społecznych i kulturalnych. Przedstawione powyżej zjawiska oraz zmiany struktury demograficznej powodują, że istnieje **konieczność planowania i kształtowania polityki w obszarze aktywności społecznej osób starszych**.

3.4. Bezrobocie

Brak zatrudnienia albo wykonywania pracy zarobkowej, zwłaszcza w perspektywie długoterminowej może być przyczyną problemów na płaszczyźnie ekonomicznej, ale także prowadzić do szeregu negatywnych zjawisk prowadzących do degradacji społecznej. Do tego rodzaju zjawisk można zaliczyć utrwalanie niekorzystnych wzorców postaw społecznych, tj. bierność, bezczynność czy bezradność i dziedziczenie ich przez kolejne pokolenia. Brak pracy może także prowadzić do wzrostu przestępczości na danym terenie, albo rodzić innego rodzaju negatywne czy patologiczne zachowania, tj. niewywiązywanie się z obowiązków rodzicielskich, zaniedbanie kwestii edukacji dzieci i młodzieży.⁵ W statystyce urzędów pracy osobą bezrobotną jest osoba niezatrudniona i niewykonywająca innej pracy zarobkowej, zdolna i gotowa do podjęcia zatrudnienia, zarejestrowana we właściwym dla miejsca zameldowania stałego lub czasowego powiatowym urzędzie pracy oraz poszukująca zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, natomiast stopa bezrobocia jest to procentowy udział bezrobotnych

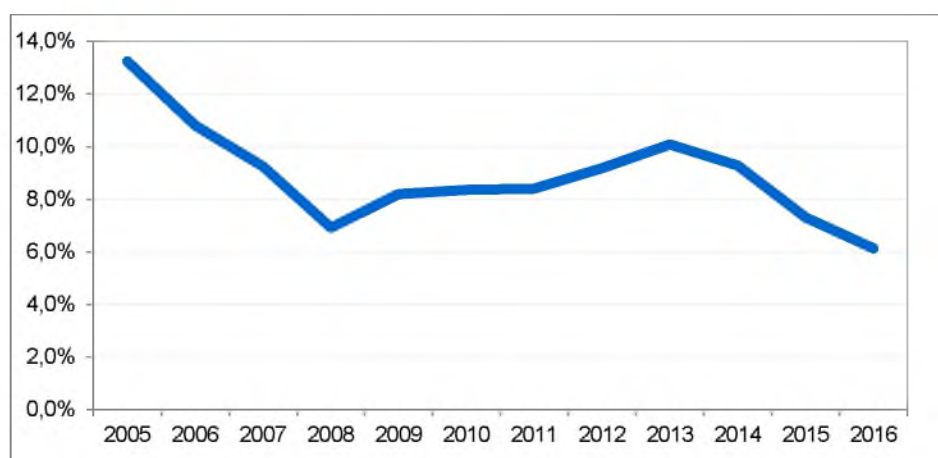
⁵ Demograficzne i społeczne uwarunkowania rewitalizacji miast w Polsce, praca pod red. Andrzeja Zborowskiego, Instytut Rozwoju Miast, tom 5, Kraków, 2009.

(ogółem lub danej grupy) w liczbie ludności aktywnej zawodowo (ogółem lub danej grupy).⁶

Udział osób bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego od 2005 r. udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym spada do roku 2008, następnie wzrasta, osiągając poziom 10,1% w 2013 r., potem spada do wartości 6,1% w 2016 r.

Wykres nr 6 Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie mieszkańców Gminy Zarszyn w wieku produkcyjnym w latach 2005-2016

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Na koniec czerwca 2016 r. liczba osób bezrobotnych z terenu gminy Zarszyn zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Sanoku wynosiła 352 osoby. W poszczególnych miejscowościach Gminy Zarszyn wskaźnik udziału osób bezrobotnych w liczbie mieszkańców przyjmuje dla lat 2014-2016 wartości od 3,9% do 11,0%. Wskaźniki poniżej średniej dla gminy w poszczególnych latach odnotowano dla miejscowości: Długie, Jaćmierz, Nowosielce, Pielnia, Posada Zarszyńska i Zarszyn.

Tabela nr 4 Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie mieszkańców jednostek urbanistycznych Gminy Zarszyn w wieku produkcyjnym w latach 2014-2016

Nazwa jednostki urbanistycznej	2014	2015	2016
Bażanówka	7,3%	5,1%	5,2%
Długie	9,5%	7,6%	6,7%
Jaćmierz	8,8%	7,2%	6,1%
Nowosielce	9,6%	6,8%	6,3%

⁶ Zasady metodyczne statystyki rynku pracy i wynagrodzeń, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 2008 [dostępne: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/zasady-metodyczne-rocznik-pracy/zasady-metodyczne-statystyki-ryнку-pracy-i-wynagrodzen,1,1.html>]

Nazwa jednostki urbanistycznej	2014	2015	2016
Odrzechowa	10,8%	8,6%	6,1%
Pastwiska	6,8%	2,7%	2,1%
Pielnia	10,6%	8,4%	6,5%
Posada Jaćmierska	7,7%	7,1%	5,9%
Posada Zarszyńska	8,0%	7,9%	3,9%
Zarszyn	7,2%	6,8%	6,3%
średnia dla gminy	9,0%	7,2%	5,9%

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Sanoku

Wzrost liczby mieszkańców w połączeniu z poziomem bezrobocia będzie wymagał zwiększania wysiłków w zakresie wzrostu przedsiębiorczości. Wykorzystanie walorów krajobrazowych gminy oraz potencjału dziedzictwa kulturowego powinno przyczynić się do **rozwoju agroturystyki**, a gmina będzie mogła być miejscem atrakcyjnym dla turystów poprzez dobrze rozwiniętą bazę sportowo-rekreacyjną i zdrową żywność.

Odsetek osób długotrwale bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem

Istotne znaczenie w diagnozie społecznej sytuacji gminy posiada poziom natężenia i przestrzennej koncentracji wskaźnika, ukazującego odsetek osób długotrwale pozostających bez pracy. Długotrwale bezrobotny to bezrobotny, pozostający w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych.⁷

Udział osób długotrwale bezrobotnych w liczbie bezrobotnych w poszczególnych miejscowościach Gminy Zarszyn wskaźnik przyjmuje dla lat 2014-2016 wartości od 21,1% do 63,0%. Wskaźniki powyżej średniej dla gminy w poszczególnych latach odnotowano dla miejscowości: Bażanówka, Długie, Jaćmierz, Nowosielce, Odrzechowa, Pielnia, Pastwiska, Posada Jaćmierska i Posada Zarszyńska.

Tabela nr 5 Odsetek długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych jednostek urbanistycznych Gminy Zarszyn w latach 2014-2016

Nazwa jednostki urbanistycznej	2014	2015	2016
Bażanówka	37,8%	38,5%	30,8%
Długie	40,8%	32,9%	32,2%
Jaćmierz	63,0%	32,4%	22,6%
Nowosielce	51,9%	36,8%	47,2%
Odrzechowa	32,5%	27,7%	43,1%

⁷ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Dz.U. 2004 r., Nr 99, poz. 1001 z późn. zm.

Nazwa jednostki urbanistycznej	2014	2015	2016
Pastwiska	50,0%	25,0%	33,3%
Pielnia	51,6%	39,2%	55,0%
Posada Jaćmierska	32,0%	34,8%	21,1%
Posada Zarszyńska	44,9%	26,5%	50,0%
Zarszyn	32,6%	25,6%	30,8%
średnia dla gminy	43,6%	32,3%	38,4%

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Sanoku

Aktywizacja osób długotrwale bezrobotnych wymaga podjęcia szeregu działań i jest przedsięwzięciem bardzo skomplikowanym, gdyż brak doświadczenia zawodowego stanowi istotny czynnik, utrudniający znalezienie zatrudnienia bądź podjęcia pracy zarobkowej.

3.5. Ubóstwo

Ubóstwo to pojęcie, które z jednej strony określa warunki życia jednostki, a z drugiej strony wskazuje na nierówności i sprzeczności występujące w społeczeństwie. Jest zjawiskiem wielowymiarowym, a dla polityki społecznej podstawowe znaczenie mają informacje dotyczące zasięgu ubóstwa ekonomicznego.⁸ Czynnikiem istotnie decydującym o sytuacji materialnej jednostki i jej rodziny, jest miejsce zajmowane na rynku pracy. Ubóstwem zagrożone są przede wszystkim osoby bezrobotne i rodziny osób bezrobotnych. Zasięg ubóstwa jest zróżnicowany w zależności od grupy społeczno-ekonomicznej, określanej na podstawie przeważającego źródła dochodów. W najtrudniejszej sytuacji znajdowały się osoby żyjące w gospodarstwach domowych utrzymujących się z tzw. innych niezarobkowych źródeł, w tym przede wszystkim w gospodarstwach, których podstawę utrzymania stanowiły świadczenia społeczne inne niż renty i emerytury. Obniżaniu się stopy życiowej sprzyja także wykonywanie nisko płatnej pracy, a dotyczy to głównie osób o niskim poziomie wykształcenia, pracujących na stanowiskach robotniczych. Wykształcenie jest jednym z najważniejszych czynników różnicujących zagrożenie ubóstwem.⁹

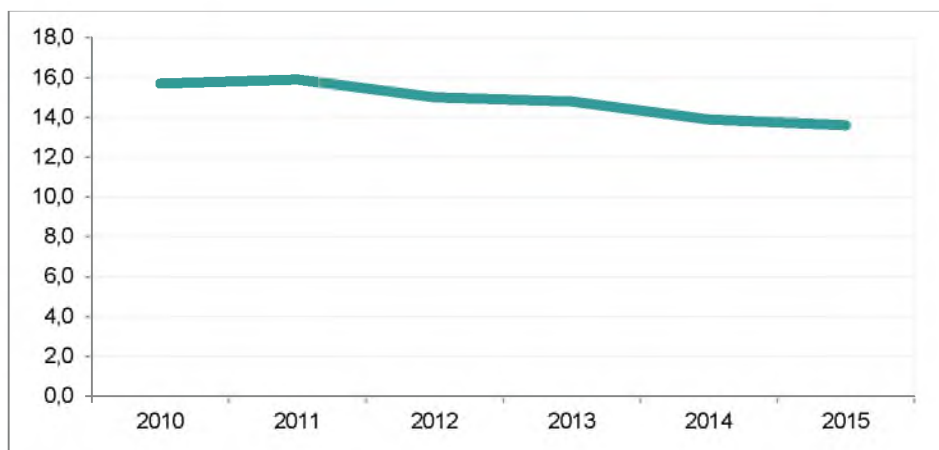
Liczba osób korzystających z pomocy społecznej

Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej to udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem. Począwszy od 2010 r. obserwowany jest nieznaczny spadek wartości wskaźnika, niemniej jednak wartości wskaźnika w poszczególnych latach utrzymują się na stosunkowo wysokim poziomie.

⁸ Ubóstwo w Polsce w latach 2013 i 2014, 2015, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa [dostępne: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/ubostwo-w-polsce-w-latach-2013-i-2014,1,6.html>]

⁹ Tamże

Wykres nr 7 Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej mieszkańców w latach 2010-2015

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Według danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zarszynie w 2016 r. z pomocy świadczonej przez ośrodek skorzystało 381 osób. Głównym powodem przyznawania świadczeń z pomocy społecznej mieszkańcom gminy jest ubóstwo (30%), a następnie bezrobocie (22%), długotrwała choroba (18%) i niepełnosprawność (14%). Problem bezrobocia i ubóstwa był wskazywany przez mieszkańców w ramach partycypacji społecznej jako istotna przeszkoda w rozwoju gminy, która wymaga podjęcia działań naprawczych.

Tabela nr 6 Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w przeliczeniu na 100 mieszkańców w latach 2014-2016

Nazwa jednostki urbanistycznej	2014	2015	2016
Bażanówka	5,98	4,44	3,97
Długie	3,92	3,46	4,21
Jaćmierz	5,90	5,60	5,36
Nowosielce	3,22	3,61	3,23
Odrzechowa	4,86	4,91	4,06
Pastwiska	4,68	4,24	3,43
Pielnia	5,26	5,69	5,17
Posada Jaćmierska	4,65	4,61	4,24
Posada Zarszyńska	2,90	4,23	3,35
Zarszyn	4,75	4,36	4,33
średnia dla gminy	4,61	4,51	4,13

Źródło: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zarszynie

Najwyższą liczbą osób korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 100 mieszkańców charakteryzują się miejscowości Bażanówka, Jaćmierz, Odrzechowa, Pastwiska, Pielnia i Zarszyn. 14% ludności Gminy Zarszyn pozostaje trwale w złej sytuacji

materialnej. Wobec powyższego aktualny jest postulat dotyczący **poprawy dostępności usług w zakresie wsparcia osób niepełnosprawnych, starszych, wykluczonych społecznie oraz będących w potrzebie.**

Korzystający ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności

Niepełnosprawność jest przyczyną przyznawania 14% świadczeń z tytułu pomocy społecznej w gminie.

Tabela nr 7 Korzystający ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności w przeliczeniu na 100 mieszkańców w latach 2014-2016

Nazwa jednostki urbanistycznej	2014	2015	2016
Bażanówka	0,61	0,99	0,87
Długie	0,81	0,80	1,30
Jaćmierz	0,88	0,75	1,00
Nowosielce	0,92	0,90	1,20
Odrzechowa	0,51	1,03	1,21
Pastwiska	1,28	1,69	0,86
Pielnia	0,74	1,26	1,58
Posada Jaćmierska	1,01	1,00	0,81
Posada Zarszyńska	1,04	1,34	1,46
Zarszyn	1,19	1,19	1,41
średnia dla gminy	0,90	1,03	1,23

Źródło: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Zarszynie

3.6. Przystępczość

Przystępczość często jest powiązana z innymi problemami społecznymi, tj. bezrobocie czy ubóstwo. Mieszkańcy w ramach partycypacji wskazywali, iż poczucie bezpieczeństwa jest istotną kwestią w odniesieniu do wyprawdzania obszarów ze stanów kryzysowych.

Tabela nr 8 Liczba stwierdzonych przystępstw ogółem w przeliczeniu na 100 osób w latach 2014-2016

Nazwa jednostki urbanistycznej	2014	2015	2016
Bażanówka	0,37	0,00	0,12
Długie	0,75	0,19	0,62
Jaćmierz	1,00	0,38	1,63
Nowosielce	0,92	0,46	0,61
Odrzechowa	0,68	0,34	0,17

Nazwa jednostki urbanistycznej	2014	2015	2016
Pastwiska	0,0	0,43	0,85
Pielnia	0,63	0,11	0,32
Posada Jaćmierska	0,61	0,20	0,40
Posada Zarszyńska	0,52	0,00	0,10
Zarszyn	1,09	0,59	1,19
średnia dla gminy	0,66	0,27	0,60

Źródło: Posterunek Policji w Besku

3.7. Edukacja

Edukacja jest istotnym elementem, determinującym rozwój osobisty jednostek, a jednocześnie wpływającym istotnie na późniejsze zachowania i możliwości na rynku pracy, decyduje o statusie społecznym, a brak wykształcenia może być przyczyną marginalizacji na różnych płaszczyznach społecznych. Wyniki opracowane przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną w Krakowie¹⁰ dotyczące uczniów i szkół podstawowych w gminach w 2016 r. wskazują, że średni wynik w gminie wyniósł 60,5%, przy średniej dla powiatu – 64,6% i województwa – 63,6%. W analizie skali staninowej¹¹, 2 szkoły w Gminie Zarszyn uzyskały wynik niski (1-3 stopień skali), 3 - średni (4-6 stopień skali) i 2 – wysoki (7 – 9 stopień skali).

Gmina Zarszyn prowadzi 7 szkół podstawowych, w których naukę pobiera 896 uczniów. Z zajęć dodatkowych w roku szkolnym 2016/2017 korzystało 216 dzieci ze szkół podstawowych w gminie, co stanowi 24% wszystkich uczniów w gminie.

Tabela nr 9 Uczniowie szkół podstawowych biorący udział w zajęciach dodatkowych

Nazwa jednostki urbanistycznej	Udział uczniów biorących udział w zajęciach dodatkowych w stosunku do liczby uczniów ogółem	Udział uczniów biorących udział w zajęciach dodatkowych w stosunku do liczby chętnych
Bażanówka	58%	58%
Długie	0%	0%
Jaćmierz	33%	35%
Nowosielce	0%	0%
Odrzechowa	55%	100%
Pastwiska	55%	100%

¹⁰ Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie, <http://www.oke.krakow.pl/inffiledata/files/611102wyniki%20uczni%F3w%20i%20szk%F3%B3%20podstawowych%20w%20gminach%20w%202016%20r.%20-%20cz%EA%B6%E6%201.pdf>

¹¹ Skala staninowa stosowana w pomiarze dydaktycznym odpowiada na pytanie jaką pozycję zajmuje wynik osiągnięty przez ucznia/absolwenta na tle wyników osiągniętych przez całą badaną populację. Skala staninowa wprowadza 9 przedziałów wyników.

Nazwa jednostki urbanistycznej	Udział uczniów biorących udział w zajęciach dodatkowych w stosunku do liczby uczniów ogółem	Udział uczniów biorących udział w zajęciach dodatkowych w stosunku do liczby chętnych
Pielnia	61%	80%
Posada Jaćmierska	33%	35%
Posada Zarszyńska	18%	21%
Zarszyn	18%	21%
średnia dla gminy	24%	28%

Źródło danych: Urząd Gminy w Zarszynie

Najwyższym odsetkiem uczniów, biorących udział w dodatkowych zajęciach, charakteryzuje się Pielnia, zaś w szkołach w Długiem i w Nowosielcach żadne dziecko nie korzystało z takich zajęć. W Odrzechowej i Pastwiskach wszystkie chętne dzieci korzystają z zajęć dodatkowych. Analiza liczby dzieci chętnych do udziału w zajęciach dodatkowych pokazuje, że istnieje potrzeba prowadzenia **dodatkowych zajęć dla uczniów**, aby tendencje rozwojowe szkół były wzrostowe. Potwierdzeniem diagnozy stanu w zakresie konieczności prowadzenia dodatkowych zajęć dla uczniów i objęcia ich formami wsparcia jest liczba uczniów korzystających z pomocy psychologiczno-pedagogicznej na 100 uczniów.

Tabela nr 10 Liczba uczniów korzystających z pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przeliczeniu na 100 uczniów

Nazwa jednostki urbanistycznej	Liczba uczniów korzystających z pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przeliczeniu na 100 uczniów
Bażanówka	8
Długie	7
Jaćmierz	12
Nowosielce	6
Odrzechowa	8
Pastwiska	8
Pielnia	17
Posada Jaćmierska	12
Posada Zarszyńska	22
Zarszyn	22
średnia dla gminy	13

Źródło danych: Urząd Gminy w Zarszynie

Najwięcej uczniów objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną mieszka w Zarszynie i Posadzie Zarszyńskiej, a następnie w Pielni, zaś najmniej – w Nowosielcach.

3.8. Aktywność społeczna

Aktywność społeczna to wszystkie unormowane społecznie działania jednostek, wykonywane w ramach określonych ról społecznych.¹² Działalność organizacji pozarządowych, a także udział w wyborach władz lokalnych może stanowić miernik zaangażowania w sprawy wspólne, a przez to przejaw zainteresowania problemami, które wykraczają poza sferę osobistą i rodzinną.

Liczba organizacji pozarządowych na 100 osób

Działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna, prowadzona przez organizacje pozarządowe w sferze zadań publicznych. Organizacjami pozarządowymi są osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, w tym fundacje i stowarzyszenia, niebędące jednostkami sektora finansów publicznych w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych lub przedsiębiorstwami, instytutami badawczymi, bankami i spółkami prawa handlowego będącymi państwowymi lub samorządowymi osobami prawnymi oraz niedziałające w celu osiągnięcia zysku. Działalność pożytku publicznego może być prowadzona także przez:

- osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania;
- stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego;
- spółdzielnie socjalne;
- spółki akcyjne i spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz kluby sportowe będące spółkami, które nie działają w celu osiągnięcia zysku oraz przeznaczają całość dochodu na realizację celów statutowych oraz nie przeznaczają zysku do podziału między swoich udziałowców, akcjonariuszy i pracowników.¹³

Tabela nr 11 Liczba organizacji pozarządowych na 100 osób

Nazwa jednostki urbanistycznej	2016
Bażanówka	0,40
Długie	0,19
Jaćmierz	0,25
Nowosielce	0,30
Odrzechowa	0,43
Pastwiska	0,43

¹² Definicja za encyklopedią PWN.

¹³ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz.U. z 2016 r. poz. 1817 z późn. zm.

Nazwa jednostki urbanistycznej	2016
Pielnia	0,29
Posada Jaćmierska	0,20
Posada Zarszyńska	0,32
Zarszyn	0,29
średnia dla gminy	0,31

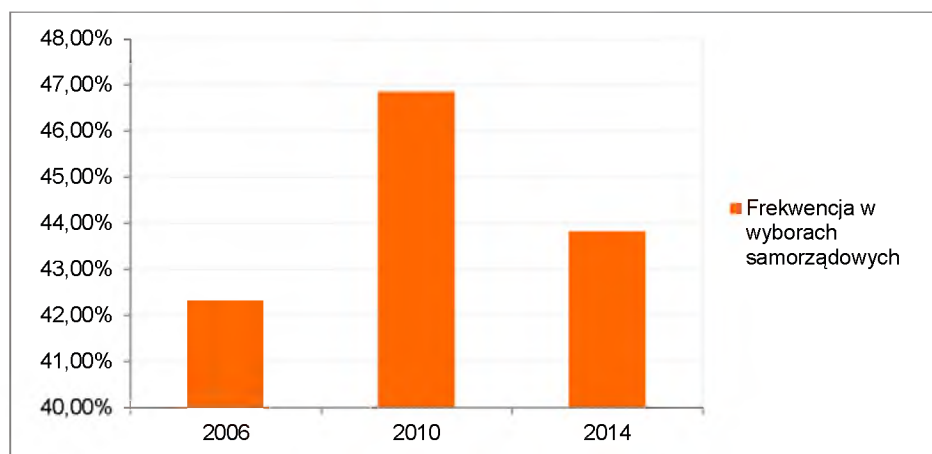
Źródło: Rejestr Stowarzyszeń Krajowego Rejestru Sądowego

W latach 2014-2016 liczba organizacji nie ulegała zmianom. Pomimo faktu, że na terenie Gminy Zarszyn zarejestrowane są organizacje pozarządowe i aktywnie działają Koła Gospodyń Wiejskich, to niezbędne będzie podjęcie działań sprzyjających wzmocnieniu organizacji pozarządowych oraz aktywności społecznej mieszkańców. W zakresie potencjału kulturowego jako problem wskazano zły stan niektórych zabytków w gminnej ewidencji zabytków, niedostateczne wyposażenie zespołów ludowych i muzycznych, a także niedostateczną różnorodność imprez kulturalnych i rekreacyjnych.¹⁴

Frekwencja w wyborach samorządowych w 2014 r.

Istotnym aspektem aktywności społecznej mieszkańców jest frekwencja wyborcza w wyborach lokalnych. W 2006 r. wyniosła ona nieco ponad 42%, w 2010 r. była wyższa o prawie 5 punktów procentowych, w kolejnych wyborach zmniejszyła się do nieco poniżej 44%. Frekwencja w gminie jest niższa w skali województwa czy powiatu. Może to świadczyć o stosunkowo niskim zainteresowaniu mieszkańców sprawami lokalnymi.

Wykres nr 8 Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w latach 2006-2014 w gminie Zarszyn

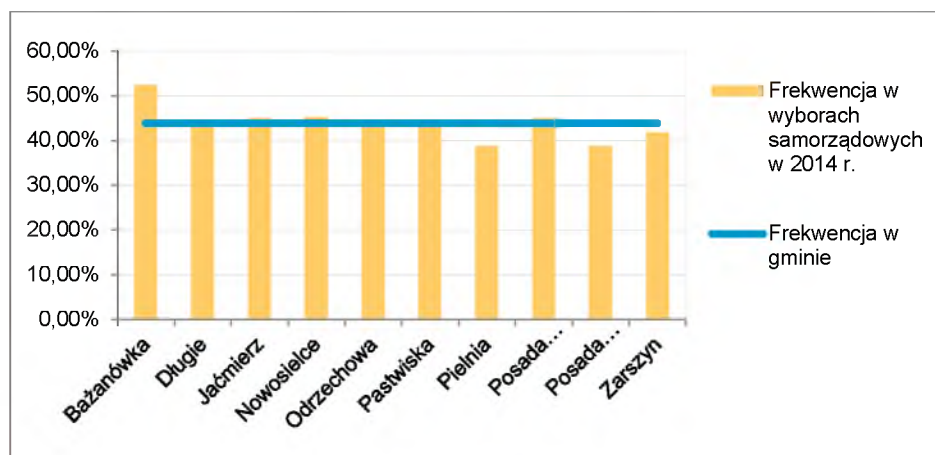
Źródło: Państwowa Komisja Wyborcza

Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych wynosiła od 38,78% w Pielni do

¹⁴ Na podstawie „Strategii Rozwoju Gminy Zarszyn do roku 2025”.

52,36% w Bażanówce.

Wykres nr 9 Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w 2014 r. w poszczególnych jednostkach urbanistycznych

Źródło: Państwowa Komisja Wyborcza

3.9. Identyfikacja obszarów w stanie kryzysowym pod względem występowania negatywnych zjawisk społecznych

Jako obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym pod względem występowania negatywnych zjawisk społecznych można uznać taki, w którym nastąpiła koncentracja negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym.

Tabela nr 12 Zestawienie wskaźników wykorzystanych do diagnozy stanu w sferze społecznej

Symbol wskaźnika	Nazwa wskaźnika
WS1	Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym
WS2	Udział osób bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym
WS3	Odsetek długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych
WS4	Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w przeliczeniu na 100 mieszkańców
WS5	Korzystający ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności w przeliczeniu na 100 mieszkańców
WS6	Liczba stwierdzonych przestępstw ogółem w przeliczeniu na 100 osób
WS7	Udział uczniów korzystających z zajęć dodatkowych w stosunku do liczby chętnych
WS8	Liczba organizacji pozarządowych na 100 osób
WS9	Frekwencja w wyborach samorządowych w 2014 r.

Symbol wskaźnika	Nazwa wskaźnika
WS10	Przyrost naturalny w przeliczeniu na 100 osób wg faktycznego miejsca zamieszkania

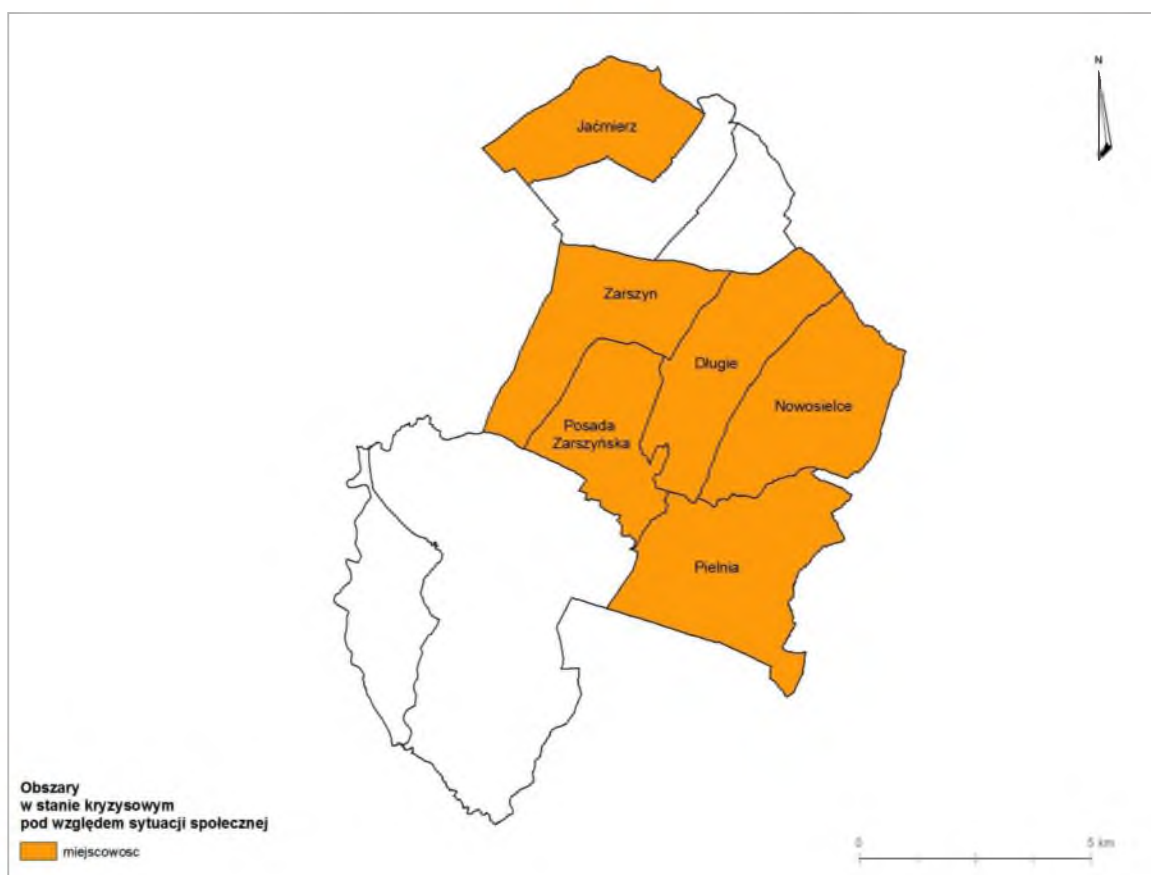
Każdy wskaźnik podlegał analizie w poszczególnych miejscowościach gminy. Jako sytuację kryzysową traktowano taką, w której wartość wskaźnika w danej jednostce urbanistycznej była wyższa od średniej dla wskaźników od WS1 do WS6 oraz niższa od średniej dla wskaźników od WS7 do WS10 (zaznaczone kolorem czerwonym).

Tabela nr 13 Wartości wskaźników w sferze społecznej Gminy Zarszyn

Nazwa jednostki	WS1	WS2	WS3	WS4	WS5	WS6	WS7	WS8	WS9	WS10
Bażanówka	27,1%	5,2%	30,8%	3,97	0,87	0,12	58%	0,40	52,36%	0,25
Długie	28,8%	6,7%	32,2%	4,21	1,30	0,62	0%	0,19	43,03%	0,31
Jaćmierz	27,8%	6,1%	22,6%	5,36	1,00	1,63	35%	0,25	45,00%	0,12
Nowosielce	28,7%	6,3%	47,2%	3,23	1,20	0,61	0%	0,30	45,09%	0,00
Odrzechowa	22,4%	6,1%	43,1%	4,06	1,21	0,17	100%	0,43	43,85%	-0,09
Pastwiska	31,2%	2,1%	33,3%	3,43	0,86	0,85	100%	0,43	43,85%	-0,43
Pielnia	23,5%	6,5%	55,0%	5,17	1,58	0,32	80%	0,29	38,78%	-0,11
Posada Jaćmierska	26,0%	5,9%	21,1%	4,24	0,81	0,40	35%	0,20	45,00%	0,61
Posada Zarszyńska	28,7%	3,9%	50,0%	3,35	1,46	0,10	21%	0,32	38,78%	-0,21
Zarszyn	29,2%	6,3%	30,8%	4,33	1,41	1,19	21%	0,29	41,78%	-0,40
	27,1%	5,9%	38,4%	4,13	1,23	0,60	28%	0,30	43,83%	0,02

Obszary w stanie kryzysowym pod względem występowania negatywnych zjawisk społecznych, zdiagnozowano w jednostkach urbanistycznych, w których przekroczone zostały wartości 5 i więcej wskaźników, tj. Długie, Jaćmierz, Nowosielce, Pielnia, Posada Zarszyńska i Zarszyn.

Mapa nr 2 Obszary w stanie kryzysowym pod względem występowania negatywnych zjawisk społecznych na terenie Gminy Zarszyn

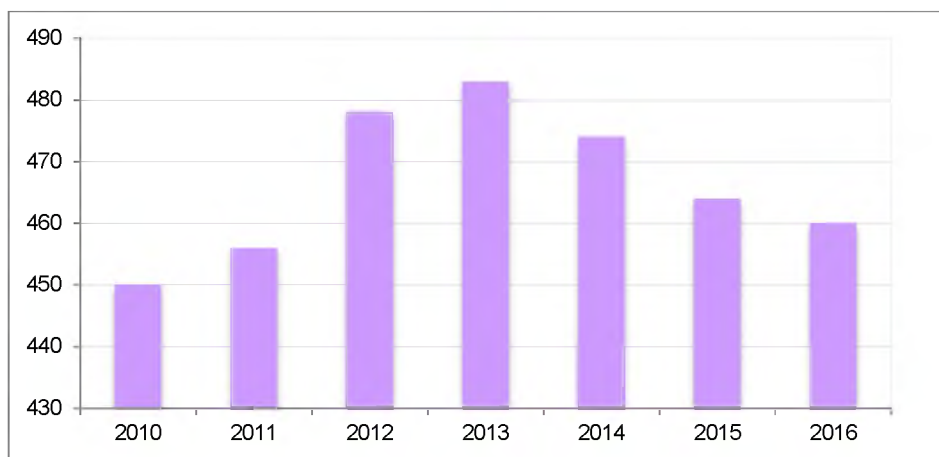
Podsumowując w ramach sytuacji społecznej zdiagnozowano następujące problemy:

- wzrost liczby osób starszych w populacji;
- ujemny przyrost naturalny;
- bezrobocie;
- niska aktywność społeczna części mieszkańców;
- brak wystarczającej oferty zajęć dodatkowych i sportowych dla dzieci i młodzieży;
- niezadowalający poziom wsparcia osób niepełnosprawnych, starszych, wykluczonych społecznie oraz będących w potrzebie;
- ograniczone możliwości finansowe organizacji pozarządowych.

3.10. Sytuacja gospodarcza

Niski poziom przedsiębiorczości na danym terenie może stanowić jedną z przyczyn stanu kryzysowego. Dobrze rozwinięta sfera działalności gospodarczej jest związana z potencjałem kapitału ludzkiego w zakresie podejmowania ryzyka działalności na własny rachunek, ale także jest wypadkową takich zmiennych jak lokalizacja czy wsparcie władz lokalnych w sferze rozwoju przedsiębiorczości.

Wykres nr 10 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru Regon w latach 2010-2016

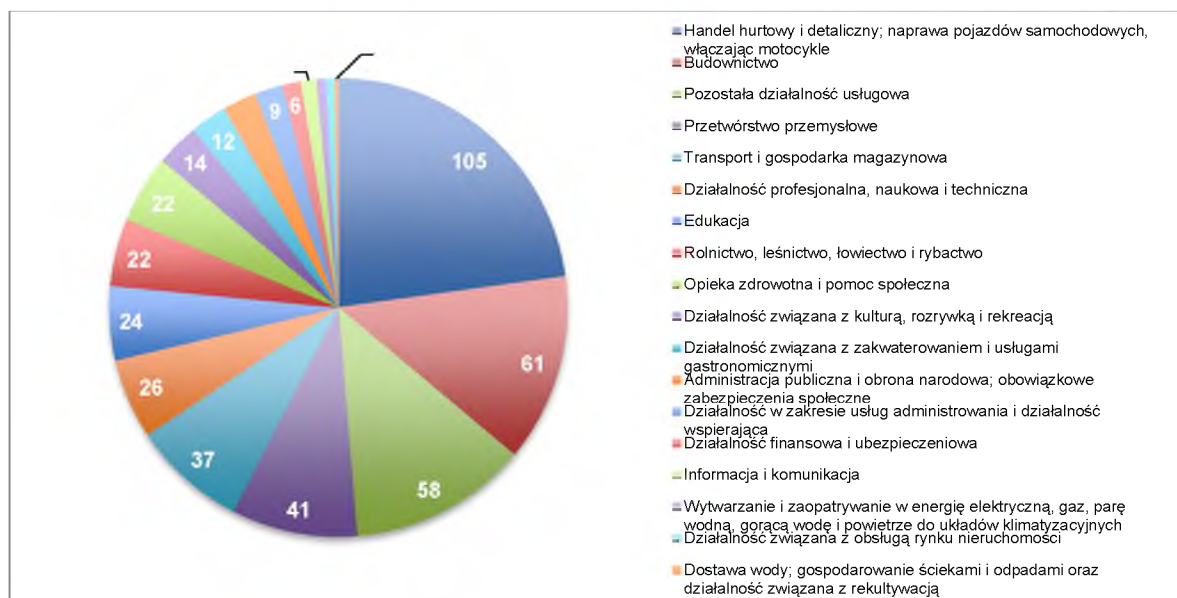
Źródło danych: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego

Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w gminie od 2010 do 2013 r. wzrastała, począwszy do 450 podmiotów do ponad 480, następnie od roku 2014 systematycznie spada, osiągając poziom poniżej 460 podmiotów w 2016 r. Ponad 95% podmiotów gospodarczych to przedsiębiorstwa prywatne. Dominującą formą prawną są osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, które stanowią ponad 80% spośród wszystkich zarejestrowanych firm w sektorze prywatnym. Zarejestrowane stowarzyszenia to kolejne 7%, a pozostałe 3% to spółki handlowe.

W strukturze podmiotów gospodarczych według klas wielkości w Gminie Zarszyn dominują mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 osób, i stanowią one ponad 95%, następnie przedsiębiorstwa małe (zatrudniające od 10 do 49 osób) ponad 4,2% i tylko 0,4% stanowią przedsiębiorstwa średnie (zatrudniające do 249 osób).

W strukturze podmiotów gospodarczych według rodzaju prowadzonej działalności przeważają podmioty prowadzące pozostałą działalność (332). 106 podmiotów działa w zakresie przemysłu i budownictwa, a 22 w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie. Na obszarze Gminy Zarszyn najwięcej jest podmiotów związanych z handlem detalicznym i hurtowym (23%), a także tych budownictwem i pozostałą działalnością usługową (po 13%). Najmniej jest podmiotów związanych z działalnością związaną z obsługą rynku nieruchomości (mniej niż 1%).

Wykres nr 11 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru Regon według działów sekcji PKD

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego

Specyfiką Gminy Zarszyn jest duża liczba podmiotów zatrudniających do 9 osób, tzw. mikroprzedsiębiorstw.

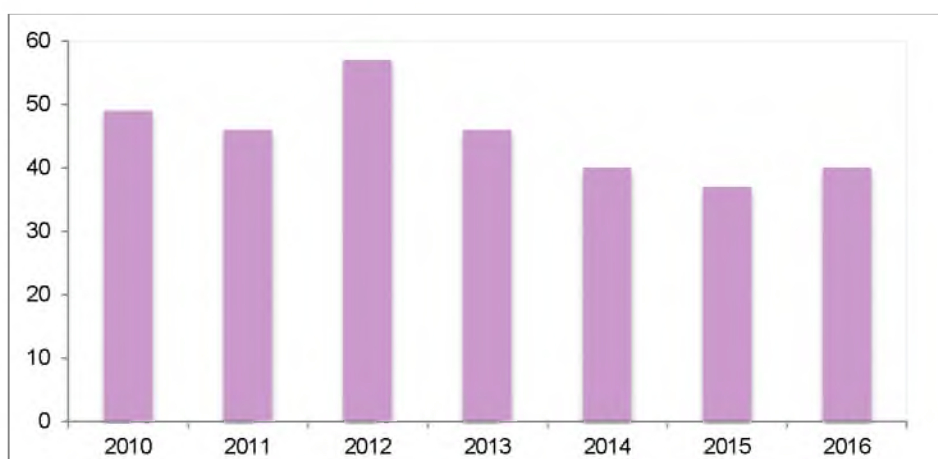
Tabela nr 14 Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w rejestrze Regon w przeliczeniu na 100 osób w latach 2014-2016

Nazwa jednostki urbanistycznej	2014	2015	2016
Bażanówka	3,8	3,8	3,3
Długie	4,2	4,0	3,8
Jaćmierz	4,4	3,7	4,0
Nowosielce	7,0	6,7	6,8
Odrzechowa	6,1	6,2	6,2
Pastwiska	0,0	0,0	0,0
Pielnia	4,6	4,8	4,5
Posada Jaćmierska	4,4	4,8	4,8
Posada Zarszyńska	3,5	3,5	3,7
Zarszyn	4,9	4,5	4,0
średnia dla gminy	5,1	4,9	4,1

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego

Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w gminie maleje do 2010 r., jedynie w 2012 r. zaobserwowano wzrost liczby nowych podmiotów gospodarczych.

Wykres nr 12 Nowo zarejestrowane podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru Regon w latach 2010-2016

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego

Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w gminie utrzymuje się na stałym poziomie 0,4.

Tabela nr 15 Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w rejestrze Regon w przeliczeniu na 100 osób w latach 2014-2016

Nazwa jednostki urbanistycznej	2014	2015	2016
Bażanówka	0,1	0,1	0,1
Długie	0,2	0,3	0,3
Jaćmierz	0,4	0,1	0,5
Nowosielce	0,5	0,5	0,8
Odrzechowa	0,8	0,8	0,5
Pastwiska	0,0	0,0	0,0
Pielnia	0,5	0,6	0,1
Posada Jaćmierska	0,6	0,4	0,6
Posada Zarszyńska	0,6	0,3	0,3
Zarszyn	0,3	0,4	0,3
średnia dla gminy	0,4	0,4	0,4

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego

Obserwowany jest proces **zmniejszenia się liczby ludności zamieszkującej obszary wiejskie i utrzymującej się z rolnictwa**. Ludność wiejska utrzymuje się głównie z pracy najemnej, z rent i emerytur czy turystyki wiejskiej. Zwiększa się też znaczenie terenów wiejskich jako miejsca zamieszkania ludności pracującej w miastach. Inicjatywa wynikająca z chęci poprawy warunków życia i oczekiwane bodźce ekonomiczne sprawiają, że turystyka w Gminie Zarszyn stanowi czynnik mobilizujący i aktywizujący dla mieszkańców w sferze zawodowej.

Tereny wiejskie, do jakich należy Gmina Zarszyn to doskonałe **miejsce do rozwoju oferty wypoczynku, opartego na walorach środowiska i aktywności rekreacyjnej**, o której atrakcyjności decyduje możliwość poznania walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych miejsca/regionu oraz interaktywne metody prezentacji lokalnych zwyczajów, sposobów gospodarowania czy tradycyjnej wytwórczości. Gmina Zarszyn zlokalizowana jest w obszarze gdzie turystyka ma dobre możliwości rozwoju. Poziom przedsiębiorczości mieszkańców gminy ma istotny wpływ na ożywienie rozwoju społeczno-gospodarczego, a także pozwala na przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia na obszarach zagrożonych patologiami społecznymi. Istotnymi przeszkodami w zakresie rozwoju przedsiębiorczości i gospodarki gminy są:

- brak strefy ekonomicznej,
- brak komunalnych terenów inwestycyjnych,
- lokalizacja różnorodnych form ochrony przyrody barierą w rozwoju przedsiębiorstw,
- niskie zasoby kapitałowe lokalnych przedsiębiorstw,
- drobne, rozproszone przedsiębiorstwa, które nie współpracują ze sobą,
- brak wsparcia dla podmiotów rozpoczynających działalność gospodarczą,
- ograniczone możliwości sprzedaży produktów rolno-spożywczych,
- zbyt mała współpraca pomiędzy producentami,
- małe, rozdrobnione, niskotowarowe gospodarstwa rolne,
- niewystarczająca baza noclegowa;
- niedostatecznie rozwinięta infrastruktura turystyczna/rekreacyjna,
- brak identyfikacji gminy z konkretnymi produktami turystycznymi,
- brak współpracy przedsiębiorców z władzami w zakresie wspólnej promocji,
- brak grupy produktów charakterystycznych dla gminy (tzw. produktu lokalnego),
- niedostateczna promocja walorów turystycznych gminy.¹⁵

3.11. Sytuacja środowiskowa

Stan środowiska przyrodniczego jest istotnym czynnikiem, mającym wpływ na jakość życia mieszkańców. W Gminie Zarszyn sieć wodociągowa rozwinięta jest w średnim stopniu. Gmina Zarszyn nie posiada własnych ujęć wody. Istniejące wodociągi są zasilane przez Zakład Uzdatniania Wody w Sieniawie administrowany przez Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Krośnie.

¹⁵ Na podstawie „Strategii Rozwoju Gminy Zarszyn do roku 2025”

Wykres nr 13 Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w latach 2005-2015

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego

Siecią wodociągową objęte są następujące miejscowości gminy: Bażanówka, Długie, Jaćmierz, Nowosielce, Posada Jaćmierska, Posada Zarszyńska i Zarszyn. Z sieci wodociągowej korzysta 44% mieszkańców gminy. W trakcie partycypacji społecznej mieszkańcy podnosili, iż istnieje konieczność budowy sieci wodociągowej w miejscowościach: Pielnia, Odrzechowa i Pastwiska.

Tabela nr 16 Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej w latach 2014-2016

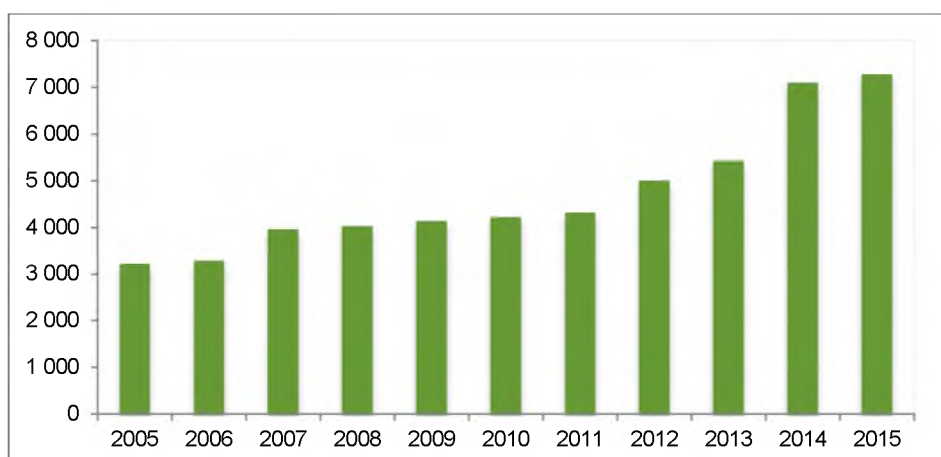
Nazwa jednostki urbanistycznej	2014	2015	2016
Bażanówka	79%	80%	80%
Długie	57%	59%	61%
Jaćmierz	57%	57%	59%
Nowosielce	4%	30%	52%
Odrzechowa	0%	0%	0%
Pastwiska	0%	0%	0%
Pielnia	0%	0%	0%
Posada Jaćmierska	65%	65%	67%
Posada Zarszyńska	46%	47%	48%
Zarszyn	70%	71%	72%
średnia dla gminy	38%	41%	44%

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn

W gminie funkcjonuje obecnie oczyszczalnia mechaniczno-biologiczna ścieków w Zarszynie o przepustowości do 1200 m³/d, która wymaga modernizacji, aby spełniała normy jakościowe oraz obsługiwała mieszkańców Gminy. Na mocy decyzji Starosty Sanockiego nr OS.6341.71.2015 z 15 grudnia 2015 r. Gminie Zarszyn udzielono pozwolenia wodnoprawnego na szczególne korzystanie z wód poprzez wprowadzanie oczyszczonych na mechaniczno-biologicznej oczyszczalni ścieków komunalnych z aglomeracji Zarszyn. Wykonano badania mające na celu określenie aktualnego obciążenia oczyszczalni ścieków ładunkami. Stopień

obciążenia oczyszczalni w Zarszynie nie wynika ze stopnia przyłączenia zlewni. Z przeprowadzonych badań wynika, że obciążenie oczyszczalni ścieków w Zarszynie zanieczyszczeniami pochodzącymi z całości podłączonej zlewni wynosiło ok. 60% wartości przyjętej w zrealizowanym projekcie, a uwzględniając ładunki wtórne – 80%. Stopień obciążenia hydraulicznego oczyszczalni ścieków ze względu na nieszczelną kanalizację i często ekstremalne dopływy wód obcych jest bardzo wysoki, co potwierdzają niskie wartości stężeń zanieczyszczeń w ściekach. Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków jest konieczna ze względu na ponoszone wysokie nakłady na wodę płuczącą sita, a zagospodarowanie osadu ściekowego wymaga instalacji do wytwarzania nawozu granulowanego z domieszką wapna palonego, a także wysoki dopływ wód infiltracyjnych. Ponadto przepustowość pompowni „Ogrodziska” jest niewystarczająca do potrzeb.

Wykres nr 14 Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w latach 2005-2015

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego

Wszystkie miejscowości na terenie gminy są wyposażone w sieć kanalizacyjną. 78% mieszkańców gminy korzysta z sieci kanalizacyjnej. W ramach partycypacji społecznej mieszkańcy podnosili, iż istnieje konieczność dalszej rozbudowy sieci kanalizacyjnej w celu zapewnienia możliwości korzystania z niej wszystkim mieszkańcom gminy.

Tabela nr 17 Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w latach 2014-2016

Nazwa jednostki urbanistycznej	2014	2015	2016
Bażanówka	76%	81%	82%
Długie	75%	78%	80%
Jaćmierz	76%	79%	80%
Nowosielce	80%	82%	83%
Odrzechowa	28%	59%	62%
Pastwiska	94%	96%	95%
Pielnia	53%	57%	63%
Posada Jaćmierska	76%	79%	81%
Posada Zarszyńska	65%	68%	72%

Nazwa jednostki urbanistycznej	2014	2015	2016
Zarszyn	79%	83%	85%
średnia dla gminy	70%	76%	78%

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn

Na terenie Gminy Zarszyn głównym ciekim wody powierzchniowej jest zlewnia rzeki San, będącej prawobrzeżnym dopływem Wisły. Jej obszar odwadnia rzeka Pielnica z dopływami oraz rzeka Wisłok, która wraz z szeregiem cieków bez nazwy, tworzy sieć cieków powierzchniowych w obrębie Gminy. Cieki stanowiące sieć rzeczną Gminy Zarszyn oprócz Wisłoka nie są objęte systematycznymi badaniami czystości wód. Docelowo wody rzeki Wisłok powinny odpowiadać I klasie czystości według klasyfikacji ogólnej. Głównym źródłem zanieczyszczenia wód powierzchniowych na terenie Gminy Zarszyn jest stały dopływ ścieków o charakterze socjalno-bytowym, słabo oczyszczonych. Osadnictwo oraz działalność rolnicza prowadzą do zaśmiecenia środowiska i do zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych ściekami, rozkładającymi się śmieciami oraz nieumiejętnie używanymi nawozami i środkami ochrony roślin. Proces zwiększania zrzutów zanieczyszczeń zbiega się w czasie z procesem zmniejszania przepływów prowadząc do znacznego pogorszenia jakości wód. Wysypiska śmieci lokalizowane najczęściej w korytach rzek lub w lasach stanowią ponadto element znacznie obniżający wartości estetyczne krajobrazu. Poważnym zagrożeniem czystości wód są ścieki komunalne, nieumiejętnie stosowane nawozy sztuczne i środki ochrony roślin, eksploatacja surowców mineralnych.¹⁶

Ocena jakości powietrza atmosferycznego na terenie Gminy Zarszyn opiera się na pomiarach stężeń zanieczyszczeń występujących w powietrzu. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska (WIOŚ) w Rzeszowie wykonywał pomiary okresowo. Wyniki „Rocznej oceny jakości powietrza w województwie podkarpackim” za 2015 r. wskazują, iż zanotowano przekroczenie dopuszczalnych normy stężenia zanieczyszczenia pyłem zawieszonym o średnicy ziaren poniżej 2,5 µm (PM_{2,5}), B(a)P oraz (co utrzymuje się już od kilku lat) znacząco pyłem zawieszonym o średnicy ziaren poniżej 10 µm (PM₁₀). Problem stanowi **niska emisja**, a największe stężenie pojawia się w okresie zimowym, sezonie grzewczym.¹⁷

Na mocy ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2017 r., poz. 519 z późn. zm.) azbest jest substancją stwarzającą szczególne zagrożenie dla środowiska. Po demontażu wyrobów zawierających azbest, powstałe odpady są traktowane jako odpady niebezpieczne.¹⁸ Łącznie na terenie Gminy Zarszyn wykorzystywanych jest 1630 ton wyrobów azbestowo-cementowych, co w przeliczeniu na 1 obiekt daje 1,17 tony na budynek. W Gminie Zarszyn zdecydowaną większość wykorzystywanych wyrobów zawierających azbest stanowią płyty faliste (82%), **najwięcej eternitu znajduje się na**

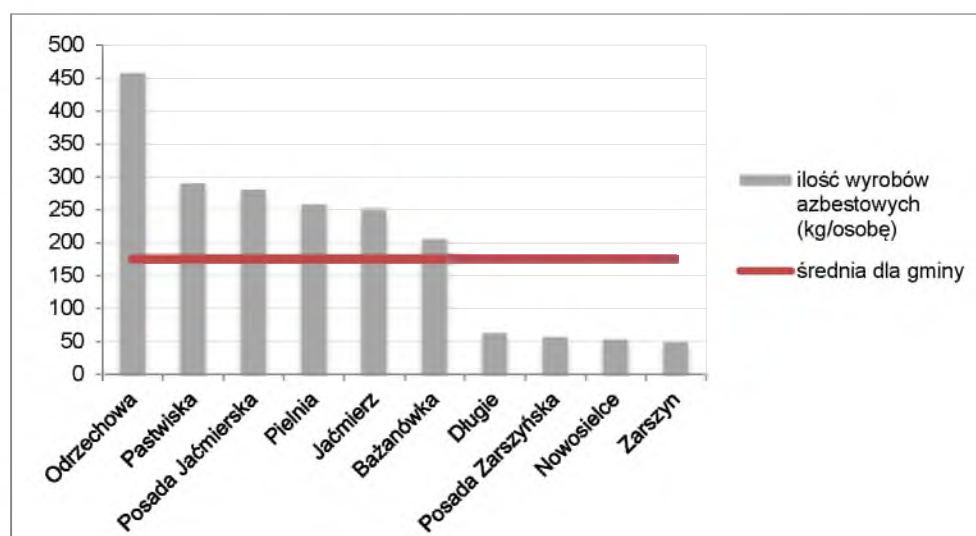
¹⁶ Na podstawie projektu „Programu Ochrony Środowiska Gminy Zarszyn na lata 2016-2020 z perspektywą do 2025 roku”

¹⁷ Tamże

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 grudnia 2014 r. w sprawie katalogu odpadów, Dz. U. z 2014 r., poz. 1923.

budynkach gospodarczych (856 budynków), co stanowi 66% wszystkich budynków pokrytych azbestem na terenie Gminy Zarszyn, zdecydowanie najwięcej wyrobów azbestowych jest zlokalizowanych w sołectwie Odrzechowa (33%), tam też znajduje się najwięcej budynków pokrytych eternitem (334). Ilość wyrobów azbestowych w przeliczeniu na 1 km² w Gminie Zarszyn wynosi 15,35 Mg i jest prawie trzykrotnie mniejsza od średniej krajowej. Stan techniczny wyrobów zawierających azbest oceniony poprzez stopień pilności ich usunięcia wskazuje konieczność usunięcia 10% eternitu (I stopień pilności) - w tym głównie azbest magazynowany na posesjach, powtórna ocenę w ciągu roku 4% eternitu (II stopień pilności) i powtórna ocenę do 5 lat pozostałych 86% eternitu (III stopień pilności) wykorzystywanego w Gminie Zarszyn.¹⁹

Wykres nr 15 Ilość wykorzystywanych wyrobów azbestowo-cementowych w przeliczeniu na liczbę mieszkańców jednostek urbanistycznych

Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy

Harmonogram realizacji „Programu usuwania wyrobów zawierających azbest” podzielono na 2 etapy. W etapie I, obejmującym lata 2013-2018, powinna nastąpić intensyfikacja podjętych działań związanych z usuwaniem azbestu, edukacją i pozyskiwaniem funduszy na ten cel. W etapie drugim w latach 2019-2032 działania ukierunkowane będą na podtrzymanie dotychczasowych działań, ich okresowy monitoring i ewentualną aktualizację.

W ramach potencjału środowiskowego gminy zidentyfikowano następujące problemy:

- stosunkowo niska świadomość ekologiczna części mieszkańców,
- potrzeba kontynuacji programu usuwania azbestu,
- spalanie odpadów stałych w kotłowniach domowych, prowadzące do niskiej emisji.

Wzrost liczby mieszkańców gminy sprawia, że Gmina powinna też dysponować dostępnymi, uzbrojonymi terenami inwestycyjnymi, pod budownictwo mieszkaniowe oraz zapewnić atrakcyjność przestrzeni publicznych, służących zaspokajaniu zbiorowych potrzeb

¹⁹ Program usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Zarszyn na lata 2013-2032,

mieszkańców w dziedzinie wypoczynku, rekreacji i usług. Na standard i jakość zamieszkiwania duży wpływ ma **dostępność infrastruktury bytowej**. Należy zaznaczyć, że infrastruktura techniczna w Gminie (wodociągi, kanalizacja, drogi) jest dobrze rozwinięta. Wprawdzie Gmina Zarszyn nie posiada własnych ujęć wody, ale istniejące wodociągi są zasilane przez Zakład Uzdatniania Wody w Sieniawie administrowany przez Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Krośnie. Sieci wodociągowej nie wybudowano jeszcze tylko w trzech miejscowościach gminy, tj. w Pielni, Odrzechowej i Pastwiskach. Wszystkie miejscowości na terenie gminy Zarszyn posiadają już sieć kanalizacyjną, która w miarę potrzeb i możliwości jest i będzie na bieżąco rozbudowywana.

Zanieczyszczenie środowiska było wskazywane przez mieszkańców jako istotny problem, warunkujący jakość życia w gminie. Interesariusze w ramach partycypacji społecznej wskazywali na konieczność dążenia w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, efektywnie wykorzystujące zasoby, co jest związane z wymianą starych, nieekologicznych źródeł ciepła na energooszczędne, wykorzystujące przyjazne dla środowiska nośniki energii, a także termomodernizację budynków i wykorzystywanie rowerów jako środków komunikacji między miejscowościami gminy, aby zużycie energii finalnej było jak najniższe i powodowało jak najniższe emisje gazów cieplarnianych do atmosfery. Wpłyne to pozytywnie na poprawę jakości powietrza w gminie, a tym samym obniży poziom emisji dwutlenku węgla. Jednocześnie mieszkańcy podnosili, iż problemem jest **stosunkowo niska świadomość ekologiczna**, co w połączeniu z problemami z zakresu ochrony środowiska, stanowi istotny aspekt rewitalizacji gminy.

3.12. Sytuacja przestrzenno-funkcjonalna

Sfera przestrzenno-funkcjonalna odgrywa istotną rolę w ocenie komfortu jakości życia mieszkańców danego obszaru. Obszary przestrzeni publicznej to obszary o szczególnym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia i sprzyjające nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na ich położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne.²⁰ Jednym z zadań samorządu gminy jest zaspokojenie potrzeb lokalnej społeczności. Rozwój gminy zależy także od umiejętności gospodarowania zasobami i od tego, jak władze gminy będą wykorzystywały swoje mocne strony w tym zakresie. Infrastruktura społeczna obejmuje zadania z zakresu oświaty, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, kultury i sportu, niezbędne do funkcjonowania lokalnej społeczności.

Potrzeby edukacyjne mieszkańców w zakresie szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego realizowane są przez następujące placówki:

- Szkoła Podstawowa im. Jana Stapińskiego w Długiem wraz z oddziałami gimnazjalnymi,
- Szkoła Podstawowa im. Mikołaja Kopernika w Jaćmierzu,

²⁰ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Dz.U. 2012 r., poz. 647 z późn. zm.

- Szkoła Podstawowa w Bażanówce,
- Szkoła Podstawowa w Nowosielcach,
- Szkoła Podstawowa w Odrzechowej,
- Szkoła Podstawowa w Pielni,
- Szkoła Podstawowa w Zarszynie wraz z oddziałami gimnazjalnymi.²¹

Życie kulturalne mieszkańców Gminy Zarszyn organizują lokalne instytucje kultury, tj. Gminna Biblioteka Publiczna w Zarszynie, Filia Biblioteczna w Jaćmierzu, Filia Biblioteczna w Długiem, Filia Biblioteczna w Odrzechowej, Filia Biblioteczna w Nowosielcach. Gminna Biblioteka Publiczna mieści się w należącym do Gminy Zarszyn, będącym w złym stanie technicznym budynku wielofunkcyjnym przy ul. Szkolnej 1 w Zarszynie. Lokal Gminnej Biblioteki znajduje się na I piętrze budynku, składa się z dwóch pomieszczeń o łącznej powierzchni 65 m². W Gminie brakuje miejsca, w którym mogłyby być organizowane zajęcia kulturalne i sportowe dla dzieci i młodzieży, warsztaty dla rodzin czy miejsca spotkań dla osób starszych, a także prowadzenia działań przez Koła Gospodyń Wiejskich. **Zebrań Kół Gospodyń Wiejskich** odbywają się w domach kultury, gdzie pomieszczenia do spotkań są dzielone wraz z zespołami Ochotniczych Straży Pożarnych i sołtysami. Pożądane jest zapewnienie sali do spotkań wraz z zapleczem kuchennym, aby spotkania mogły się odbywać z częstotliwością kilku spotkań w miesiącu. Zaangażowanie pań, które działają w Kółach Gospodyń Wiejskich wynika z miłości do środowiska, w którym żyją od wielu pokoleń, a co najważniejsze przekazują swoją energię i temperament lokalnej społeczności. Działalność Kół Gospodyń Wiejskich skupia się na zachowaniu lokalnej tradycji, ciągłości kulturowej i panujących zwyczajów. To właśnie panie z Kół Gospodyń Wiejskich mają moc sprawczą i przeistaczają spokojne wsie w miejsca aktywne. Koła zdobywają liczne nagrody i wyróżnienia za udział w występach artystycznych, targach żywności tradycyjnej, wystawach świątecznych, itp. Na imprezach gminnych panie z Kół Gospodyń Wiejskich są zawsze obecne i oferują tradycyjne jadło regionalne. Istnieje potrzeba zapewnienia odpowiednich warunków do spotkań w Wiejskim Domu Kultury w Zarszynie, które można z powodzeniem połączyć z ofertą dla osób starszych, spędzaniem wolnego czasu i zajęć dla seniorów.

Tabela nr 18 Powierzchnia bibliotek przypadająca na 1 czytelnika oraz aktywność mieszkańców w zakresie korzystania z biblioteki

Nazwa jednostki urbanistycznej	Powierzchnia bibliotek przypadająca na 1 czytelnika (m ²)	Liczba osób zapisanych do biblioteki w przeliczeniu na 100 mieszkańców
Bażanówka	nd.	14
Długie	0,34	18
Jaćmierz	0,37	12
Nowosielce	0,17	14
Odrzechowa	0,20	19

²¹ Proces wygaszania gimnazjów rozpoczął się od roku szkolnego 2017/2018.

Nazwa jednostki urbanistycznej	Powierzchnia bibliotek przypadająca na 1 czytelnika (m ²)	Liczba osób zapisanych do biblioteki w przeliczeniu na 100 mieszkańców
Pastwiska	nd.	3
Pielnia	nd.	1
Posada Jaćmierska	nd.	6
Posada Zarszyńska	nd.	18
Zarszyn	0,13	23
średnia dla gminy	0,22	13

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn

Pod względem lokalowym najgorsza sytuacja w zakresie dostępności do infrastruktury kultury ma miejsce w Zarszynie, a jednocześnie liczba osób korzystających z księgozbioru jest najwyższa. Świadczy to o konieczności wsparcia mieszkańców w zakresie jakości świadczonych usług, tj. zapewnienia niezbędnej bazy do korzystania z sali widowiskowej, miejsc spotkań dla Orkiestry Dętej „Lutnia”, dla dzieci i młodzieży, dorosłych, a także osób starszych, z biblioteki i czytelnicy, przyczyniając się także w ten sposób do realizacji Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa. Mieszkańcy gminy w ramach partycypacji społecznej podnosili, iż istnieje konieczność **budowy wiejskiego domu kultury**, aby mógł on w pełni stanowić **lokalne centrum rozwoju społeczno-ekonomicznego** i spełniać swoje funkcje krzewienia kultury i służyć mieszkańcom gminy, aby władze Gminy mogły zapewnić miejsce do integracji społecznej, organizowania imprez, zajęć edukacyjnych i kulturalnych dla najmłodszych mieszkańców gminy i osób starszych, a także całych rodzin. Istotnym postulatem zgłaszanym przez mieszkańców było uruchomienie Domu Ludowego w Pastwiskach jako „Regionalnego Centrum Pamięci Kardynała Karola Wojtyły” jako miejsca, w którym prowadzona byłaby działalność edukacyjno-promocyjna, gdzie mogłyby się odbywać występy artystyczne, spotkania z ważnymi dla jego profilu ludźmi, dyskusje czy seminaria.

Tabela nr 19 Liczba spotkań kulturalnych i sportowych w przeliczeniu na 100 mieszkańców

Nazwa jednostki urbanistycznej	Liczba spotkań kulturalnych i sportowych w przeliczeniu na 100 mieszkańców
Bażanówka	0,25
Długie	0,12
Jaćmierz	0,37
Nowosielce	0,53
Odrzechowa	0,09
Pastwiska	0,86
Pielnia	0,11
Posada Jaćmierska	0,00
Posada Zarszyńska	0,31

Nazwa jednostki urbanistycznej	Liczba spotkań kulturalnych i sportowych w przeliczeniu na 100 mieszkańców
Zarszyn	0,20
średnia dla gminy	0,28

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn

Analizując liczbę wydarzeń kulturalnych i sportowych można stwierdzić, iż brakuje miejsca do organizacji zajęć kulturalnych i sportowych w sali sportowej dla dorosłych mieszkańców gminy. Lukę tę powinno wypełnić zapewnienie odpowiedniej sali w wiejskim domu kultury w Zarszynie. Działające organizacje prowadzą różnego rodzaju grupy artystyczne, m.in. orkiestry dęte, zespoły wokально-instrumentalne, grupy taneczne, grupy teatralne, zespoły ludowe i grupy obrzędowe. W ciągu roku odbywa się wiele imprez cyklicznych i okolicznościowych, które wymagają zaplecza organizacyjnego w postaci Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie.

W gminie działają zespoły artystyczne, tj. Regionalny Zespół Ludowy „Ziemia Sanocka”, Orkiestra Dęta „Lutnia” w Zarszynie, Młodzieżowa Orkiestra Dęta działająca przy OSP w Jaćmierzu oraz Zespół Wokально-Instrumentalny „Iskra” działający przy OSP w Długiem. We wszystkich miejscowościach gminy istnieją potencjalne warunki do działania zarówno zespołów artystycznych, spotkań kół gospodyń wiejskich czy też możliwości zapewnienia miejsca do organizowania imprez o charakterze kulturalnym, patriotycznym czy też dla spotkań lokalnej społeczności. Zauważalny jest brak miejsca do spotkań Orkiestry Dętej „Lutnia” i przygotowania repertuaru. Próby zarszyńskiej orkiestry odbywają się w jednym z pomieszczeń domu kultury w sali, która jest zbyt mała i нефункциональна do prowadzenia prób. Brakuje także zaplecza dla orkiestry. Stan techniczny sali jest zły (okna nie są szczelne, a sufit cieknie podczas większych ulew). Orkiestra liczy 35 osób, próby odbywają się raz w tygodniu, a dodatkowo dwa razy w tygodniu odbywają się zajęcia z uczniami muzyki. Orkiestra Dęta „Lutnia” występuje ok. 30 razy w roku. Osiągnęła liczne sukcesy, m.in. I miejsce na VI Festiwalu Orkiestr Dętych Polichna 2008. Uczestniczyła w XXI Regionalnym Przeglądzie Orkiestr Dętych OSP w Krynicy Zdroju, gdzie zdobyła wyróżnienie oraz puchar w paradzie marszowej. Orkiestra Dęta „Lutnia” wielokrotnie reprezentowała Gminę Zarszyn poza granicami Polski, a także koncertowała na Międzynarodowym Festiwalu Orkiestr Dętych w Puławach. **Orkiestra Dęta „Lutnia”** uświetnia uroczystości państwowe, kościelne, lokalne i gminne. Większość instrumentów wymaga generalnej naprawy lub wymiany, dlatego przewiduje się zakup nowych instrumentów. Dlatego tak istotne jest zapewnienie odpowiednich warunków do rozwoju kultury poprzez miejsce dla działalności Orkiestry Dętej „Lutnia” w projektowanym Wiejskim Domu Kultury w Zarszynie. Niewystarczający poziom integracji społecznej w trakcie spotkań, wydarzeń kulturalnych i sportowych może zostać zniwelowany poprzez funkcjonowanie Wiejskiego Domu Kultury, pełniącego rolę **centrum aktywności w gminie**, w którym znajdzie się miejsce zarówno dla spotkań kół gospodyń wiejskich, zajęć dla dzieci i młodzieży, sali sportowej dla dorosłych, miejsca spotkań starszych mieszkańców, a także tak pożądanego zapewnienia właściwych warunków lokalowych dla biblioteki gminnej.

Dostęp do placówek służby zdrowia jest zapewniony przez Poradnię Zdrowia w Zarszynie, Wiejski Ośrodek Zdrowia w Nowosielcach, Wiejski Ośrodek Zdrowia w Jaćmierzu oraz punkty lekarskie w Odrzechowej i Długiem.

Na terenie gminy znajdują się obiekty sportowe i place zabaw. Obiekty sportowe to:

- boisko do piłki nożnej i wielofunkcyjne „ORLIK” w Długiem,
- boisko piłkarskie w Jaćmierzu,
- boisko rekreacyjne w Odrzechowej,
- boisko wielofunkcyjne w Pastwiskach,
- boisko wielofunkcyjne w Posadzie Zarszyńskiej,
- boisko wielofunkcyjne w Zarszynie,
- stadion sportowy w Posadzie Zarszyńskiej,
- stadion w Bażanówce,
- stadion w Długiem,
- stadion w Nowosielcach,
- stadion w Pielni.

Istotną aktywnością dla dzieci są **zajęcia sportowe**. W Gminie Zarszyn działają drużyny sportowe i Uczniowskie Kluby Sportowe. Prowadzenie zajęć dla dzieci wymaga odpowiedniej infrastruktury, aby osiągnęte były satysfakcjonujące wyniki. Pozytywnym wskaźnikiem działalności sportowej jest funkcjonowanie drużyn i klubów sportowych w miejscowościach gminy, a jednocześnie odniesienie go do warunków infrastrukturalnych.

Tabela nr 20 Liczba drużyn i klubów sportowych wraz z klasą infrastruktury sportowej w poszczególnych jednostkach urbanistycznych gminy

Nazwa jednostki urbanistycznej	Liczba drużyn i klubów sportowych	Klasa infrastruktury sportowej (A- stadion z trybunami, B – stadion bez trybun)
Bażanówka	1	A
Długie	1	A
Jaćmierz	1	B
Nowosielce	1	A
Odrzechowa	1	B
Pastwiska	nd.	-
Pielnia	2	B
Posada Jaćmierska	nd.	-
Posada Zarszyńska	nd.	-
Zarszyn	3	A
średnia dla gminy	0,9	-

Najwięcej drużyn działa w Zarszynie, tam też warunki do uprawiania sportu i prowadzenia wydarzeń sportowych są wystarczające. Natomiast w Pielni działa zarówno

drużyna sportowa Orion, jak i Uczniowski Klub Sportowy, a klasa infrastruktury sportowej została oceniona na niewystarczającą. Wobec powyższego pożądanym kierunkiem działań jest wsparcie obszaru, które tego wymagają, a jednocześnie przejawiają najwyższą formę aktywności w zakresie działalności sportowej. **Wsparcie aktywności w zakresie kultury fizycznej i rozwoju infrastruktury sportowej** jest więc wymagane w Pielni i będzie stanowiło kontynuację podjętych już zadań, polegających na przebudowie boiska sportowego, zrealizowanego w ramach PROW na lata 2007-2013.

Place zabaw zlokalizowane są w Posadzie Zarszyńskiej, Zarszynie, Długiem, Nowosielcach, Pastwiskach i w Posadzie Jaćmierskiej, przy Szkole Podstawowej w Zarszynie, przy Szkole Podstawowej w Długiem, przy Szkole Podstawowej w Nowosielcach, przy Szkole Podstawowej w Odrzechowej, przy Szkole Podstawowej w Jaćmierzu oraz przy Szkole Podstawowej w Pielni. W ramach partycypacji społecznej mieszkańcy wskazywali na konieczność zagospodarowania przestrzeni wspólnych jako miejsc rekreacji dla mieszkańców, uporządkowania centrów miejscowości i dbania o porządek.

Dostępność komunikacyjna stanowi jeden z podstawowych warunków skutecznego rozwoju społeczno-gospodarczego gminy. Przez centralną część Gminy Zarszyn prowadzi szlak kolejowy: Stróże – Jasło – Krosno – Sanok – Zagórz i droga krajowa nr 28 relacji: Zator – Medyka. Ponadto przez Gminę Zarszyn przebiega droga wojewódzka nr 889 Sieniawa-Szczawne, drogi powiatowe i gminne, które stanowią uzupełnienie podstawowego szkieletu komunikacyjnego gminy. Drogi te mają znaczenie lokalne oraz stanowią połączenia z miejscowościami położonymi w sąsiednich powiatach. W trakcie partycypacji społecznej mieszkańcy wskazywali na niezadowolający stan dróg gminnych, które wymagają ulepszeń i remontów, także z rozbudową o ścieżki rowerowe czy ciągi komunikacji pieszej. Podnoszono także kwestie złego stanu technicznego części odcinków dróg powiatowych i mostów na tych drogach, zbyt małą liczbę przejść dla pieszych oraz brak oświetlenia części dróg lub wykorzystywanie przestarzałej instalacji oświetlenia na części odcinków dróg.

Na terenie Gminy Zarszyn znajdują się **obiekty dziedzictwa kulturowego**, stanowiące o potencjale rozwojowym gminy. Do rejestru zabytków nieruchomych prowadzonego przez Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu wpisane zostały następujące zabytki:

- kościół polsko-katolicki, par. pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Bażanówce, nr rej.: A-380 z 07.12.2009,
- zespół dworski w Bażanówce, nr rej.: A-64 z 31.01.1985,
- kościół par. pw. Wniebowzięcia Marii w Jaćmierzu, nr rej.: A-182 z 21.11.1989,
- park dworski w Jaćmierzu, nr rej.: A-317 z 1.09.1994,
- spichrz w Jaćmierzu, nr rej.: nr rej.: A-317 z 1.09.1994,
- d. szkoła elementarna nr rej.: A-317 z 1.09.1994, nr rej.: A-217 z 10.08.2007,
- dom, Rynek 68 nr rej.: A-317 z 1.09.1994, nr rej.: A-143 z 25.04.1969,
- dom „Kasa Szewczyka”, Rynek 137, nr rej.: A-142 z 25.04.1989
- kościół par. pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Nowosielcach, nr rej.: A-208

- z 4.09.1990,
- zespół dworski w Nowosielcach, nr rej.: A-63 z 30.01.1985 :
 - cerkiew greko-katolicka w Odrzechowej, ob. kościół rzym.-kat., nr rej.: A-178 z 22.01.1970, dzwonnica, cmentarz przykościelny, ogrodzenie,
 - cerkiew greko-kat. pw. św. Jana w Pielni, ob. kościół rzym.-kat., nr rej.: A-172 z 03.11.1989,
 - zespół dworski w Posadzie Jaćmierskiej, nr rej.: A-335 z 26.06.1995,
 - park dworski w Posadzie Zarszyńskiej, nr rej.: A-899 z 5.09.1995,
 - kościół par. pw. św. Marcina w Zarszynie, nr rej.: A-185 z 7.12.1989.

W zakresie potencjału i ładu przestrzennego zdiagnozowano następujące problemy:

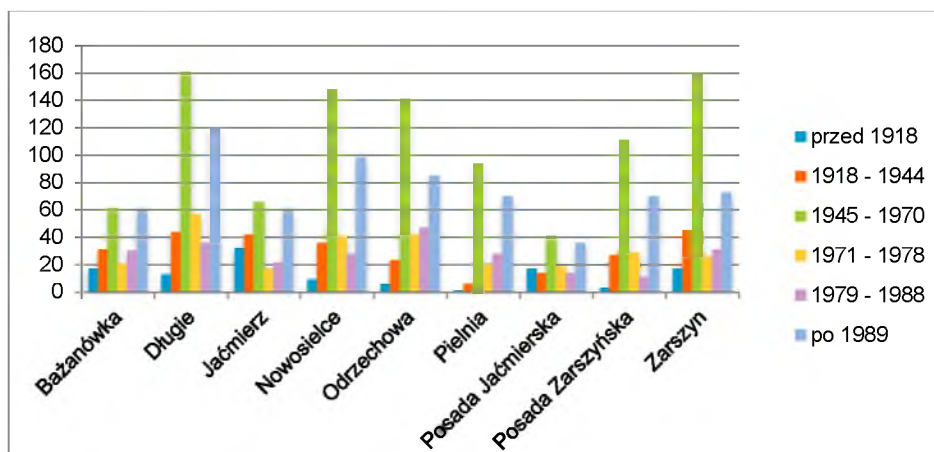
- niewystarczający dostęp do placówek kultury,
- niezadawalająca jakość wyposażenie obiektów sportowych,
- brak komunalnych terenów inwestycyjnych,
- brak ukształtowanych centrów w niektórych miejscowościach gminy.

3.13. Sytuacja techniczna

Stan techniczny budynków jest związany z datą budowy budynków, obowiązujących wówczas norm i przepisów, a także z prowadzonymi pracami remontowymi czy termomodernizacyjnymi. Ponad 53% budynków w Gminie Zarszyn zostało wybudowanych przed 1970 r., kolejne 20% budynków ma więcej niż 28 lat, a pozostałe 27% zostało wzniesione po 1989 r.²² Istnieje wobec tego konieczność przeglądu technicznego i **poprawy stanu budynków** i bieżących remontów, konserwacji i prowadzenia procesów kompleksowej termomodernizacji. W trakcie spotkań mieszkańcy podkreślali konieczność poprawy stanu technicznego zarówno budynków mieszkalnych, jak i gospodarczych, a także użyteczności publicznej i zabytkowych. Niezadawalający stan techniczny budynków jest w opinii mieszkańców przyczyną zanieczyszczenia środowiska zwłaszcza w obliczu wykorzystywania starych pieców jako źródeł ogrzewania i azbestowo-cementowych pokryć dachowych.

²² Dane Banku Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl

Wykres nr 16 Liczba budynków mieszkalnych wybudowanych przed 1989 r. w relacji do ogólnej liczby budynków mieszkalnych

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego i Urząd Gminy w Zarszynie

Zużycie energii na potrzeby ogrzewania i przygotowania ciepłej wody użytkowej w budynkach jest istotną częścią łącznego zużycia energii finalnej w gminie. W związku z powyższym istnieje znaczny potencjał zaoszczędzenia energii cieplnej w budownictwie poprzez zastosowanie rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska. Jednym z możliwych działań do podjęcia jest termomodernizacja, prowadząca do zwiększenia efektywności wykorzystania energii finalnej, a co za tym idzie do zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych. Przedsięwzięcia termomodernizacyjne obejmują:

- ulepszenia, w wyniku których następuje zmniejszenie zapotrzebowania na energię dostarczaną na potrzeby ogrzewania i podgrzewania wody użytkowej oraz ogrzewania do budynków,
- ulepszenia, w wyniku których następuje zmniejszenie strat energii pierwotnej w lokalnych sieciach ciepłowniczych oraz zasilających je lokalnych źródłach ciepła,
- wykonanie przyłącza technicznego do scentralizowanego źródła ciepła, w związku z likwidacją lokalnego źródła ciepła, w wyniku czego następuje zmniejszenie kosztów pozyskania ciepła dostarczanego do budynków,
- całkowita lub częściowa zamiana źródeł energii na źródła odnawialne lub zastosowanie wysokosprawnej kogeneracji.²³

3.14. Delimitacja obszaru zdegradowanego

Na podstawie przeprowadzonych analiz i partycypacji społecznej wyznaczono **obszar zdegradowany** na terenie Gminy Zarszyn, w których oprócz negatywnych zjawisk społecznych, zdiagnozowano występowanie negatywnych zjawisk w co najmniej jednej ze sfer: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej. Wykorzystano

²³ Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o wspieraniu termomodernizacji i remontów, Dz.U. 2008, nr 223, poz. 1549 z późn. zm.

w tym celu następujące, dodatkowe wskaźniki delimitacyjne dla pozostałych sfer:

- WG1: Liczba podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON w przeliczeniu na 100 osób;
- WG2: Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w rejestrze Regon w przeliczeniu na 100 osób;
- WŚ1: Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej;
- WŚ2: Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej;
- WF1: Powierzchnia bibliotek przypadająca na 1 czytelnika (m²);
- WF2: Liczba spotkań kulturalnych i sportowych w przeliczeniu na 100 mieszkańców;
- WF3: Liczba drużyn i uczniowskich klubów sportowych;
- WF4: Klasa infrastruktury sportowej;
- WT1: Liczba budynków mieszkalnych wybudowanych przed 1989 r. w relacji do ogólnej liczby budynków mieszkalnych.

Tabela nr 21 Wartości wskaźników, charakteryzujących sferę gospodarczą, środowiskową, przestrzenno-funkcjonalną i techniczną Gminy Zarszyn

Nazwa jednostki urbanistycznej	WG1	WG2	WŚ1	WŚ2	WF1	WF2	WF3	WF4	WT1
Bažanówka	0,1	0,1	80%	82%	nd.	0,25	1	A	73%
Długie	0,0	0,0	61%	80%	0,34	0,12	1	A	72%
Jaćmierz	0,0	0,5	59%	80%	0,37	0,37	1	B	75%
Nowosielce	6,8	0,8	52%	83%	0,17	0,53	1	A	73%
Odrzechowa	6,2	0,5	0%	62%	0,20	0,09	1	B	75%
Pastwiska	0,0	0,0	0%	95%	nd.	0,86	nd.	-	-
Pielnia	0,0	0,1	0%	63%	nd.	0,11	2	B	68%
Posada Jaćmierska	4,8	0,6	67%	81%	nd.	0,00	nd.	-	75%
Posada Zarszyńska	3,7	0,3	48%	72%	nd.	0,31	nd.	-	72%
Zarszyn	4,0	0,3	72%	85%	0,13	0,20	3	A	79%
Średnia dla gminy	4,1	0,4	44%	78%	0,22	0,28	0,9	-	74%

Diagnoza stanu, wsparta wynikami partycypacji społecznej, posłużyła do wyznaczenia obszaru zdegradowanego w Gminie Zarszyn

Mapa nr 3 Obszar zdegradowany na terenie Gminy Zarszyn

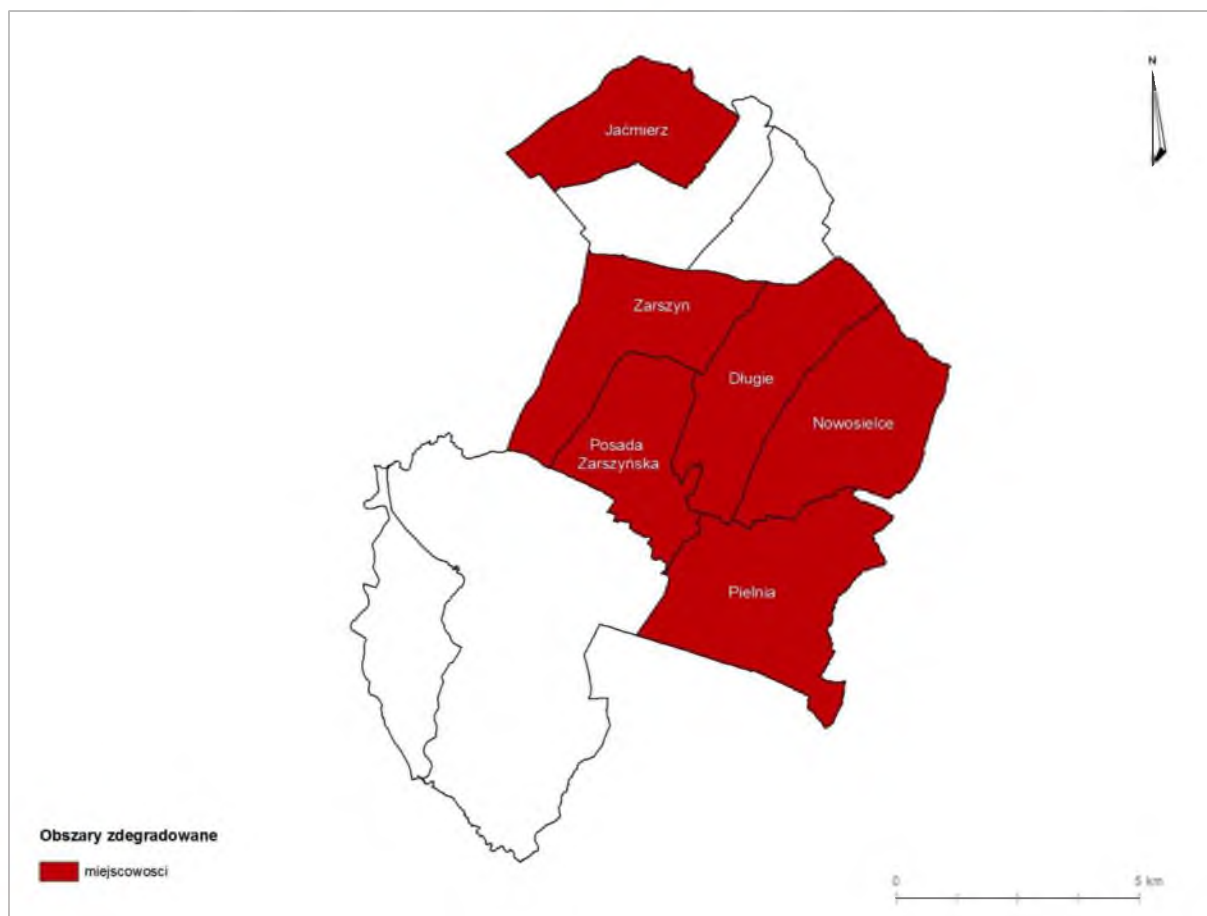

Tabela nr 22 Liczba mieszkańców i powierzchnia wyznaczonego obszaru zdegradowanego

Lp.	Symbol	Nazwa jednostki urbanistycznej	Liczba mieszkańców [os.]	Powierzchnia [ha]
1	II	Długie	1 616	958
2	III	Jaćmierz	802	757
3	IV	Nowosielce	1 333	1 093
4	VII	Pielnia	947	1 296
5	IX	Posada Zarszyńska	956	757
6	X	Zarszyn	993	946
Razem			6 647	5 807

4. Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji i zasięg przestrzenny obszaru rewitalizacji

Obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację, wyznacza się jako **obszar rewitalizacji**. Obszar rewitalizacji nie może być większy niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkały przez więcej niż 30% liczby mieszkańców gminy. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic.

Na wyznaczonym obszarze zdegradowanym Gminy Zarszyn mieszka 71% ludności, a jego powierzchnia stanowi 55% łącznej powierzchni gminy. Przestankami wyboru obszaru rewitalizacji spośród wyodrębnionych miejscowości gminy, które znajdują się w stanie zdegradowanym były:

- wyniki przeprowadzonej diagnozy stanu oraz badań ilościowych i jakościowych sytuacji społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej w Gminie Zarszyn,
- wyniki partycypacji społecznej, tj. oczekiwania i potrzeby lokalnej społeczności, wyrażone w trakcie partycypacji społecznej,
- zamierzenia strategiczne rozwoju gminy, zdefiniowane w „Strategii Rozwoju Gminy Zarszyn do roku 2025”,
- istotność obszaru z punktu widzenia rozwoju lokalnego,
- zasięg oddziaływania realizowanych projektów na społeczność lokalną,
- możliwości realizacji przedsięwzięć w wybranych obszarach, tj. odpowiedni potencjał obszaru do prowadzenia działań rewitalizacyjnych w sferze społecznej, ale także w pozostałych sferach życia społeczno-ekonomicznego gminy,
- lokalizację miejsc istotnych z punktu widzenia rozwoju lokalnego gminy, tj. budynków użyteczności publicznej, obiektów o znaczeniu historycznym, gdyż stanowią one potencjał możliwy do wykorzystania w procesie rewitalizacji.

W wyniku przeprowadzonych analiz stwierdzono, iż obszar rewitalizacji stanowią Pielnia i Zarszyn, w których zdiagnozowano sytuację kryzysową w sferze społecznej oraz negatywne zjawiska w pozostałych ze sfer, tj. gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej.

Tabela nr 23 Liczba mieszkańców i powierzchnia obszaru rewitalizacji

Lp.	Symbol	Nazwa	Liczba mieszkańców [os.]	Powierzchnia [ha]
1	VII	Pielnia	947	823
2	X	Zarszyn	993	498
Razem			1 940	1 321
Udział			21%	13%

Liczba mieszkańców obszaru rewitalizacji stanowi 21% mieszkańców gminy, a powierzchnia 13% ogólnej powierzchni gminy. Wydzielenie obszaru rewitalizacji ma na celu dotarcie z projektami rewitalizacyjnymi do grupy i obszaru, który tego najbardziej wymaga. Dlatego też dotyczy obszarów miejscowości z wyłączeniem powierzchni łąk i lasów.

Mapa nr 4 Obszar rewitalizacji

Wyniki partycypacji społecznej wskazywały na konieczność podjęcia działań w Zarszynie, Długiem, Odrzechowej, Pielni i Nowosielskach.

Zarszyn pełni **funkcje mieszkaniowe, rekreacyjne, administracyjne i handlowo-usługowe**. Z punktu widzenia rozwoju lokalnego gminy jest obszarem kluczowym w którym powinny zostać podjęte działania rewitalizacyjne we wszystkich sferach życia gminy, tj. społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej. Zarszyn stanowi jednocześnie ośrodek życia gminy i ma istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, budowania tożsamości oraz miejsc integracji społecznej. Na wyznaczonym obszarze znajdują się m.in.: Urząd Gminy, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, urząd pocztowy, bank, kościół pw. św. Marcina i Matki Boskiej Szkaplerznej, apteka, sklepy i szkoła.

Zarszyn został wskazany przez mieszkańców w trakcie partycypacji społecznej jako miejsce, w którym pożądanym jest prowadzenie procesu rewitalizacji. Liczba mieszkańców miejscowości nieznacznie spada, przy jednoczesnym wzroście liczby osób po 65 roku życia. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym w Zarszynie jest wyższy niż średnia dla gminy i wynosi 29,2%, przy średniej dla gminy 27,1%.

Kolejną miejscowością, do objęcia procesem rewitalizacji jest **Pielnia**. We wsi znajduje się murowana, dawna cerkiew, zbudowana w 1805 r., a od 1946 r. kościół rzymsko-katolicki.

Pielnia jest osadą typowo rolniczą, a walory przyrodnicze predestynują wieś do roli ośrodka agroturystycznego. Ma to istotne znaczenie z punktu widzenia możliwości podejmowania zatrudnienia. Wartość referencyjna wskaźnika dla województwa wynosi 27,9%. W Zarszynie i Pielni obserwowany jest nieznaczny spadek bezrobocia, wynikający głównie z większego odsetka ludności w wieku poprodukcyjnym w liczbie mieszkańców, jednakże udział osób bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym jest wyższy aniżeli wartość średnia dla gminy. Problem bezrobocia, w tym długotrwałego, był podnoszony przez mieszkańców obszaru rewitalizacji jako istotny do rozwiązania, zwłaszcza w perspektywie stosunkowo niskiej przedsiębiorczości mieszkańców. Mieszkańcy Pielni podkreślali brak sieci wodociągowej jako największą uciążliwość, obniżającą jakość ich życia. W Zarszynie udział osób, korzystających z pomocy społecznej jest wyższy aniżeli średnia

wartość dla całej gminy w przeliczeniu na 100 mieszkańców i wynosi 4,3. Głównym powodem przyznawania wsparcia z pomocy społecznej dla mieszkańców Zarszyna jest ubóstwo (32%), kolejnym jest bezrobocie (20%), a następnie choroba i niepełnosprawność (łącznie prawie 30%). Analogiczne wskaźniki są obserwowane dla Pielni. Jednocześnie w obu miejscowościach udział osób korzystających z pomocy społecznej jest wyższy niż średnia dla gminy i wynosi odpowiednio 4,2 oraz 5,2 przy średniej dla gminy, wynoszącej 4,1. W Zarszynie obserwowany jest także wyższy poziom stwierdzony przestępstw w stosunku do średniego poziomu w gminie w przeliczeniu na 100 osób i przyjmuje wartość 1,19, przy średniej dla gminy, wynoszącej 0,6. W Pielni wskaźnik ten jest niższy niż średnia gminy. Przy negatywnych zjawiskach z zakresu demografii, bezrobocia, ubóstwa i poziomu przestępczości, jednocześnie Zarszyn i Pielnia są jednostkami, charakteryzującymi się niższym niż średni w gminie poziomem aktywności społecznej, przejawiającym się niższą frekwencją wyborczą w wyborach lokalnych. Najniższa frekwencja odnotowana została w Pielni (38,78%). Problem bezrobocia w obszarze rewitalizacji jest powiązany z niskim poziomem przedsiębiorczości wśród mieszkańców, przejawiającym się chęcią prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Liczba podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON w przeliczeniu na 100 osób jest nieco niższa niż średnia dla gminy i w Zarszynie wynosi 4,1, podobna tendencja jest obserwowana dla wskaźnika dotyczących nowo zarejestrowanych podmiotów (0,4). Mieszkańcy Pielni podkreślali konieczność rozbudowy sieci wodociągowej, gdyż obszar wsi nie jest objęty infrastrukturą wodociągową. Podobnie jak mieszkańcy Odrzechowej i Pastwisk, w których jeszcze nie ma infrastruktury wodociągowej. W zakresie infrastruktury przestrzenno-funkcjonalnej koniecznym projektem rewitalizacyjnym, wskazywanym przez mieszkańców i wynikającym z braku miejsca do integracji społecznej, a także imprez kulturalnych i rozwijania zainteresowań mieszkańców jest biblioteka gminna, która obecnie pełni ważne funkcje budowania tożsamości lokalnej, niemniej jednak skromne warunki lokalowe uniemożliwiają rozwój tej działalności. Mieszkańcy Długiego podkreślali brak ośrodka usługowego we wsi i wskazywali na potrzebę budowy Domu Kultury z zapleczem kuchennym, gdzie mieściłby się także ośrodek zdrowia, którego brak we wsi, remiza Ochotniczej Straży Pożarnej, klub młodzieżowy, Klub Sportowy LKS Długie, Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Kobiet, koło gospodyń wiejskich, biblioteka. Zgromadzenie funkcji w jednym miejscu pozytywnie wpłynie na integrację mieszkańców, zapewni nowe miejsca pracy, a także umożliwi organizowanie spotkań czy imprez dla mieszkańców obszaru rewitalizacji. Odpowiada to na potrzeby zgłaszane przez mieszkańców, tj. zajęcia sportowe, rekreacyjne czy edukacyjne, zwłaszcza dla młodzieży. Kwestia dostępności infrastruktury sportowej była także przedmiotem wniosków zgłaszanych przez mieszkańców miejscowości Pielnia i Nowosielce. W Pielni mieszkańcy zgłaszali projekt dotyczących rozbudowy trybun na stadionie, aby w pełni mógł on służyć organizacji imprez sportowych. Wskazywali także na potrzebę budowy boiska sportowego oraz sali gimnastycznej. Mieszkańcy zwracali także uwagę na niezadowalający stan techniczny budynków mieszkalnych i konieczność wyeliminowania niskiej emisji, a także na poprawę bezpieczeństwa na drogach, czy to przez budowę ścieżek rowerowych, przejść dla pieszych, zwłaszcza w obliczu drogi krajowej nr 28, przebiegającej przez centrum gminy czy też chodników dla pieszych, zapewniających bezpieczeństwo mieszkańców. Istotnym była także poprawa oświetlenia publicznego.

Problemy zidentyfikowane w ramach diagnozy stanu są istotne z punktu widzenia rozwoju społeczno-ekonomicznego gminy i zostały także podjęte w „Strategii Rozwoju Gminy Zarszyn do roku 2025”, przyjętej uchwałą Nr XVII/134/2016 Rady Gminy Zarszyn z 27 stycznia 2016 r., a projekty zaplanowane do realizacji są komplementarne z zamierzeniami strategicznymi gminy. Jednocześnie wskaźniki dla wyznaczonego obszaru rewitalizacji spełniają kryteria zawarte w „Instrukcji przygotowania programów rewitalizacji w zakresie wsparcia w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020”, tj. obszar rewitalizacji charakteryzuje także minimum 4 wskaźniki, dla których wartości oszacowane dla tego obszaru są mniej korzystne niż wartości referencyjne dla województwa podkarpackiego.

Tabela nr 24 Zestawienie wskaźników, których wartości dla obszaru rewitalizacji są mniej korzystne niż średnia dla województwa podkarpackiego

lp.	nazwa wskaźnika	obszar rewitalizacji	województwo podkarpackie
1	Przyrost naturalny w przeliczeniu na 100 osób wg faktycznego miejsca zamieszkania	-0,34	0,07
2	Frekwencja w wyborach samorządowych w 2014 r.	40,3%	50,87%
3	Liczba podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON w przeliczeniu na 100 osób	4,3	7,6
4	Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej	37%	80,20%

Wybór wskaźników został podyktowany zdiagnozowanymi kluczowymi problemami występującymi w obszarze rewitalizacji, tj. starzejące się społeczeństwo, wyrażone ujemnym przyrostem naturalnym (kategoria demografia), niski poziom przedsiębiorczości (kategoria podmioty gospodarcze) i niska aktywność społeczna mieszkańców (kategoria integracja społeczna) oraz poprawa jakości infrastruktury funkcjonalno-przestrzennej oraz technicznej (kategoria ochrona środowiska). Mając na uwadze powyższe, w wyniku analiz wskaźników ilościowych i jakościowych, zdefiniowanych jako potrzeby rewitalizacyjne, zgłaszane przez interesariuszy, stwierdzono, iż obszar Zarszyna i Pielni posiada wszystkie cechy obszaru rewitalizacji. Ze względu na konieczność ograniczenia obszaru rewitalizacji, w pierwszym etapie działań niemożliwe będzie realizowanie kompleksowych działań w miejscowościach Długie, Nowosielce i Jaćmierz. Działania podejmowane w obszarze rewitalizacji umożliwią wykorzystanie **potencjału obszaru rewitalizacji**, jaki stanowią jego mieszkańcy, atrakcyjne położenie w zakresie rozwoju agroturystyki. W aspekcie rozwoju budownictwa mieszkaniowego to szansą dla Zarszyna i Pielni jest położenie w pobliżu Sanoka i Krosna, stosunkowo wysoki udział firm budowlanych w strukturze podmiotów gospodarczych, a także dobrze rozwinięta sieć placówek oświatowych i przedszkola, funkcjonujące Centrum Edukacji Ekologicznej, cyklicznie organizowane w gminie imprezy kulturalne i sportowo-rekreacyjne, funkcjonujące na terenie gminy kluby sportowe, działające zespoły ludowe, jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej oraz walory przyrodniczo-krajobrazowe gminy, umożliwiające rozwój gminy w kierunku turystycznym. Obszar rewitalizacji to centrum społeczno-gospodarcze gminy, w którym skoncentrowane są obiekty świadczące usługi na rzecz mieszkańców.

5. Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji, jest zgodna z wizją rozwoju Gminy Zarszyn i przyjmuje następujące brzmienie:

Pielnia i Zarszyn to miejsca aktywne społecznie o wysokiej jakości życia mieszkańców, cechujące się dobrą jakością infrastruktury i szanujące środowisko naturalne. Jest to obszar bezpieczny i przyjazny dla mieszkańców, stwarzających im możliwości rekreacji i aktywnego wypoczynku, podnoszący komfort życia mieszkańców i oferujący systemy zachęt do rozwoju przedsiębiorczości.

Tak sformułowana wizja będzie realizowana przez dwa główne cele strategiczne oraz odpowiadające im kierunki działań i konkretne zadania, stanowiące odpowiedź na diagnozę stanu, wyniki partycypacji społecznej i potrzeby rewitalizacyjne, zgłaszane przez mieszkańców.

Działania rewitalizacyjne ukierunkowane będą na wspieranie integracji społecznej oraz włączenie społeczne, pozwalające zmniejszać problem poziomu bezrobocia i ubóstwa. Obszar rewitalizacji będzie miejscem, zapewniającym mieszkańcom atrakcyjne warunki do życia, aktywności społecznej i zawodowej oraz integracji. Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru rewitalizacji pozytywnie wpłynie na całą społeczność gminy. Wszystkie grupy społeczne, tj. rodziny, dzieci i młodzież, seniorzy, osoby niepełnosprawne będą współdziałały na rzecz integracji społecznej poprzez udział w formach aktywności proponowanych na terenie gminy, tj. imprezy kulturalne, sportowe i rekreacyjne.

W sferze gospodarczej nastąpi aktywizacja gospodarcza mieszkańców, a obszar rewitalizacji będzie miejscem, gdzie istnieją korzystne warunki do prowadzenia działalności gospodarczej funkcjonującym i potencjalnym podmiotom gospodarczym, wykorzystującym potencjał gminy, w szczególności w zakresie rozwoju turystyki. W sferze środowiskowej gmina będzie dążyła do jakościowej poprawy terenów zielonych i rekreacyjnych, dokończenia budowy sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, przechodzenia w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, pozwalającej na zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza na terenie gminy dwutlenkiem węgla, a także usuwania wyrobów zawierających azbest z budynków. W sferze przestrzenno-funkcjonalnej oraz technicznej gmina będzie cechowała się wysokiej jakości strukturą przestrzenną, nastąpi poprawa stanu obiektów mieszkalnych i zabytkowych, estetyki przestrzeni, infrastruktury drogowej oraz zagospodarowania przestrzeni publicznej, w szczególności w odniesieniu do obiektów kulturalnych i sportowych. Odnowione obszary będą atrakcyjne dla mieszkańców i podmiotów gospodarczych, a odnowiona przestrzeń i infrastruktura gminna będzie stanowiła podstawę do podejmowania działań, zmierzających do poprawy estetyki pozostałych obszarów gminy.

6. Cele rewitalizacji i kierunki działań

Głównym celem prowadzenia procesu rewitalizacji jest społeczne i gospodarcze ożywienie zdegradowanych obszarów Gminy z jednoczesną poprawą sytuacji środowiskowej i przestrzenno-funkcjonalnej oraz technicznej.

W oparciu o przeprowadzoną diagnozę stanu w zakresie sytuacji społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej, z wykorzystaniem wniosków i postulatów zebranych w ramach partycypacji społecznej w formie ankietyzacji, warsztatów oraz spacerów studyjnych w celu wyznaczenia obszaru rewitalizacji oraz ustalenia hierarchii potrzeb w zakresie działań rewitalizacyjnych i uwzględnieniu celów i kierunków wyznaczonych w dokumentach programowych Gminy wyznaczone zostały cele rewitalizacji gminy. Cele rewitalizacji, stanowiące odpowiedź na problemy zidentyfikowane przy opracowaniu diagnozy i będące przełożeniem wizji stanu obszaru po rewitalizacji oraz wynikiem aktywnej partycypacji społecznej, zostały zdefiniowane w niniejszym *Programie* jako:

Uwzględniając postulat spójności działań, programowanie rewitalizacji jest komplementarne z planowaniem przestrzennym i gminną polityką społeczną, a także z zadaniami z zakresu edukacji, sportu oraz z polityką kulturalną gminy. Postawione cele stanowią przełożenie wizji we wszystkich kluczowych obszarach tematycznych i obejmujących rozwój społeczny, przestrzenny i gospodarczy na obszarze rewitalizacji, a także wspierającym dążenie do polepszenia warunków w pozostałych obszarach Gminy. Każdemu z celów rewitalizacji przyporządkowano kierunki działań, umożliwiające osiągnięcie pożądanych efektów w zakresie rozwiązywania problemów w sferze społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej.

1. Poprawa jakości życia i wzmocnienie spójności społecznej

- 1.1. Rozwój przedsiębiorczości oparty na atrakcyjnym dziedzictwie kulturowym i przyrodniczym poprzez wykorzystanie potencjału do rozwoju turystyki.
- 1.2. Budowanie tożsamości lokalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i historyczne.
- 1.3. Rozwój dzieci i młodzieży poprzez zapewnienie oferty edukacyjnej, sportowej i kulturalnej.
- 1.4. Wykorzystanie Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie do działań, mających na celu wsparcie osób starszych i niepełnosprawnych, rodzin, osób samotnych oraz dzieci i młodzieży.
- 1.5. Motywowanie i wspieranie mieszkańców do podejmowania działań na rzecz lokalnej społeczności.
- 1.6. Zapewnienie oferty dla osób dorosłych w ramach aktywnego i wspólnego spędzania wolnego czasu.

2. Atrakcyjna i funkcjonalna przestrzeń

- 2.1. Poprawa stanu technicznego i jakości wyposażenia obiektów użyteczności publicznej i budynków mieszkalnych.
- 2.2. Poprawa jakości infrastruktury i wyposażenia obiektów kulturalnych, sakralnych, sportowych i turystycznych.
- 2.3. Tworzenie przestrzeni wspólnych, miejsc do spotkań, umożliwiających integrację mieszkańców i wzmocnianie spójności społecznej poprzez m.in. zagospodarowanie terenów zielonych, tworzenie terenów zieleni urządzonej na potrzeby rekreacyjne mieszkańców.
- 2.4. Poprawa jakości systemu komunikacyjnego, w tym dróg i ciągów pieszo-rowerowych.
- 2.5. Poprawa stanu obiektów zabytkowych.
- 2.6. Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców.

Zależności pomiędzy zdiagnozowanymi potrzebami rewitalizacyjnymi a postawionymi celami i zdefiniowanymi kierunkami działań w Gminie Zarszyn zostały przedstawione w tabeli nr 25. Wskazano, które z kierunków działania odpowiadają na problemy i potrzeby gminy w zakresie rewitalizacji. Dla każdego ze zdiagnozowanych problemów zaadresowano odpowiedni kierunek działań rewitalizacyjnych, a dla większości problemów adekwatne są kierunki działań z różnych celów rewitalizacji, co umożliwi podjęcie kompleksowej interwencji.

Tabela nr 25 Cele i kierunki działań stanowiące odpowiedź na potrzeby rewitalizacyjne zidentyfikowane w obszarze rewitalizacji

Zdiagnozowane potrzeby / Kierunek działań	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6
wzrost liczby osób starszych w populacji		X		X	X	X	X	X	X			
bezrobocie	X	X		X			X	X				
niska aktywność społeczna części mieszkańców	X	X	X	X	X	X	X	X	X			X
brak wystarczającej oferty zajęć dodatkowych i sportowych dla dzieci i młodzieży		X	X	X	X		X	X	X			X
niezadawalający poziom wsparcia osób niepełnosprawnych, starszych, wykluczonych społecznie oraz będących w potrzebie		X		X	X	X	X	X	X			X
ograniczone możliwości finansowe organizacji pozarządowych		X	X	X	X				X			
niewykorzystany potencjał w zakresie rozwoju turystyki	X				X		X	X	X	X	X	
niska emisja				X			X	X		X	X	X
wykorzystywanie eternitu w pokryciach dachowych				X	X		X				X	X
stosunkowo niska świadomość ekologiczna				X	X		X	X				X
brak wodociągów we wszystkich miejscowościach gminy,	X						X	X				X
niewystarczający dostęp do placówek kultury	X	X	X	X	X	X	X	X				
niezadawalająca jakość wyposażenia obiektów sportowych	X		X		X	X	X	X				

7. Lista planowanych, podstawowych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych wraz z harmonogramem realizacji i określeniem indykatywnych ram finansowych

Rewitalizacja to narzędzie społecznego i gospodarczego ożywiania obszarów zdegradowanych, a wynikiem działań, mających na celu wyprowadzenie obszarów ze stanu kryzysowego, powinien być rozwój kapitału społecznego na rewitalizowanym obszarze. Istotne jest więc podejmowanie działań aktywizujących i sprzyjających **budowaniu tożsamości lokalnej i tworzeniu więzi międzyludzkich**. Silne poczucie tożsamości i więzi daje pozytywne efekty zarówno w kontaktach międzyludzkich, prowadzących do działań na rzecz lokalnej społeczności, ale także w sferze przestrzeni publicznej, wyrażające się podejmowaniem inicjatyw na rzecz poprawy jakości otoczenia, zwiększenia poczucia bezpieczeństwa i zmniejszenia poziomu wykluczenia społecznego.

Zaplanowano projekty zintegrowane, rozumiane jako sekwencje powiązanych ze sobą działań, mających na celu wyprowadzenie obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysowego, łączące aspekty społeczne z przedsięwzięciami infrastrukturalnymi jako zapewniającymi całościowe podejście do procesu rewitalizacji Gminy. Kompleksowość ujęcia projektów zapewni osiągnięcie trwałych efektów rewitalizacji, przyczyniających się do odnowy i rozwoju obszaru, a w konsekwencji także jego otoczenia. Każdy z interesariuszy posiadał możliwość zgłaszania projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych do ujęcia w *Programie*. Założenia niniejszego *Programu* będą realizowane poprzez konkretne projekty rewitalizacyjne. Lista podstawowych projektów rewitalizacyjnych nie stanowi zamkniętego katalogu działań, ale będzie podlegała corocznemu monitoringowi i aktualizacji, w tym także w szczególności w odniesieniu do harmonogramu realizacji projektów i możliwości pozyskania finansowania z różnych źródeł. Cele rewitalizacji nie powinny być rozpatrywane rozłącznie, gdyż mają charakter komplementarny, a ich realizacja w ramach projektów zintegrowanych umożliwi zrealizowanie wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji. W zamierzeniach zaplanowane działania wspierają dążenie do spójności społecznej obszaru rewitalizacji, ale także całego obszaru gminy.

Zestawienie projektów stanowi tzw. indykatywną listę projektów kluczowych. Indykatywny charakter list oznacza, iż podane w nich informacje dotyczące poszczególnych projektów mają charakter orientacyjny, są odzwierciedleniem najlepszej wiedzy w momencie opracowania listy. Dopuszczalne są więc modyfikacje zakresu projektów, szacowanych wartości i harmonogramu, a realizacja poszczególnych zadań będzie uzależniona od możliwości finansowych podmiotów i instytucji odpowiedzialnych za ich wdrażanie. Wybór możliwości finansowania przedsięwzięć dokonany zostanie z zachowaniem zasady dodatkowości. Niezbędna jest więc koordynacja możliwości wykorzystania środków pomocowych funduszy europejskich ze środkami przewidzianymi w ramach polityki sektorowych i instrumentów krajowych. Zaangażowane zostaną środki publiczne pochodzące z budżetu państwa, budżetu gminy, ale także środki pozostałych interesariuszy *Programu* i realizujących przedsięwzięcia rewitalizacyjne.

Projekt nr 1	Rozwój infrastruktury gminnej poprzez budowę Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie i nadanie mu nowych funkcji społecznych
Podmioty realizujące	Gmina Zarszyn
Zakres zadań	<p>Budowa Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia funkcjonalnie związanego z budynkiem, w pełni dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych, zakup sprzętu i wyposażenia oraz wdrożenie oprogramowania, spełniającego normy Certyfikatu Biblioteka+.</p> <p>Budynek trzykondygnacyjny, przykryty dachem stromym. Całkowita powierzchnia użytkowa budynku – 1067 m².</p> <p>W Wiejskim Domu Kultury w Zarszynie umiejscowione zostaną: sala sportowa z zapleczem, miejsce spotkań Kół Gospodyń Wiejskich, sala widowiskowa oraz biblioteka wraz z czytelnią i salą prób Orkiestry Dętej „Lutnia”.</p> <p>Pomieszczenia domu kultury będą służyły wszystkim mieszkańcom Gminy, tj. dzieciom i młodzieży, osobom w wieku produkcyjnym oraz starszym mieszkańcom Gminy. Zapewnią wypełnienie luki lokalowej w zdiagnozowanych niedostatkach, tj. brak sali sportowej, miejsca do spotkań organizacji i stowarzyszeń, sala do imprez kulturalnych oraz tak doskwierającego niedostatku w postaci biblioteki. W Gminie Zarszyn brak jest sali widowiskowej, w której będą mogły się odbywać zarówno projekcje filmów, jak i przedstawienia, ale także wystawy i spotkania. Będzie to miejsce do przedstawienia wyników zajęć edukacyjnych, w tym tanecznych i teatralnych organizowanych dla dzieci, ale także występów lokalnych kapel, orkiestr i prezentacji wyników spotkań Kół Gospodyń Wiejskich, organizowaniu kiermaszów i pokazów lokalnej twórczości.</p> <p>W domu kultury będą organizowane zajęcia kulturalno-edukacyjne dla dzieci, w tym taneczne, teatralne, edukacyjne i sportowe. Będzie to miejsce, w którym istniała będzie możliwość zmniejszenia skali problemu, jakim jest brak wystarczającej oferty zajęć dodatkowych dla dzieci i młodzieży. Rozwijane będzie czytelnictwo, organizowane będą konkursy i zajęcia edukacyjno-artystyczne, dające możliwość rozwoju osobistego każdemu z dzieci chętnych do udziału w zajęciach.</p> <p>W domy kultury znajduje się miejsce na zajęcia i spotkania dla osób dorosłych w ramach projektu nr 5 „Aktywna społeczność”. Projekt odpowiada na zdiagnozowany problem niskiej aktywności społecznej części mieszkańców oraz ograniczonych możliwości finansowych organizacji pozarządowych, w szczególności będzie to miejsce spotkań Kół Gospodyń Wiejskich, organizacji zajęć sportowych i zajęć edukacyjno-kulturalnych dla dzieci i młodzieży. W obliczu posiadania miejsca do prowadzenia działań aktywizujących zarówno pod względem społecznym, jak i kulturalnym i sportowym, można oczekiwać wzrostu liczby organizowanych zadań, zarówno w aspekcie sportowym, jak i kulturalnym, a także spotkań w celu wymiany doświadczeń. Wpłynie to pozytywnie na poprawę jakości życia w aspekcie społecznym i integracyjnym, a także pośrednio zmniejszy poziom bezrobocia w gminie, oferując miejsca pracy w utrzymaniu i konserwacji Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie. Dotychczas brak jest odpowiedniego miejsca dla spotkań i organizacji czasu wolnego dla osób starszych, które stanowią coraz bardziej liczną społeczność gminy. Istnieje konieczność zapewnienia im odpowiednich zajęć i opieki, aby wzmocnić poczucie bezpieczeństwa i więzi, w szczególności dla osób samotnych.</p> <p>Dom kultury będzie stanowił centrum życia społecznego-gospodarczego Gminy Zarszyn. W ramach nadania nowych funkcji społecznych, ograniczony zostanie problem samotności połączonej z bezradnością osób starszych. Odpowiada to na zidentyfikowany problem wzrostu liczby osób starszych w populacji mieszkańców. Dom kultury będzie stanowił centrum integracyjne dla starszych mieszkańców Gminy, którzy bardzo często czują się bezradni i wykluczeni z życia społecznego. Oferta zajęć dla seniorów będzie obejmowała usługi prozdrowotne, w zakresie aktywności ruchowej, a także edukacyjne,</p>

	<p>kulturalne, rekreacyjne i opiekuńcze. Projekt odpowiada na zdiagnozowany problem niezadowolający poziom wsparcia osób niepełnosprawnych, starszych, wykluczonych społecznie oraz będących w potrzebie.</p> <p>W ramach nadania nowych funkcji społecznych, poza możliwością utrzymania i upowszechnienia czytelnictwa, zapewnienia zajęć sportowych, organizacji miejsca spotkań dla Kół Gospodyń Wiejskich, Orkiestry Dętej „Lutnia” i spotkań dla seniorów, dom kultury będzie stanowił centrum integrujące społeczność lokalną oraz stwarzające warunki dla zwiększenia uczestnictwa w kulturze różnych (pod względem grup wiekowych, poziomu wykształcenia, czy grup zawodowych) członków społeczności lokalnych. Podjęte działania pozwolą prowadzenie zajęć edukacyjnych, kulturalnych i integrujących społeczność lokalną, w tym osób starszych oraz dzieci i młodzieży.</p> <p>Dotychczas brak jest w Gminie Zarszyn miejsca, w którym mogłyby być realizowane działania o charakterze społeczno-kulturalnym, w którym będą łączone zarówno różnorakie zakresy projektowanych działań, ale także różne grupy, czyli zarówno dzieci, jak i całe rodziny, ale w szczególności oparcie znajdują osoby starsze. Budowa Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie wpisuje się w koncepcję rewitalizacji gminy, z uwzględnieniem potrzeb rodzin (projekt nr 2), ale także osób starszych (projekt nr 4). Przyczyni się ona do społecznej rewitalizacji, czyli zwiększenia poziomu włączenia społecznego starszych, niejednokrotnie samotnych mieszkańców obszaru czy zmniejszenia poziomu ubóstwa oraz podwyższenia poziomu aktywności społecznej mieszkańców. Obiekt umożliwi włączenie osób niepełnosprawnych, gdyż będzie przystosowany do ich obsługi. Budowa Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie będzie także wspierała rewitalizację w sferze gospodarczej, gdyż znajdują się miejsca pracy czy możliwość prowadzenia działalności gospodarczej przy budowie nowego obiektu, a następnie jego utrzymaniu i konserwacji czy też prowadzeniu zajęć dla dzieci, młodzieży, dorosłych. Wykorzystanie nowoczesnych technologii zapewni zmniejszenie zużycia energii finalnej na funkcjonowanie ośrodka, co z pewnością przyczyni się do ochrony środowiska i wpisuje się w aspekt środowiskowy rewitalizacji. Niewątpliwym atutem budowy Wiejskiego Domu Kultury jest także kompleksowa rewitalizacja przestrzeni w centrum Zarszyna. W miejscu dziś niezagospodarowanym powstanie nowoczesny i funkcjonalny obiekt, służący rewitalizacji społecznej, który jednocześnie wraz z zagospodarowaną przestrzenią wokół niego, będzie stanowił centrum życia społeczno-kulturalnego gminy.</p>
Beneficjenci	Mieszkańcy Gminy Zarszyn
Lokalizacja	Zarszyn, ul. Lipowa, dz.ew. 1098, 1099 obręb 0009
Szacowana wartość	3 000 000 zł
Okres realizacji	2018-2020
Potencjalne źródła finansowania	<p>Planowane: Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego działanie 6.3 Rewitalizacja przestrzeni regionalnej, środki własne gminy</p> <p>Alternatywne: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020, M19 – Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER (RLKS – rozwój lokalny kierowany przez społeczność), 7.4 - Wsparcie inwestycji w tworzenie, ulepszanie i rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej, w tym rekreacji i kultury, i powiązanej infrastruktury</p> <p>Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa. Priorytet 2 Infrastruktura Bibliotek środki własne gminy</p>
Prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji	<p>Prognozowanymi rezultatami powadzonych działań będzie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ poprawa jakości świadczonych usług publicznych, ➤ poprawa estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznej, ➤ zwiększenie oferty wydarzeń o charakterze kulturalnym, społecznym i integracyjnym, ➤ zwiększenie poziomu integracji społecznej mieszkańców. <p>Wskaźniki produktu: liczba budynków gminnych wybudowanych w obszarze rewitalizacji [1 szt.]</p>

	Wskaźniki będą mierzone corocznie na podstawie danych przekazanych przez zarządzających Biblioteką za rok kalendarzowy odnośnie do: liczby zorganizowanych spotkań, zajęć i kursów, liczby uczestników, zgłoszeń.
Spójność z celami i kierunkami rewitalizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Poprawa jakości życia i wzmocnienie spójności społecznej <ol style="list-style-type: none"> 1.2. Budowanie tożsamości lokalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i historyczne. 1.3. Rozwój dzieci i młodzieży poprzez zapewnienie oferty edukacyjnej, sportowej i kulturalnej. 1.4. Wykorzystanie Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie do działań, mających na celu wsparcie osób starszych i niepełnosprawnych, rodzin, osób samotnych oraz dzieci i młodzieży. 1.6. Zapewnienie oferty dla osób dorosłych w ramach aktywnego i wspólnego spędzania wolnego czasu. 2. Atrakcyjna i funkcjonalna przestrzeń <ol style="list-style-type: none"> 2.2. Poprawa jakości infrastruktury i wyposażenia obiektów kulturalnych, sakralnych, sportowych i turystycznych.

Projekt nr 2	Stawiamy na rodzinę
Podmioty realizujące	Gmina Zarszyn, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
Zakres zadań	<p>Celem realizacji projektu jest integracja i aktywizacja osób zagrożonych ubóstwem poprzez zwiększenia zatrudnienia i dostępu do wysokiej jakości usług edukacyjnych, poprawy zdrowia, zasobów pracy oraz zwiększenia szans na włączenie/integrację i reintegrację społeczną osób i rodzin znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej i zawodowej. Stanowi on odpowiedź na za zidentyfikowane w pogłębionej diagnozie problemy społeczno-gospodarcze. Niektóre osoby lub grupy osób znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji materialnej, należą do nich przede wszystkim: gospodarstwa domowe z osobami dzieci i, rodziny wielodzietne i niepełne oraz rodziny z osobami niepełnosprawnymi. Wsparcie rodzin jest tym bardziej istotne, że brakuje specjalistów w zakresie pracy z rodziną, pomimo wzrastającej liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej.</p> <p>W ramach projektu realizowane będą następujące kierunki działań z zakresu wspierania rodziny:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Wsparcie rodzin przez asystenturę rodzinną oraz grupy wsparcia i grupy samopomocowe. ➤ Pomocy w opiece i wychowaniu dzieci poprzez konsultacje i poradnictwo specjalistyczne. ➤ Terapia i mediacje dla rodzin. ➤ Wsparcie rozwojowe dla dzieci. ➤ Usługi opiekuńcze i specjalistyczne dla osób objętych rodzinnymi formami pieczy zastępczej. ➤ Specjalistyczne wsparcie w zakresie profilaktyki uzależnień, profilaktyki prozdrowotnej, treningów ekonomicznych, zdobywania umiejętności społecznych, itp. <p>Projekt odpowiada na zdiagnozowany problem niezadowolającego poziomu wsparcia osób niepełnosprawnych, starszych, wykluczonych społecznie oraz będących w potrzebie. Wsparcie rodzin zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym stanowi istotny aspekt życia społeczno-ekonomicznego Gminy, zwłaszcza w aspekcie liczby osób korzystających z różnych form pomocy społecznej. Projekt umożliwi zminimalizowanie występowania negatywnego zjawiska „dziedziczenia biedy” oraz uzależnienia się całych rodzin od pomocy finansowej, co przejawia się, np. niepodejmowaniem żadnej aktywności społecznej i zawodowej. System wsparcia rodziny będzie stanowił naturalne środowisko integracji.</p> <p>Do realizacji projektu zostanie wykorzystana infrastruktura zbudowana w ramach projektu nr 1, tj. Wiejski Dom Kultury w Zarszynie jako lokalnego centrum</p>

	aktywności społeczno-gospodarczej. Planuje się, że w projekcie weźmie udział 40 uczestników.
Beneficjenci	Mieszkańcy Gminy Zarszyn
Lokalizacja	Zarszyn
Szacowana wartość	200 000 zł
Okres realizacji	2018-2023
Potencjalne źródła finansowania	Planowane: Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego, działanie 8.4 Poprawa dostępu do usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej Środki własne Alternatywne: Środki Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, Program asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej, realizowany przez Wojewodę Podkarpackiego Środki własne
Prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji	Prognozowanymi rezultatami prowadzonych działań będzie: <ul style="list-style-type: none"> ➤ Wsparcie rodzin. ➤ Poprawa jakości świadczonych usług publicznych. ➤ Włączenie społeczne osób wykluczonych. ➤ Integracja rodzin. ➤ Zmniejszenie się poziomu zjawiska przemocy w rodzinie. Wskaźniki produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy, uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu, zdobywających kwalifikacje, pracujących (łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek) po opuszczeniu programu [os.]. Wskaźniki będą mierzone corocznie na podstawie danych przekazanych przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej za rok kalendarzowy odnośnie do: liczby zorganizowanych spotkań, liczby osób objętych wsparciem, liczby osób objętych procedurą „Niebiskiej Karty”.
Spójność z celami i kierunkami rewitalizacji	1. Poprawa jakości życia i wzmocnienie spójności społecznej <ol style="list-style-type: none"> 1.3 Rozwój dzieci i młodzieży poprzez zapewnienie oferty edukacyjnej, sportowej i kulturalnej. 1.4. Wykorzystanie Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie do działań, mających na celu wsparcie osób starszych i niepełnosprawnych, rodzin, osób samotnych oraz dzieci i młodzieży.

Projekt nr 3	Upowszechnianie aktywności fizycznej wśród dzieci i młodzieży
Podmioty realizujące	Gmina Zarszyn, kluby sportowe
Zakres zadań	Organizacja zajęć sportowych dla dzieci i młodzieży w ramach działalności klubów sportowych: LKS Zarszyn, UKS przy Szkole Podstawowej w Zarszynie, Orion Pielnia, UKS w Pielni.
Beneficjenci	Mieszkańcy obszaru rewitalizacji
Lokalizacja	Pielnia, Zarszyn
Szacowana wartość	300 000 zł (rocznie 50 000 zł)
Okres realizacji	2018-2023
Potencjalne źródła finansowania	Planowane: Rządowy Program „Klub” Alternatywne: środki własne
Prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji	Prognozowanymi rezultatami prowadzonych działań będzie: <ul style="list-style-type: none"> ➤ zapewnienie dzieciom i młodzieży aktywności fizycznej, ➤ wzbogacenie oferty zajęć dla mieszkańców gminy, ➤ zmniejszenie poziomu wykluczenia społecznego, ➤ poprawa sprawności fizycznej dzieci i młodzieży, ➤ nabywanie przez dzieci i młodzież kompetencji kluczowych dla ich rozwoju,

	np. umiejętność pracy w grupie, wytrwałość, pracowitość. Wskaźniki produktu: Liczba dzieci biorących udział w zajęciach dodatkowych [os.]
Spójność z celami i kierunkami rewitalizacji	1. Poprawa jakości życia i wzmocnienie spójności społecznej 1.3. Rozwój dzieci i młodzieży poprzez zapewnienie oferty edukacyjnej, sportowej i kulturalnej.

Projekt nr 4	Senior ważny dla gminy
Podmioty realizujące	Gmina Zarszyn, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
Zakres zadań	<p>Usługi społeczne, w szczególności środowiskowe i opiekuńcze, tj.:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ wsparcie usług społecznych i opiekuńczych w miejscu zamieszkania, ➤ wykorzystanie dziennych opiekunów, asystentów osób niesamodzielnych, wolontariatu opiekuńczego, ➤ pomoc zdrowotna dla osób starszych, ➤ działania wspierające opiekunów nieformalnych, tj. poradnictwo psychologiczne, szkolenia, praktyki i wymiana doświadczeń, ➤ tworzenie miejsc opieki dziennej dla osób starszych. <p>Projekt jest odpowiedzią na zdiagnozowany problem wzrostu liczby osób starszych w populacji mieszkańców oraz niezadawalający poziom wsparcia osób niepełnosprawnych, starszych, wykluczonych społecznie oraz będących w potrzebie. Starzeniu się społeczności towarzyszy spadek liczby potencjalnych opiekunów osób starszych (głównie członków rodzin), co jest związane m.in. ze zmieniającym się modelem rodziny i spadkiem dzietności oraz mniejszą skłonnością do tworzenia wielorodzinnych gospodarstw domowych, a także migracją zarobkową młodych ludzi.</p> <p>Realizacja projektu w planowanym Wiejskim Domu Kultury w Zarszynie pozwoli na włączenie społeczne starszych mieszkańców gminy, zapewnienie im aktywnego i wspólnego spędzania wolnego czasu, zapewni poczucie bezpieczeństwa oraz zmniejszy ich bezradność, a także w zasadniczy sposób będzie wpływał na ich zdrowie i jakość życia. Przyczyni się w ten sposób do włączenia społecznego starszych mieszkańców i pozwoli na ich reintegrację.</p> <p>Działania w ramach projektu będą ściśle połączone z projektem nr 5 :Aktywna społeczność", gdzie w realizację zadań włączone zostaną osoby starsze.</p> <p>Do realizacji projektu zostanie wykorzystana infrastruktura zbudowana w ramach projektu nr 1, tj. Wiejski Dom Kultury w Zarszynie jako lokalnego centrum aktywności społeczno-gospodarczej.</p> <p>Planuje się, że w projekcie weźmie udział 60 uczestników.</p>
Beneficjenci	Mieszkańcy Gminy Zarszyn
Lokalizacja	Zarszyn
Szacowana wartość	200 000 zł
Okres realizacji	2018-2023
Potencjalne źródła finansowania	Planowane: Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego, działanie 8.3 Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych Alternatywne: Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020, środki własne
Prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji	<p>Prognozowanymi rezultatami prowadzonych działań będzie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ włączenie osób starszych, ➤ integracja społeczna, ➤ poprawa jakości świadczonych usług publicznych, ➤ podwyższenie poziomu spójności społecznej i wzmocnienia więzi, ➤ wzrost poczucia własnej wartości mieszkańców. <p>Wskaźniki produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie</p>

	ogólnym w programie [os.]. Wskaźniki będą mierzone corocznie na podstawie danych przekazanych przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej za rok kalendarzowy odnośnie do: liczby zorganizowanych spotkań, liczby osób objętych wsparciem.
Spójność z celami i kierunkami rewitalizacji	1. Poprawa jakości życia i wzmocnienie spójności społecznej 1.4. Wykorzystanie Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie do działań, mających na celu wsparcie osób starszych i niepełnosprawnych, rodzin, osób samotnych oraz dzieci i młodzieży. 1.6. Zapewnienie oferty dla osób dorosłych w ramach aktywnego i wspólnego spędzania wolnego czasu.

Projekt nr 5	Aktywna społeczność
Podmioty realizujące	Gmina Zarszyn, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Centrum Edukacji Ekologicznej, Parafia pw. Św. Marcina i Matki Bożej Szkaplerznej, Ochotnicza Straż Pożarna, organizacje pozarządowe
Zakres zadań	Rozszerzona działalność Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie będzie obejmowała m.in. następujące zajęcia: <ul style="list-style-type: none"> ➤ Franklin naszym przyjacielem – dla przedszkolaków. ➤ Noc w bibliotece dla najmłodszych. ➤ Dzieje książki dla uczniów gimnazjum. ➤ Sposób na wakacyjną nudę. ➤ Ferie w krainie fantazji – warsztaty plastyczne dla różnych grup wiekowych ➤ Spotkania pokoleń: życie dawniej a życie dziś – dialog z seniorów z młodzieżą. ➤ Spotkania z poezją – wieczorki poetyckie dla seniorów. ➤ Zarszyńskie Smaki – spotkania z Kołem Gospodyń Wiejskich w celu odtwarzania zapomnianych, tradycyjnych przepisów na potrawy. ➤ Dyskusyjny Klub Książki dla Dorosłych. ➤ Współpraca z Orkiestrą Dętą Lutnia. ➤ Spotkania z lokalnymi artystami. ➤ Współpraca z placówkami edukacyjnymi. ➤ Współpraca z organizacjami pozarządowymi. ➤ Piknik rodzinny z konkurencjami sportowymi dla każdej z grup wiekowych.
Beneficjenci	Mieszkańcy obszaru rewitalizacji
Lokalizacja	Zarszyn
Szacowana wartość	70 000 zł
Okres realizacji	2018-2023
Potencjalne źródła finansowania	Planowane: Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa Priorytet 3: Rozwijanie zainteresowań uczniów przez promowanie i wspieranie rozwoju czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży, w tym zakup nowości wydawniczych Środki własne Alternatywne: Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020, Środki własne
Prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji	Prognozowanymi rezultatami prowadzonych działań będzie: <ul style="list-style-type: none"> ➤ Promocja czytelnictwa. ➤ Rozwijanie zainteresowań. ➤ Integracja międzypokoleniowa. ➤ Zmniejszenie poziomu wykluczenia społecznego. ➤ Wyrównywanie szans społecznych. ➤ Wzrost aktywności społecznej. ➤ Społeczeństwo obywatelskie.

	Wskaźniki produktu: Liczba osób uczestniczących w zajęciach organizowanych w Wiejskim Domu Kultury w Zarszynie [os.]
Spójność z celami i kierunkami rewitalizacji	1. Poprawa jakości życia i wzmocnienie spójności społecznej 1.4. Wykorzystanie Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie do działań, mających na celu wsparcie osób starszych i niepełnosprawnych, rodzin, osób samotnych oraz dzieci i młodzieży. 1.6. Zapewnienie oferty dla osób dorosłych w ramach aktywnego i wspólnego spędzania wolnego czasu.

Projekt nr 6	Rozwój infrastruktury sportowej w Pielni i nadanie jej nowych funkcji społecznych
Podmioty realizujące	Gmina Zarszyn
Zakres zadań	Budowa zadanej trybuny przy boisku sportowym zlokalizowanym. Obiekt tworzyć będzie zadaszenie wykonane w postaci wiaty stalowej oraz dwie prefabrykowane trybuny stalowe mieszczące po 144 osoby, co łącznie daje 288 miejsc siedzących. Budowa trybuny sportowej w Pielni jest kontynuacją zadania polegającego na przebudowie boiska sportowego w Pielni zrealizowanego w ramach PROW na lata 2007-2013. Stadion sportowy zlokalizowany jest w pobliżu Domu Kultury oraz amfiteatru w Pielni. W ramach Programu Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska-Republika Słowacka wykonany został remont Domu Kultury i wybudowany został amfiteatr. Wszystkie te obiekty tworzą swego rodzaju ośrodek kulturalno-sportowy.
Beneficjenci	Mieszkańcy obszaru rewitalizacji
Lokalizacja	Pielnia, dz. ew. 569 obręb 0006
Szacowana wartość	436 800 zł
Okres realizacji	2017-2021
Potencjalne źródła finansowania	Planowane: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020, M19 – Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER (RLKS – rozwój lokalny kierowany przez społeczność), środki własne gminy Alternatywne: środki własne gminy
Prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji	Prognozowanymi rezultatami prowadzonych działań będzie: <ul style="list-style-type: none"> ➤ poprawa jakości świadczonych usług publicznych, ➤ poprawa estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznej, ➤ zwiększenie oferty wydarzeń o charakterze kulturalnym, społecznym i integracyjnym, ➤ zwiększenie poziomu integracji społecznej mieszkańców, ➤ zwiększenie udziału mieszkańców w imprezach sportowych, ➤ ulepszone miejsce do uprawiania sportu dla dzieci i młodzieży, ➤ zapewnienie możliwości spędzania wolnego czasu wspólnie przez rodziny, ➤ dodatkowe miejsca pracy dla osób bezrobotnych (m.in. przy pracach budowlanych, sprzątaniu, a także utrzymaniu obiektu). ➤ dodatkowe doświadczenia zawodowe i kwalifikacje bezrobotnych. Wskaźniki produktu: liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury ulokowanych na zrewitalizowanych obszarach [szt.]
Spójność z celami i kierunkami rewitalizacji	1. Poprawa jakości życia i wzmocnienie spójności społecznej 1.5. Rozwój dzieci i młodzieży poprzez zapewnienie oferty edukacyjnej, sportowej i kulturalnej. 1.7. Zapewnienie oferty dla osób dorosłych w ramach aktywnego i wspólnego spędzania wolnego czasu. 2. Atrakcyjna i funkcjonalna przestrzeń 2.3. Poprawa jakości infrastruktury i wyposażenia obiektów kulturalnych, sakralnych, sportowych i turystycznych.

Projekt nr 7	Poprawa jakości usług komunalnych
Podmioty realizujące	Gmina Zarszyn
Zakres zadań	<p>1. Podłączenie do sieci wodociągowej gospodarstw domowych w Pielni. W celu połączenia sieci wodociągowej do miejscowości Pielnia z przyczyn technicznych i konstrukcyjnych należy poprowadzić wodociąg przez sołectwa Odrzechowa i Pastwiska. Wodociąg zasilany będzie przez zakład uzdatniania wody w Sieniawie. Planowane jest wykonanie ok. 540 przyłączy wodociągowych, z tego 241 dotyczy Pielni, 247 – Odrzechowej, a 52 – Pastwisk.</p> <p>2. Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Zarszynie. Instalacja sit do pracy na surowych ściekach. Optymalizacja zasilania oczyszczalni ściekami. Zaprojektowanie instalacji do wytwarzania z osadu nawozu granulowanego z mieszaniny osadu ściekowego oraz wapna lasowanego, systemu zaopatrzenia w wodę technologiczną, pompowni powodziowej, węzła socjalnego oraz możliwości zrzucania nadmiernej ilości ścieków do odbiornika po ich wstępnym oczyszczeniu mechanicznym. Opracowanie koncepcji ograniczenia dopływu wód infiltracyjnych.</p>
Beneficjenci	Mieszkańcy obszaru rewitalizacji
Lokalizacja	Pielnia Zarszyn
Szacowana wartość	1. 9 000 000 zł 2. 4 800 000 zł
Okres realizacji	1. 2017-2023 2. 2018-2023
Potencjalne źródła finansowania	Planowane Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego, działanie 4.3.1 Gospodarka ściekowa, działanie 4.3.2 Zaopatrzenie w wodę Alternatywne: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020, 7.2 - Wsparcie inwestycji związanych z tworzeniem, ulepszaniem lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycji w energię odnawialną i w oszczędzanie energii
Prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji	<p>Prognozowanymi rezultatami powadzonych działań będzie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ poprawa jakości świadczonych usług publicznych, ➤ zapewnienie mieszkańcom dostępu do sieci wodociągowej, ➤ poprawa jakości infrastruktury technicznej, ➤ dzięki lepszym warunkom infrastrukturalnym możliwe będzie prowadzenie działalności gospodarstw agroturystycznych, oferujących wyższą jakość usług. <p>Wskaźniki produktu: Liczba przebudowanych / rozbudowanych oczyszczalni ścieków komunalnych [szt]. Liczba przyłączy wodociągowych [szt.]</p>
Spójność z celami i kierunkami rewitalizacji	<p>2. Atrakcyjna i funkcjonalna przestrzeń</p> <p>2.1. Poprawa stanu technicznego i jakości wyposażenia obiektów użyteczności publicznej i budynków mieszkalnych.</p>

8. Uzupełniające rodzaje przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Uzupełniające rodzaje przedsięwzięć rewitalizacyjnych stanowią projekty, które ze względu na mniejszą skalę oddziaływania trudno jest zidentyfikować indywidualnie, a są oczekiwane ze względu na realizację celów programu rewitalizacji. Włączenie projektów uzupełniających w ramach obszarów tematycznych pozwoli na wsparcie wyników uzyskanych w związku z realizacją projektów kluczowych i podstawowych. Polegają one na szeroko rozumianej aktywizacji społeczności lokalnej i stanowią istotny element realizacji *Programu*.

Cel 1: Poprawa jakości życia i wzmocnienie spójności społecznej

- Modernizacja i rozbudowa gminnych placówek oświatowych, dostosowanie do potrzeb edukacji przedszkolnej, wyposażenie w niezbędne pomoce szkolne, sale gimnastyczne, w szczególności w zakresie zajęć dodatkowych i sportowych.
- Organizacje pozarządowe. W ramach działań wspierana będzie działalność organizacji pozarządowych, akcje informacyjne i edukacyjne wśród mieszkańców do podejmowania działań na rzecz lokalnej społeczności.
- Rozwój ekonomii społecznej poprzez wsparcie dla projektów i inicjatyw w obszarze działalności gospodarczej, które łączą cele społeczne i ekonomiczne. Realizacja projektów będzie służyła budowaniu potencjału społecznego na rzecz rozwiązywania lokalnych problemów społecznych. Istotną kwestią jest współpraca z władzami samorządowymi, tworzenie partnerstw dla realizacji określonych przedsięwzięć dla rozwoju lokalnego.
- Rozwój agroturystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczo-krajobrazowych gminy.
- Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców, w szczególności w zakresie realizacji gospodarki niskoemisyjnej i konieczności usuwania azbestu.
- Włączanie osób wykluczonych społecznie, w tym długotrwale bezrobotnych w prace związane z realizacją projektów podstawowych planowanych w ramach niniejszego Programu, które umożliwi zdobycie doświadczenia zawodowego i podnoszenie kwalifikacji do wykonywania pracy.
- Pomoc społeczna w zakresie usług opiekuńczych.
- Dalsza przebudowa i modernizacja Domu Ludowego w Pastwiskach jako „Regionalnego Centrum Pamięci Kardynała Karola Wojtyły” jako miejsca upamiętniania pobytów Papieża w Pastwiskach i okolicach, w którym prowadzona byłaby działalność edukacyjno-promocyjna, gdzie mogłyby się odbywać występy artystyczne, spotkania z ważnymi dla jego profilu ludźmi, dyskusje czy seminaria.
- Budowa budynku wielofunkcyjnego Długiem, w tym Domu Kultury, tj. budowa zespołu usługowego, składającego się z: Domu Ludowego z zapleczem kuchennym, ośrodkiem zdrowia, remizą OSP, klubem młodzieżowym, siedzibą Klubu Sportowego LKS Długie, Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Kobiet, koło gospodyń wiejskich, biblioteka, biuro sołtysa jako odpowiedź na brak odpowiedniej infrastruktury kulturalno-edukacyjnej.

Cel 2: Atrakcyjna i funkcjonalna przestrzeń

- Rozwój agroturystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczo-krajobrazowych gminy
- Podnoszenie jakości przestrzeni publicznych. Nadanie terenom funkcji rekreacyjno-wypoczynkowych oraz miejsc spotkań i rekreacji dla mieszkańców, w tym modernizacja istniejącej infrastruktury, drzewostanu, małej architektury, budowa miejsc odpoczynku (ławki, wiaty, ciągi piesze).
- Drogi, chodniki i ścieżki rowerowe. W ramach działań budowane będą nowe odcinki dróg, wymianie będzie podlegała nawierzchnia dróg i chodników oraz budowane będą ścieżki rowerowe.
- Ograniczanie niskiej emisji poprzez wymianę pieców węglowych na ekologiczne źródła ciepła w gospodarstwach domowych.
- Promocja gminy jako miejsca atrakcyjnego dla rozwoju turystyki rowerowej.
- Zwiększenie dostępności infrastruktury sportowej i umożliwienia aktywnego spędzania wolnego czasu mieszkańcom.
- Wzbogacenie życia kulturalnego w obszarze rewitalizacji poprzez udostępnienie nowych form i aktywności kulturalnych.
- Budowa szatni sportowej w Nowosielcach, poza obszarem rewitalizacji, ale istotnym z punktu widzenia lokalnej społeczności.
- Systematyczne usuwanie wyrobów zawierających azbest z budynków mieszkalnych i gospodarczych.

9. Mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym programem rewitalizacji

Wymogiem koniecznym dla wspierania projektów rewitalizacyjnych jest zapewnienie ich komplementarności w różnych wymiarach:

- przestrzennej, oznaczającej konieczność wzięcia pod uwagę podczas tworzenia i realizacji *Programu* wzajemnych powiązań pomiędzy projektami i przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi realizowanymi na obszarze rewitalizacji i znajdujących się poza nim, ale oddziałujących na obszar rewitalizacji,
- problemowej, oznaczającej konieczność realizacji projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, wzajemnie dopełniających się tematycznie, sprawiając, że *Program* będzie oddziaływał na obszar rewitalizacji we wszystkich aspektach, tj. społecznym, gospodarczym, środowiskowym, przestrzenno-funkcjonalnym i technicznym,
- proceduralno-instytucjonalnej, tj. konieczność takiego zaprojektowania systemu zarządzania *Programem*, który umożliwi efektywne współdziałanie różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur,
- międzyokresowej, czyli konieczności dokonania rozeznania, analizy i oceny oraz sformułowania wniosków odnośnie dotychczasowego sposobu wspierania procesów rewitalizacji, jego skuteczności, osiągnięć i problemów wdrażania *Programu*,
- źródeł finansowania zakłada, iż projekty rewitalizacyjne, wynikające z *Programu* zakładają konieczność uzupełniania i łączenia wsparcia ze środków Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych z wykluczeniem ryzyka podwójnego dofinansowania.

Komplementarność przestrzenna

Celem zapewnienia komplementarności przestrzennej projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest efektywne oddziaływanie *Programu* na cały obszar, dotknięty stanem kryzysowym, tak aby poszczególne projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne wzajemnie się dopełniały przestrzennie oraz by zachodził między nimi efekt synergii. Prowadzone działania nie powinny skutkować przenoszeniem problemów na inne obszary, ani wystąpieniem negatywnych efektów społecznych. Wyznaczony obszar rewitalizacji charakteryzuje się natężeniem problemów społecznych, a także niezadowolającym stanem obiektów mieszkalnych i zabytkowych, estetyki przestrzeni, infrastruktury drogowej oraz zagospodarowania przestrzeni publicznej. W *Programie* zaplanowano do realizacji projekty, które są ukierunkowane na rozwiązywanie problemów w sferze społecznej oraz funkcjonalno-przestrzennej. Zakłada się, że ich realizacja w obszarze rewitalizacji pozytywnie wpłynie na jego otoczenie i docelowo pozytywne efekty realizacji obejmą swym zasięgiem obszar Gminy. Istotnym jest podniesienie, iż prawidłowe funkcjonowanie sfery społecznej nie jest możliwe bez odpowiedniego urządzenia i zagospodarowania sfery przestrzenno-funkcjonalnej. Realizacja przedsięwzięć w granicach obszaru rewitalizacji, zarówno w sferze przestrzenno-

funkcjonalnej, w tym obiekty budowlane, tereny gminnej przestrzeni publicznej, obiekty zabytkowe, jak i społecznej, prowadzącej do zwiększenia aktywności społecznej oraz adresowanie działań do grup społecznych zagrożonych wykluczeniem powoduje, że oczekiwane jest kompleksowe oddziaływanie na obszar rewitalizacji. Zakłada się, iż wyprowadzenie obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego doprowadzi w dłuższej perspektywie czasowej do przenoszenia pozytywnych wzorców na inne obszary Gminy.

Zaplanowano do realizacji szereg komplementarnych projektów, których celem jest dopełnienie osiągnięcia zamierzonej wizji rewitalizacji. Zasięg oddziaływania projektów dotyczących szeroko pojętej integracji społecznej oraz aktywizacji zawodowej mieszkańców może wykraczać poza obszar rewitalizacji, obejmując swym zakresem także osoby wykluczone, zamieszkujące poza wyznaczonym obszarem.

Komplementarność problemowa

Celem zapewnienia komplementarności problemowej jest przeciwdziałanie fragmentaryzacji działań, przy jednoczesnej koncentracji na całościowym spojrzeniu na przyczyny występowania kryzysu na danym obszarze. Konieczne jest więc określenie pożądanego stanu realizacji projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz ich parametryzacja, ułatwiająca dobór mierników osiągnięcia celów *Programu*. Skuteczna komplementarność problemowa prowadzi do powiązania działań rewitalizacyjnych ze strategicznymi decyzjami gminy na innych polach działania, co skutkuje lepszą koordynacją tematyczną i organizacyjną działań jednostki samorządu terytorialnego.

Wszystkie zaplanowane działania w ramach *Programu* zostały zaprojektowane w taki sposób, aby się wzajemnie dopełniały tematycznie. Projekty rewitalizacyjne stanowią odpowiedź na problemy zdiagnozowane w sferze społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej, które przyczyniły się do powstania obszarów zdegradowanych na terenie Gminy. Całościowe spojrzenie na przyczyny wystąpienia sytuacji kryzysowej prowadzi do kompleksowej realizacji projektów przewidzianych w ramach *Programu*, zarówno projektów zintegrowanych, jak i projektów komplementarnych.

Tabela nr 26 Komplementarność problemowa podstawowych projektów rewitalizacyjnych

Zdiagnozowane potrzeby / Projekt podstawowy	1	2	3	4	5	6	7
wzrost liczby osób starszych w populacji	X			X	X		
bezrobocie	X	X			X		
niska aktywność społeczna części mieszkańców	X	X	X	X	X		
brak wystarczającej oferty zajęć dodatkowych i sportowych dla dzieci i młodzieży	X	X	X		X		
niezadowalający poziom wsparcia osób niepełnosprawnych, starszych, wykluczonych społecznie oraz będących w potrzebie	X	X		X	X		
ograniczone możliwości finansowe organizacji pozarządowych	X	X		X	X		

Zdiagnozowane potrzeby / Projekt podstawowy	1	2	3	4	5	6	7
niewykorzystany potencjał w zakresie rozwoju turystyki	X				X	X	X
niska emisja						X	X
wykorzystywanie eternitu w pokryciach dachowych							
stosunkowo niska świadomość ekologiczna					X	X	X
brak wodociągów we wszystkich miejscowościach gminy,						X	
niewystarczający dostęp do placówek kultury	X			X	X		
niezadowalająca jakość wyposażenia obiektów sportowych			X		X		

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne, ujęte w *Programie*, charakteryzują się komplementarnością problemową. Zgłoszone projekty stanowią połączenie działań ze sfery przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej z działaniami społecznymi, co zostało wykazane w charakterystyce planowanych przedsięwzięć. Warta podkreślenia jest komplementarność problemowa pomiędzy realizowanymi projektami, tj. poprawa jakości życia oraz kapitału społecznego, poprawa infrastruktury i zagospodarowania przestrzeni publicznej oraz wykorzystanie potencjału środowiska naturalnego. Wymienione projekty wykazują ścisły związek z przedsięwzięciami w zakresie aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Celem działania 6.3. RPO WP 2014-2020 jest ograniczenie istotnych problemów w obszarze rewitalizacji poprzez budowę, przebudowę, rozbudowę, nadbudowę, remont, w celu przywrócenia i/lub nadania nowych funkcji społecznych, gospodarczych, edukacyjnych, kulturalnych, sportowych, turystycznych lub rekreacyjnych.

Tabela nr 27 Komplementarność projektów EFRR planowanych do finansowania w ramach działania 6.3 RPO WP 2014-2020 i projektów EFS

Projekt z EFRR planowany do finansowania w ramach działania 6.3 RPO WP 2014-2020:	Projekty planowane do finansowania z EFS:
<p>Tytuł projektu: Rozwój infrastruktury gminnej poprzez budowę Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie i nadanie mu nowych funkcji społecznych</p> <p>Miejsce realizacji : Zarszyn</p>	<p>Projekt nr 2: Stawiamy na rodzinę (planowany do finansowania w ramach działania 8.4)</p> <p>Projekt nr 4: Senior ważny dla gminy (planowany do finansowania w ramach działania 8.3)</p>
<p><i>Wpływ projektu na zdiagnozowaną sytuację kryzysową:</i></p> <p>Głównym celem realizacji projektu nr 1: Rozwój infrastruktury gminnej poprzez budowę Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie i nadanie mu nowych funkcji społecznych oraz projektów: Stawiamy na rodzinę i Senior ważny dla gminy jest reintegracja społeczna oraz zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Projekty te uzupełniają się wzajemnie, gdyż bez Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie nie będzie miejsca prowadzenia działań z zakresu projektów 2 i 4, finansowanych z EFS, a także projektu nr 5 finansowanego z innych źródeł, nie będzie możliwości aktywnego wspierania integracji społecznej mieszkańców.</p> <p>Realizacja projektu nr 1 pn. Rozwój infrastruktury gminnej poprzez budowę Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie i nadanie mu nowych funkcji społecznych zapewni miejsce do realizacji przedsięwzięć</p>	

zaplanowanych przez Gminę, dotyczących aktywnej reintegracji społecznej wobec braku odpowiedniej infrastruktury do jej prowadzenia. Prowadzenie zajęć i form wsparcia dla dzieci, rodzin i osób starszych umożliwi zniwelowanie negatywnych zjawisk społecznych w gminie, tj. niezadowalający poziom wsparcia osób niepełnosprawnych, starszych, wykluczonych społecznie oraz będących w potrzebie oraz wzrost liczby osób starszych.

W Wiejskim Domu Kultury w Zarszynie możliwe będzie prowadzenie działań służących wzmocnieniu procesu integracji mieszkańców, wewnątrz- i międzypokoleniowej oraz aktywizacji społecznej mieszkańców. W Gminie brakuje miejsca, w którym mogłyby być organizowane zajęcia dla dzieci i młodzieży, warsztaty dla rodzin czy miejsca spotkań dla osób starszych. Nie ma miejsca spotkań dla Kół Gospodyń Wiejskich oraz do prób dla Orkiestry Dętej „Lutnia”. Dotychczasowe pomieszczenia biblioteki to zaledwie dwa pomieszczenia o powierzchni 65 m². Lukę w infrastrukturze do prowadzenia działań prospołecznych wypełni Wiejski Dom Kultury w Zarszynie, w którym znajdują się zarówno miejsca dla działań sportowych, zajęć edukacyjno-kulturalnych dla dzieci i młodzieży, spotkań dorosłych, w tym Kół Gospodyń Wiejskich, które dotychczas nie mają odpowiednich miejsc do spotkań, podobnie jak Orkiestra Dęta „Lutnia”, miejsca wydarzeń kulturalnych w sali widowiskowej oraz biblioteki wraz z czytelnią, która przyczyni się do wzrostu zainteresowania czytelnictwem, rozwoju kultury i wiedzy o regionie, a także podniesie jakość kształcenia młodych ludzi.

Wsparcie rodzin przyczyni się do zmniejszenia poziomu zjawiska „dziedziczenia biedy”, co wpłynie na zmniejszenie liczby rodzin objętych wsparciem Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. Przywrócenie funkcji społecznych członkom rodzin w zakresie podejmowania zatrudnienia będzie z kolei związane ze zmniejszeniem poziomu bezrobocia, co będzie prowadziło do zmniejszenia poziomu zjawiska ubóstwa w gminie, które są najczęstszymi powodami przyznawania świadczeń pomocy społecznej w Gminie Zarszyn. Zmniejszenie poziomu bezrobocia i ubóstwa powinno także przyczynić się do zmniejszenia poziomu przemocy w rodzinie.

Wiejski Dom Kultury w Zarszynie będzie stanowił miejsce spotkań i organizacji czasu wolnego starszym mieszkańcom gminy. Starzeniu się społeczności towarzyszy spadek liczby potencjalnych opiekunów osób starszych (głównie członków rodzin), co jest związane m.in. ze zmieniającym się modelem rodziny i spadkiem dzietności oraz mniejszą skłonnością do tworzenia wielorodzinnych gospodarstw domowych, a także migracją zarobkową młodych ludzi. W obliczu braku odpowiedniej infrastruktury powoduje to konieczność zapewnienia opieki i stworzenia miejsca dla seniorów przez Gminę Zarszyn. Pozwoli na włączenie społeczne starszych mieszkańców gminy, zapewnienie im aktywnego i wspólnego spędzania wolnego czasu, zapewni poczucie bezpieczeństwa oraz zmniejszy ich bezradność, a także w zasadniczy sposób będzie wpływał na ich zdrowie i jakość życia. Stanowi odpowiedź na zidentyfikowany problem niskiej aktywności społecznej mieszkańców.

Uzasadnienie:

Budowa Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie jest przedsięwzięciem całościowym, którego celem jest zapewnienie w gminie ośrodka kulturalno-rekreacyjno-społecznego, pełniącego funkcję lokalnego centrum aktywności społecznej. Wobec braku odpowiedniej infrastruktury dla realizacji przedsięwzięć, mogących przyczynić się do eliminacji zjawisk kryzysowych w gminie, niezbędna jest realizacja zaplanowanego zadania. Wsparcie przyczyni się także do budowania kapitału społecznego na wsi, a poprzez to do pobudzenia zaangażowania społeczności lokalnej, zgodnie z zasadą partycypacyjności, w rozwój obszaru oraz lepszego wykorzystania potencjału obszarów wiejskich.

W wyniku budowy Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie zostaną:

- nadane nowe funkcje społeczne poprzez zapewnienie miejsca dla realizacji projektu „Stawiamy na rodzinę” oraz „Senior ważny dla gminy”, a także „Aktywna społeczność”.
- rozszerzone funkcje edukacyjne i kulturalne poprzez prowadzenie i organizację różnorodnych form wsparcia, tj. zajęcia dla dzieci i młodzieży, spotkania pokoleń, spotkania z poezją, kluby i spotkania dla dorosłych, spotkania Kół Gospodyń Wiejskich, Orkiestry Dętej „Lutnia”, grup wsparcia rodzin, zajęć dla osób starszych, zwiększenie wolumenu księgozbioru biblioteki, zachęt dla czytelnictwa i poznawania historii regionu, organizowania wystaw i występów, i innych,
- nadane nowe funkcje gospodarcze poprzez najem części pomieszczeń dla prowadzenia działalności gospodarczej czy organizacji pozarządowych, zapewnienie bieżącej obsługi i konserwacji obiektu i jego otoczenia,
- nadane nowe funkcje rekreacyjne poprzez utworzenie miejsca aktywności dla osób starszych i dorosłych,
- nadane nowe funkcje turystyczne poprzez zapewnienie wystaw i księgozbioru dotyczącego budowania tożsamości historycznej i regionalnej, a także realizację zadania Zarszyńskie Smaki, czyli spotkań Koła Gospodyń Wiejskich dla wszystkich zainteresowanych turystyką kulinarną.

Komplementarność projektów:

Projekt budowy Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie jest komplementarny z projektem nr 2: Stawiamy na rodzinę, projektem nr 4: Senior ważny dla gminy oraz projektem nr 5: Aktywna społeczność.

- **Przestrzenna:** projekty są realizowane w obszarze rewitalizacji; zostały zaplanowane w sposób umożliwiający skorzystanie z nich mieszkańcom obszaru rewitalizacji.
- **Problemowa:** projekty dopełniają się tematycznie, oddziałując zarówno w sferze społecznej, jak i gospodarczej oraz przestrzenno-funkcjonalnej, wzmacniające jednocześnie aspekty środowiskowe. W Wiejskim Domu Kultury w Zarszynie będą mogły być realizowane projekty adresowane do lokalnej społeczności, w tym w szczególności dzieci i młodzieży, rodzin i osób starszych. Wiejski Dom Kultury w Zarszynie będzie wykorzystywany do prowadzenia zajęć wspierających rodziny i osoby samotne, adresowane do:
 - ✓ dzieci i młodzieży: Franklin naszym przyjacielem – dla przedszkolaków, Noc w bibliotece dla najmłodszych, Dzieje książki dla uczniów ostatnich klas szkół podstawowych, Sposób na wakacyjną nudę, Ferie w krainie fantazji – warsztaty plastyczne dla różnych grup wiekowych;
 - ✓ wszystkich mieszkańców Gminy: Spotkania pokoleń: życie dawniej a życie dziś – dialog z seniorów z młodzieżą. Zarszyńskie Smaki – spotkania z Kołem Gospodyń Wiejskich w celu odtwarzania zapomnianych, tradycyjnych przepisów na potrawy, Dyskusyjny Klub Książki dla Dorosłych.
 - ✓ osób starszych: Spotkania z poezją – wieczorki poetyckie dla seniorów, zajęcia edukacyjno-kulturalne dla osób starszych, zajęcia rekreacyjno-zdrowotne.
 - ✓ osób niepełnosprawnych prowadzenie zajęć terapeutycznych i animacyjnych.

Zakres planowanych działań z wykorzystaniem Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie będzie obejmował:

- ✓ Zajęcia edukacyjne dla dzieci i młodzieży, w tym w czasie wolnym od nauki w trakcie wakacji i ferii.
- ✓ Organizowanie warsztatów i spotkań dla rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, rozwijające kompetencje kluczowe dla osób sprawujących opiekę w rodzinach.

- ✓ Spotkania integracyjne rodzin, w tym niepełnych, sprawujących opiekę nad dziećmi (piecza zastępcza)
 - ✓ Zajęcia dla osób starszych, zapewniających poczucie bezpieczeństwa i więzi z lokalną społecznością, w tym edukacyjne, rekreacyjne i zdrowotne.
 - ✓ Aktywizacja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- **Proceduralno-instytucjonalna:** projekty są realizowane przez Gminę Zarszyn w ramach systemu zarządzania i monitorowania realizacji programu.
- **Międzyokresowa:** projekty stanowią kontynuację dotychczas realizowanych zadań z zakresu włączenia społecznego i integracji mieszkańców, a także podnoszenia jakości życia i poprawy jakości środowiska oraz funkcjonalności przestrzeni.
- **Źródło finansowania:** Projekt nr 1 został zaplanowany do finansowania z EFRR, podczas gdy projekty komplementarne z EFS, programów rządowych i ministerialnych, fundacji, źródeł własnych Gminy

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

W celu zapewnienia komplementarności proceduralno-instytucjonalnej konieczne jest umiejscowienie systemu zarządzania *Programem* rewitalizacji w przyjętym w Gminie systemie zarządzania procesami. W zakresie komplementarności proceduralno-instytucjonalnej należy podkreślić ważną rolę wszystkich interesariuszy rewitalizacji na etapie opracowania i wdrażania *Programu*. Zaprojektowane procedury wdrażania *Programu* wymagają współdziałania w ramach Zespołu ds. Rewitalizacji, którego trzon stanowią będą pracownicy Urzędu Gminy w Zarszynie.

Komplementarność międzyokresowa

Zachowanie ciągłości programowej, polegającej na kontynuacji lub rozwijaniu wsparcia z polityki spójności 2007-2013, ma w procesach rewitalizacji kluczowe znaczenie. Istotnym jest, aby przedsięwzięcia zrealizowane w latach poprzednich dopełnić projektami komplementarnymi, realizowanymi w ramach polityki spójności 2014-2020. Projekty zaplanowane do realizacji w ramach *Programu* są komplementarne z dotychczas zrealizowanymi.

Tabela nr 28 Zestawienie projektów zrealizowanych przez Gminę Zarszyn w latach 2007-2014 z uzyskanym dofinansowaniem

Lp.	Nazwa zadania	Program	Koszt inwestycji [zł]	Dofinansowanie [zł]	Termin
1.	Wykonanie sieci kanalizacji sanitarnej w Odrzechowej - etap II	PROW	2 315 444	1 411 856	2014
2.	Budowa placu zabaw, (budowa chodnika z kostki betonowej) - utwardzenie powierzchni gruntu działki budowlanej w Zarszynie oraz budowa zadaszanej wiaty ze sceną i zapleczem	PROW	303 865	172 744	2014

Lp.	Nazwa zadania	Program	Koszt inwestycji [zł]	Dofinansowanie [zł]	Termin
	(koncertowa chata lemowska) w Odrzechowej.				
3.	Wykonanie sieci wodociągowej w Nowosielcach i Długiem.	PROW	1 204 979	490 950	2015-2016
4.	Tradycje zwyczaje przyjaźń w regionie podkarpackim	Program Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska – Republika Słowacka	87 364 (wspólnie z partnerem projektu)	67 652,89 Euro (wspólnie z partnerem projektu)	2014
5.	„Budowa Miasteczka Ruchu Drogowego w Jaćmierzu”	POiŚ	566 580	566 580	2014
6.	„Budowa sieci kanalizacyjnej w Nowosielcach”	ZPORR	2 264 719	1 358 831	2006-2007
7.	Przebudowa drogi gminnej wraz z placem parkingowym w Jaćmierzu	ZPORR	206 120	123 672	2006
8.	Budowa wodociągu w miejscowości Jaćmierz - Posada Jaćmierska	ZPORR	734 408	440 645	2007
9.	Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Zarszynie wraz z budową kolektora dosyłowego ścieków z Jaćmierz do Zarszyna	ZPORR	11 607 668	5 760 982	2008
10.	„Rozwój infrastruktury transgranicznej poprzez modernizację dróg lokalnych w gminach Zarszyn i Niżna Sitnica” w ramach Program Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska 2007-2013.	Program Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska – Republika Słowacka	475 948 Euro (wspólnie z partnerem projektu)	260 901 Euro (wspólnie z partnerem projektu)	2008-2010
11.	Partnerstwo na rzecz budowy systemów kanalizacyjnych w gminach Zarszyn i Pakostov	Program Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska – Republika Słowacka	1 495 553 Euro (wspólnie z partnerem projektu)	1 271 220Euro (wspólnie z partnerem projektu)	2013
12.	Budowa sieci kanalizacyjnej w Bażanówce i Pielni oraz sieci wodociągowej w Długiem	PROW	4 290 625	1 754 618	2011-2012
13.	Rozbudowa stadionu wraz z modernizacją nawierzchni boiska piłkarskiego w miejscowości Długie, w Gminie Zarszyn	RPO	597 729	418 410	2010-11
14.	Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Odrzechowa na działce o nr ewid. 647	RPO	1 262 348	862 720	2011
15.	Budowa placu zabaw w Długiem oraz remont pokrycia dachowego Domu Kultury w Odrzechowej	PROW	77 309	47 236	2012

Źródło: dane Urzędu Gminy Zarszyn

Komplementarność źródeł finansowania

Istotna jest zdolność łączenia prywatnych i publicznych źródeł finansowania. Koordynacja i synergia projektów rewitalizacyjnych finansowanych w szczególności w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego jest konieczna dla uzyskania korzystnych efektów dla obszarów rewitalizacji. W związku z powyższym na liście projektów podstawowych i komplementarnych ujętych w *Programie*, znajdują się przedsięwzięcia dotyczące sfery społecznej i przestrzenno-funkcjonalnej, zapewniając tym samym koncentrację celów, ich wzajemne powiązanie i synergię. Należy podkreślić, że ujęte w *Programie* przedsięwzięcia zakładają spełnienie wymogu komplementarności źródeł finansowania, tj. wykorzystanie zewnętrznych, wspólnotowych mechanizmów finansowania, tj. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny i Fundusz Spójności, funduszy publicznych krajowych, np. Bank Gospodarstwa Krajowego S.A., ale również zaangażowanie środków własnych Gminy i funduszy prywatnych zarówno osób fizycznych, prawnych, jak i organizacji pozarządowych, w tym formuły partnerstwa publiczno-prywatnego.

10. Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów w proces rewitalizacji

Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 wskazują na potrzebę określenia stopnia realizacji zasady partnerstwa i partycypacji w odniesieniu do programu rewitalizacji, zarówno na etapie jego przygotowania, jak również na etapach wdrażania i oceny jego efektów.²⁴

Prowadzenie procesu rewitalizacji wiąże się z zaangażowaniem lokalnej społeczności do działania na różnych poziomach: wytyczania kierunków, współpracy partnerskiej, realizacji przedsięwzięć i utrzymanie efektów wprowadzanych zmian. Organizowanie społeczności lokalnej to proces wspierania ludzi w podejmowaniu wspólnych działań na rzecz ulepszenia własnego środowiska, a także metoda działania, którego celem jest mobilizowanie społeczności do podejmowania niezbędnych wysiłków zmierzających do poprawy jej sytuacji.

Istotną rolę w procesie tworzenia i realizacji programu rewitalizacji odgrywa partycypacja społeczna, która obejmuje przygotowanie, prowadzenie i ocenę rewitalizacji w sposób zapewniający udział interesariuszy. W katalogu interesariuszy wymieniono m.in.²⁵

- mieszkańców obszaru rewitalizacji oraz właścicieli, użytkowników wieczystych nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdujące się na tym obszarze, w tym spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe i товариства будownицтва społecznego,
- podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą,
- podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne,
- jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne,
- organy władzy publicznej i inne podmioty realizujące na obszarze rewitalizacji uprawnienia Skarbu Państwa.

Partycypacja społeczna obejmuje przygotowanie, prowadzenie i ocenę rewitalizacji w sposób zapewniający aktywny udział wszystkich interesariuszy. Przygotowanie, prowadzenie i ocena rewitalizacji polegają w szczególności na:

- poznaniu potrzeb i oczekiwań interesariuszy oraz dążeniu do spójności planowanych działań z tymi potrzebami i oczekiwaniami,
- prowadzeniu działań edukacyjnych i informacyjnych o procesie rewitalizacji, w tym o istocie, celach, zasadach prowadzenia rewitalizacji oraz o przebiegu tego procesu,
- inicjowaniu, umożliwianiu i wspieraniu działań służących rozwijaniu dialogu między interesariuszami oraz ich integracji wokół rewitalizacji,
- zapewnieniu udziału interesariuszy w przygotowaniu dokumentów dotyczących

²⁴ Wytyczne Ministra Rozwoju w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, op. cit.

²⁵ Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, op. cit.

rewitalizacji,

- wspieraniu inicjatyw zmierzających do zwiększania udziału interesariuszy w przygotowaniu i realizacji programu rewitalizacji,
- zapewnieniu w czasie przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji możliwości wypowiedzenia się przez interesariuszy.²⁶

Niniejszy *Program* został wypracowany przy współudziale interesariuszy przez samorząd gminny i poddany dyskusji w oparciu o diagnozę stanu w zakresie sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej. Zakładana jest współpraca wszystkich interesariuszy w trakcie realizacji i aktualizacji *Programu* z uwzględnieniem różnych poziomów ich zaangażowania – od informowania poprzez konsultacje aż do pełnej partycypacji oznaczającej aktywne uczestnictwo.

Interesariusze zostali zaangażowani we wszystkich etapach opracowania *Programu*.

Opracowanie *Programu*

Punktem wyjściowym jest zaangażowanie interesariuszy w ramach procesu wspierania zmiany zachowań, który jest niezbędnym uzupełnieniem działań przyjętych w „Programie rewitalizacji Gminy Zarszyn na lata 2017-2023”, a także gwarantem powodzenia jego realizacji, zarządzania i monitorowania. Interesariuszami są wszystkie strony, które są zainteresowane wdrażaniem *Programu*, mają wpływ na jego realizację, a także odnoszą korzyści z jego wdrażania.

Interesariusze zostali włączeni w proces opracowania diagnozy stanu, jak również wyboru obszaru rewitalizacji, mieli możliwość wskazania problemów, które występują w gminie, a także wskazania pożądanego kierunku działań w celu wyprowadzenia zdiagnozowanych obszarów z sytuacji kryzysowej. Celem konsultacji było poznanie potrzeb oraz oczekiwań wszystkich interesariuszy, jak również wypracowanie spójnych działań w procesie rewitalizacji gminy.

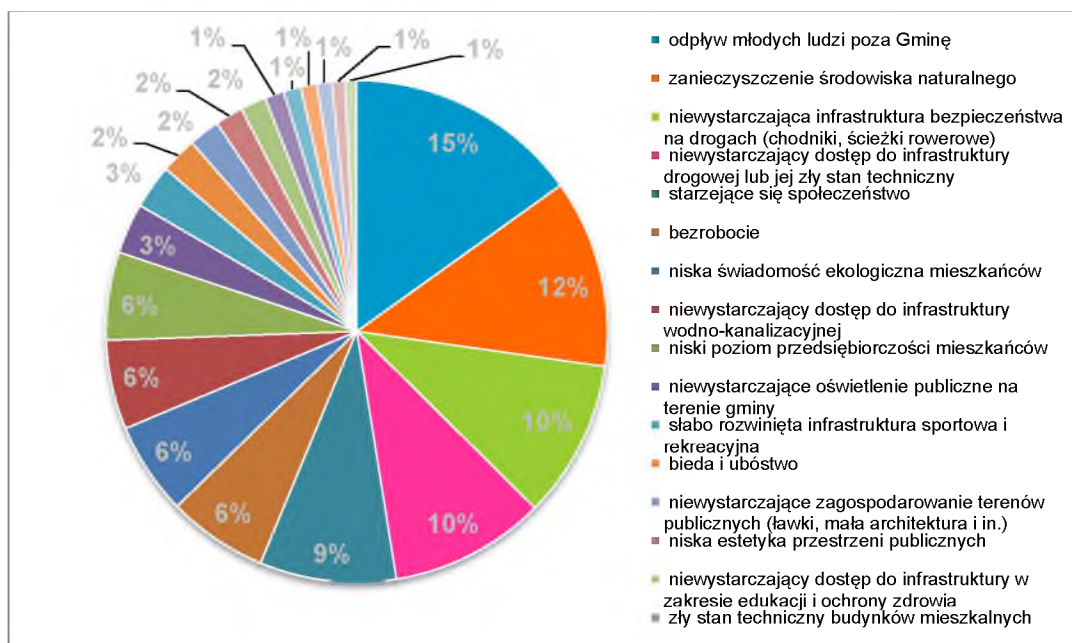
Przygotowano ankiety, które zostały rozdyskrebowane wśród interesariuszy. Ankiety były dostępne w formie papierowej i elektronicznej. Na etapie opracowania diagnozy stanu były również prowadzone wywiady pogłębione z interesariuszami dotyczące problemów występujących na terenie Gminy i sugerowanych przez nich projektów rewitalizacyjnych z jednoczesną diagnozą identyfikowanych przez mieszkańców potrzeb rewitalizacyjnych. Wskazanie atutów i słabych stron gminy oraz potrzeb w zakresie rewitalizacji, postulowanych przez mieszkańców, umożliwiło wybór obszaru rewitalizacji. Informacje zebrane w trakcie konsultacji społecznych wskazały na konieczność zaklasyfikowania Pielni i Zarszyna jako obszaru rewitalizacji. Dla 89% ankietowanych wskazany obszar jest miejscem zamieszkania.

²⁶ Tamże

Ponad 82% ankiet zostało wypełnionych przez mieszkańców Zarszyna i Pielni jako bezpośrednio zainteresowanych prowadzeniem procesu rewitalizacji na tym obszarze. Jednocześnie mieszkańcy wskazywali, iż jest to dla nich miejsce pracy, ale także lokalne centrum i miejsce wypoczynku. Dlatego istotne jest podjęcie działań, zarówno likwidujących problemy społeczne na tym obszarze, jak również przywrócenie bądź nadanie obszarowi funkcji oczekiwanej przez mieszkańców, tj. miejsca wypoczynku i lokalnego centrum.

Dla 15% ankietowanych najbardziej istotnym negatywnym zjawiskiem jest odpływ młodych mieszkańców z gminy. Kolejne 12% wskazało zanieczyszczenie środowiska naturalnego, a dla 10% istotnym problemem jest niewystarczający dostęp do infrastruktury drogowej lub jej zły stan techniczny oraz niewystarczająca infrastruktura bezpieczeństwa na drogach (chodniki, ścieżki rowerowe).

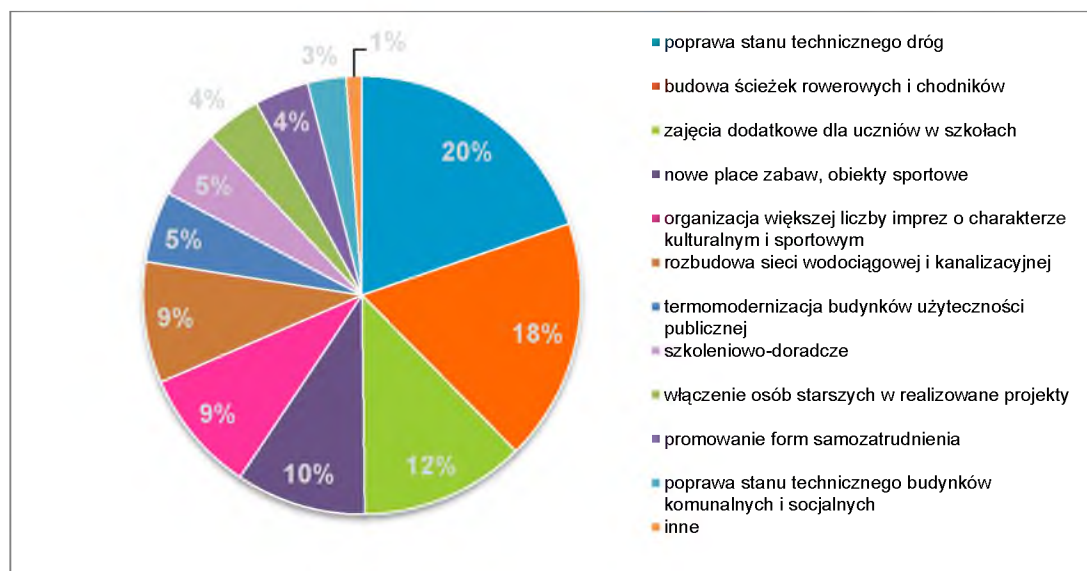
Wykres nr 17 Problemy zdiagnozowane przez mieszkańców Gminy

9% ankietowanych wskazało na problem starzejącego się społeczeństwa, a 6% na zjawisko bezrobocia. Mieszkańcy stwierdzili w trakcie spotkań, iż konieczne jest dedykowanie działań starszym mieszkańcom gminy. Ważnym czynnikiem jest dla mieszkańców kwestia niskiej świadomości ekologicznej, co było podnoszone w ramach spotkań, zwłaszcza dotycząca niskiej emisji i stosowanych nośników ciepła, a także azbestowych pokryć dachowych. Podnoszone były również kwestie dostępności do wodociągów i kanalizacji. Jako istotny problem uznano niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców. Zwrócono ponadto uwagę na słabo rozwiniętą infrastrukturę sportową i rekreacyjną. Wszystkie problemy zgłoszone przez mieszkańców zostały uwzględnione przy opracowaniu diagnozy stanu, co znalazło odzwierciedlenie zarówno przy określaniu zjawisk negatywnych, jak i pożądanych kierunków działań i opracowaniu przedsięwzięć.

Kierunki rewitalizacji pożądanego przez mieszkańców to przede wszystkim poprawa stanu technicznego dróg oraz budowa ścieżek rowerowych i chodników, poprawiających stopień bezpieczeństwa na drogach. Mieszkańcy zidentyfikowali także potrzebę dodatkowych zajęć dla dzieci i młodzieży, rozwijających ich zainteresowania i podnoszących umiejętności. Nowe place zabaw i obiekty sportowe mają znaczenie dla interesariuszy rewitalizacji jako miejsc wspólnego spędzania wolnego czasu i integracji, w tym międzypokoleniowej. Jest to także związane ze wskazaną potrzebą organizowania imprez o charakterze kulturalnym i sportowym, zapewniającym mieszkańcom możliwość wspólnego i aktywnego spędzania wolnego czasu. Niezbędnym jest wobec tego modernizacja i budowa odpowiedniej infrastruktury temu służącej, tj. budowa Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie oraz zadanie trybun sportowych w Pielni. Poprawa stanu środowiska była istotnym elementem zgłaszanym przez mieszkańców, zwłaszcza w odniesieniu do poprawy stanu technicznego i termomodernizacji budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej, co w istotny sposób w opinii mieszkańców wpłynie także na estetykę przestrzeni. Interesariusze wskazywali na pożądanego dla nich prowadzenie działań szkoleniowo-doradczych, w tym różnego rodzaju kursów i spotkań. W cały proces rewitalizacji powinny zostać zaangażowane osoby starsze, co było wskazywane przez mieszkańców. Jednocześnie mieszkańcy podkreślali, iż działania, mające na celu poprawę jakości kapitału społecznego powinny być dedykowane przede wszystkim rodzinom. Działaniem, które mogłoby wspomóc proces zmniejszania bezrobocia, było podnoszone przez mieszkańców promowanie form samozatrudnienia i zakładania własnej działalności gospodarczej, istotne zwłaszcza w obliczu zidentyfikowanego niskiego stopnia przedsiębiorczości mieszkańców.

Wykres nr 18 Pożądanego przez interesariuszy kierunki przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Dla większości ankietowanych atutem Gminy Zarszyn jest atrakcyjne położenie, walory przyrodniczo-krajobrazowe, jak również historia. Ma to znaczenie w perspektywie budowania tożsamości lokalnej i więzi społecznych. Mieszkańcy wskazywali na życzliwość i poczucie sąsiedzkiego zainteresowania, są to postawy, które należy wzmacniać i które będą stanowiły istotny aspekt wychodzenia ze stanu kryzysowego. Wśród aspektów, które wymagają poprawy

bądź zmiany mieszkańcy wskazywali na brak aktywności społecznej, który ich zdaniem wynika także z braku miejsc do integracji i wspólnego spędzania wolnego czasu, braku miejsc rozrywkowo-kulturalnych, zieleni urządzonej, złego stanu dróg na terenie gminy, zanieczyszczenia środowiska, braku ścieżek rowerowych, braku miejsc pracy, braku sieci wodociągowej w 3 miejscowościach gminy.

W trakcie konsultacji zorganizowane zostały warsztaty i spotkania informacyjne dla mieszkańców, przedsiębiorców, przedstawicieli organizacji pozarządowych i innych interesariuszy. W warsztatach i spotkaniach wzięli udział: przedstawiciele Urzędu Gminy, przedstawiciele Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, nauczyciele, sołtysi, osoby prowadzące działalność gospodarczą na terenie gminy oraz mieszkańcy.

Istotny element działań komunikacyjnych w ramach prac nad *Programem* stanowiły działania edukacyjne, dotyczące istoty procesu rewitalizacji, kierunków jej prowadzenia, a także możliwych do podjęcia działań rewitalizacyjnych i zasad ich prowadzenia. Wykorzystane zostały materiały tekstowe, prezentacje multimedialne oraz infografiki. Celem przeprowadzenia warsztatów dla interesariuszy było omówienie i ocena propozycji wyznaczenia obszaru rewitalizacji gminy, a także wyrażenie opinii, zgłaszanie propozycji i uwag, a także zgłaszanie propozycji przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

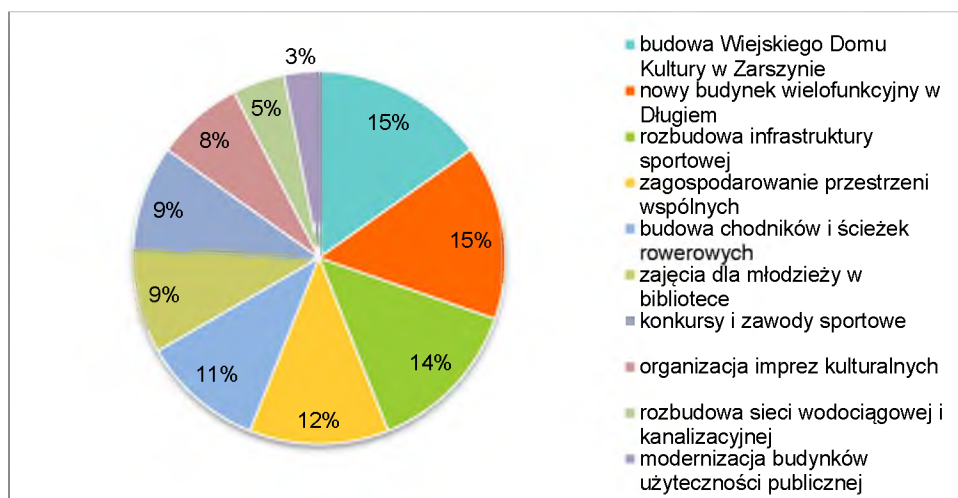
W trakcie warsztatów przeprowadzono także wywiady pogłębione. W ramach wywiadów pogłębionych interesariusze mieli możliwość wskazania potencjału gminy i jej atutów, które mogłyby wspierać proces rewitalizacji. W trakcie spotkań potwierdzona została przez interesariuszy istotność wyboru Zarszyna jako obszaru rewitalizacji, jednocześnie wskazano na atrakcyjne położenie gminy. Podkreślono, iż dobrym kierunkiem aktywizacji społeczności są działania dedykowane mieszkańcom Pielni. Dziedzictwo kulturowe stanowiło ważny element w odniesieniach do dbałości o zabytkowe budynki, ich stan techniczny i zagospodarowane okolice. Ważnym ponadto była świadomość historyczna interesariuszy i konieczność jej upowszechniania wśród młodszych mieszkańców, także w ramach organizowanych wydarzeń kulturalnych czy innych propozycji aktywnego, wspólnego spędzania wolnego czasu, wspomagającego budowę więzi społecznych. Jednocześnie interesariusze proszeni o wskazanie aspektów, wymagających ich zdaniem poprawy, podnosili głównie zagadnienia związane z brakiem pracy oraz jakością infrastruktury drogowej (głównie w odniesieniu do braku chodników, ścieżek rowerowych i ławek w ciągach komunikacyjno-piesznych) i społecznej, a także zagospodarowaniem terenów publicznych.

Kluczowym elementem programu rewitalizacji jest lista planowanych, podstawowych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz charakterystyka pozostałych rodzajów przedsięwzięć rewitalizacyjnych, realizujących kierunki działań, mających na celu eliminację lub ograniczenie negatywnych zjawisk powodujących sytuację kryzysową. Wszyscy zainteresowani zapisami *Programu* zostali zaproszeni do składania propozycji przedsięwzięć rewitalizacyjnych do ujęcia w „Programie rewitalizacji Gminy Zarszyn na lata 2017-2023”. Wskazano, iż zgłaszane pomysły powinny się przyczyniać do ożywienia społeczno-

gospodarczego i poprawy warunków i jakości życia w Gminie, a projekty mogą dotyczyć kwestii społecznych, gospodarczych i infrastrukturalnych oraz odpowiadać na potrzeby lokalnej społeczności. Informację o możliwości zgłaszania projektów rewitalizacyjnych, uwag i wniosków rozpowszechniono również za pośrednictwem plakatów, które zostały rozwieszone na tablicach informacyjnych Urzędu Gminy, na tablicach informacyjnych we wszystkich sołectwach Gminy oraz w wybranych budynkach użyteczności publicznej.

W ramach partycypacji społecznej w sprawie wyznaczenia obszaru rewitalizacji na terenie Gminy Zarszyn zorganizowany został spacer studyjny po obszarze zdegradowanym przewidzianym do rewitalizacji w gminie. W trakcie spaceru można było zapoznać się z obszarem wybranym do rewitalizacji oraz wyrazić opinie, co do miejsc wymagających podjęcia działań interwencyjnych. Zbierane były także wnioski i uwagi, a także propozycje przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Interesariusze dostrzegli potrzebę budowy Wiejskiego Domu Kultury w Zarszynie jako miejsca zarówno do spotkań, jak i rozwijania zainteresowań mieszkańców obszaru rewitalizacji, zajęć sportowych, spotkań Kół Gospodyń Wiejskich, miejsca prób dla Orkiestry Dętej „Lutnia”, a przede wszystkim organizacji biblioteki w miejsce wykorzystywanych dotychczas dwóch małych pomieszczeń.

Wykres nr 19 Pożądanymi przez interesariuszy kierunkami przedsięwzięć rewitalizacyjnych, zgłaszane w ramach wywiadów pogłębionych i spaceru studyjnego

Wnioski z partycypacji społecznej, zarówno ankiet, jak i kwestii podnoszonych w ramach wywiadów pogłębionych i spaceru studyjnego, zostały uwzględnione w opracowanym programie rewitalizacji, po przanalizowaniu ich spójności z celami oraz uwzględnieniu możliwości finansowania zgłaszanych projektów, a także ich znaczenia dla lokalnej społeczności obszaru rewitalizacji.

W trakcie opracowywania *Programu* wykorzystano następujące formy prowadzenia konsultacji społecznych:

- zbieranie uwag w postaci papierowej lub elektronicznej,
- spotkania i warsztaty,
- spacerzy badawcze w Zarszynie i Pielni,

- ankiety,
- wywiady,
- wykorzystanie grup przedstawicielskich,
- zbieranie uwag ustnych.

Wszelkie informacje odnośnie *Programu* zostały udostępnione na stronie internetowej gminy www.zarszyn.pl w zakładce „Rewitalizacja”. W połączeniu z akcją informacyjną zrealizowaną w trakcie opracowywania niniejszego dokumentu można przyjąć, iż kolejne działania podejmowane przez władze Gminy Zarszyn będą się spotykały ze zrozumieniem interesariuszy. Na tym etapie udało się zbudować podstawę dla społecznego poparcia w procesie podejmowania strategicznych decyzji dotyczących wdrażania *Programu*.

Wdrażanie i okresowa ocena *Programu*

Istotnym elementem powodzenia realizacji procesu wyprowadzania obszarów ze stanów kryzysowych jest włączenie mieszkańców Gminy na każdym etapie wdrażania i oceny okresowej postępów prac rewitalizacyjnych. Niezbędne jest zatem rozpoznanie realnych potrzeb i oczekiwań interesariuszy oraz dążenie do spójności planowanych działań z tymi potrzebami i oczekiwaniami.

Interesariusze rewitalizacji zostaną zaangażowani w proces zarządzania *Programem*, a także w proces monitorowania realizacji jego zapisów, zgodnie z zasadami zarządzania i oceny. Szeroko rozumiana partycypacja społeczna stanowi kluczowy element w ramach aktualizacji działań i projektowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Proponowany katalog działań obejmuje m.in.:

- powołanie Zespołu ds. rewitalizacji,
- cykliczne spotkania Zespołu ds. rewitalizacji otwarte dla potencjalnych zainteresowanych postępem prac,
- konsultacje społeczne dotyczące wyboru projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych,
- opracowanie zakładki informacyjnej na stronie internetowej Gminy,
- podnoszenie tematyki rewitalizacji w trakcie spotkań z mieszkańcami, także w ramach zebrań sołeckich,
- udostępnianie wniosków z posiedzeń Zespołu ds. rewitalizacji na stronie internetowej gminy, a co za tym idzie umożliwienie zapoznania się z postępami prac wszystkim zainteresowanym,
- udział w realizacji projektów zgłoszonych przez podmioty sektora prywatnego,
- działalność organizacji pozarządowych i ich wsparcie dla podejmowanego procesu rewitalizacji w Gminie, w tym w szczególności w ramach Programu współpracy z organizacjami pozarządowymi,
- podejmowanie zadań rewitalizacyjnych w trakcie imprez kulturalnych i sportowych organizowanych w Gminie,
- organizację konkursów, wystaw, spotkań edukacyjnych,

- umieszczanie informacji o ogłaszanych przez odpowiednie jednostki naborach wniosków na realizację projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych na stronie internetowej Gminy i w Biuletynie Informacji Publicznej,
- umieszczanie informacji na tablicach ogłoszeń w miejscach publicznie dostępnych.

Zaproponowane formy partycypacji społecznej w procesie rewitalizacji obejmują zarówno działania informacyjne czy konsultacji planowanych i podejmowanych działań władz lokalnych, a także dążące do zaawansowanych metod partycypacji, takich jak współdecydowanie czy kontrola obywatelska, w szczególności w odniesieniu do zgłaszanych i realizowanych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

11. System realizacji (wdrażania) programu rewitalizacji

Zarządzanie procesem rewitalizacji ma na celu wdrażanie działań, aby możliwe było wyprowadzenie obszaru ze stanu degradacji, a tym samym poprawa jakości życia mieszkańców, przy zaangażowaniu interesariuszy i środków finansowych, pochodzących z różnych źródeł. Niniejszy *Program* będzie realizowany w strukturach organizacyjnych Urzędu Gminy. Odpowiedzialnym za realizację „Programu rewitalizacji Gminy Zarszyn na lata 2017-2023” w zakresie obszaru administracyjnego gminy jest Wójt Gminy Zarszyn.

We wdrażanie „Programu rewitalizacji Gminy Zarszyn na lata 2017-2023” zaangażowane zostaną następujące podmioty:

- Urząd Gminy w Zarszynie,
- jednostki organizacyjne gminy, w tym Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej,
- mieszkańcy Gminy i sołtysi,
- przedsiębiorcy, prowadzący działalność gospodarczą na terenie Gminy,
- Ochotnicze Straże Pożarne i inne organizacje pozarządowe i społeczne, działające na terenie Gminy,
- inne podmioty zainteresowane procesem rewitalizacji.

Zaangażowanie różnych podmiotów we wdrażanie *Programu* prowadzi do wzajemnego uzupełniania się działań różnych instytucji zarówno na etapie opracowywania programu, jak i jego wdrażania i monitorowania postępów prac.

W ramach zarządzania działaniami, zaprojektowanymi w *Programie*, zarządzeniem Wójta Gminy Zarszyn zostanie powołany zespół programowo-doradczy, tj. **Zespół ds. Rewitalizacji** ze wskazanym zakresem odpowiedzialności, co do przygotowania i przeprowadzenia naboru propozycji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, opiniowanie zgłoszonych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, weryfikacji kierunków działań, konsultacji zapisów dokumentów strategicznych, zamówień publicznych i finansowania realizacji *Programu*, a także jego promocji. Funkcjonowanie Zespołu jest oparte na partycypacyjnym modelu współpracy pomiędzy przedstawicielami samorządu gminnego oraz interesariuszami procesu rewitalizacji. Decyzje w ramach prac Zespołu będą podejmowane większością głosów. Uprawnieni do głosowania są wszyscy członkowie zespołu rewitalizacji.

W skład Zespołu ds. Rewitalizacji wejdą delegowani przedstawiciele Urzędu Gminy, zajmujący się problematyką gospodarki komunalnej, edukacji, kultury, planowania przestrzennego, ochrony środowiska, zamówień publicznych oraz finansów, a także przedstawiciele jednostek organizacyjnych, które mają wpływ na realizację zadań własnych Gminy oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych, przedsiębiorców i mieszkańców. Przy powoływaniu członków Zespołu zostanie zachowana zasada równowagi i proporcji poszczególnych grup społecznych, przedstawicieli Gminy oraz partnerów społecznych i gospodarczych.

Wyniki prac Zespołu ds. Rewitalizacji będą przedmiotem analizy w ramach cyklicznych spotkań, odbywających się raz na kwartał w siedzibie Urzędu Gminy. W ramach zespołu wybrany zostanie koordynator. Główne zadania **Koordynatora Zespołu ds. Rewitalizacji** z ramienia Urzędu Gminy będą obejmowały:

- organizowanie spotkań Zespołu ds. Rewitalizacji,
- przygotowanie sprawozdań i raportów kontrolnych dla Wójta Gminy Zarszyn,
- współpraca z wszystkimi interesariuszami *Programu*,
- proponowanie aktualizacji zapisów dokumentu,
- koordynacja zarządzanie zgłaszaniem projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych,
- działania informacyjne,
- działania edukacyjne.

Wyznaczenie Koordynatora Zespołu ds. Rewitalizacji w ramach struktur Urzędu Gminy wynika z faktu, iż samorząd gminny koordynuje proces rewitalizacji jako zadanie własne gminy i będzie zaangażowany w realizację projektów rewitalizacyjnych. Istotną kwestią w realizacji wyznaczonych kierunków działań jest ich implementacja do uchwalanego prawa miejscowego oraz uwzględnienie w dokumentach strategicznych.

Działania podejmowane w związku z realizacją zapisów niniejszego *Programu* powinny być upublicznione z wykorzystaniem Biuletynu Informacji Publicznej Gminy Zarszyn.

Komunikacja będzie się odbywała z wykorzystaniem dotychczas funkcjonujących kanałów informacyjnych, tj. w formie wymiany stanowisk, w tym w formie elektronicznej na uprzednio uzgodnione między interesariuszami adresy poczty elektronicznej, poprzez zamieszczenie odpowiednich informacji na tablicach informacyjnych w Urzędzie Gminy, na stronie internetowej gminy („Program rewitalizacji Gminy Zarszyn na lata 2017-2023”, skład Zespołu ds. Rewitalizacji, formularz do zgłaszanie wniosków i uwag, informacje na temat wdrażania procesu rewitalizacji oraz zaproszenia na wydarzenia dotyczące rewitalizacji), elektroniczną skrzynkę pocztową zespołu, a także w trakcie spotkań i wydarzeń, organizowanych przez Urząd Gminy oraz organizacje pozarządowe.

12. System monitoringu skuteczności działań i system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu *Programu*

„Program rewitalizacji Gminy Zarszyn na lata 2017-2023” będzie podlegał ocenie aktualności i stopnia realizacji. W pierwszej kolejności sprawdzeniu będzie podlegało, czy zapisy *Programu* są aktualne, tj. czy odpowiadają stanowi faktycznemu w zakresie ustaleń, mających znaczenie dla realizacji *Programu*. Następnie zbadane zostanie, w jakim stopniu działania zaplanowane w *Programie* zostały zrealizowane zgodnie z przyjętym harmonogramem.²⁷

Kontrolne wyniki oceny realizacji *Programu* powinny być opracowywane co rok przez Zespół ds. Rewitalizacji jako **raport z podjętych działań**, który przedkładany będzie Wójtowi Gminy Zarszyn. Raport z podjętych działań będzie zawierał podsumowanie roczne oraz propozycje ewentualnych zmian do wprowadzenia. Uzyskane wyniki umożliwią ocenę skuteczności zaplanowanych działań rewitalizacyjnych w celu porównania aktualnych wartości wskaźników z wartościami bazowymi, opracowanymi przy diagnozowaniu stanu. Ocena realizacji *Programu* będzie zawierała odniesienie do danych porównawczych z obszaru gminy, pozwalających na ocenę procesu wychodzenia obszaru ze stanu kryzysowego. Analizie poddane zostaną wskaźniki rezultatu poszczególnych projektów. Proponowane wskaźniki monitorowania realizacji celów założonych w *Programie* zostały zestawione w tabeli nr 28 i odnoszą się do obszaru rewitalizacji.

Tabela nr 29 Wskaźniki monitorowania

	Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych
Cel 1: Poprawa jakości życia i wzmocnienie spójności społecznej	Udział osób bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym (%)	6,4%	5,2%	Powiatowy Urząd Pracy w Sanoku, Urząd Gminy
	Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w przeliczeniu na 100 mieszkańców	4,7	4,2	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
	Liczba organizacji pozarządowych na 100 osób	0,29	0,40	Krajowy Rejestr Sądowy, Urząd Gminy
	Udział uczniów korzystających z zajęć dodatkowych w stosunku do liczby chętnych	41%	60%	Gminne placówki oświatowe, Urząd Gminy
	Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w rejestrze Regon w przeliczeniu na 100 osób	0,21	0,36	Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej

²⁷ Ustawa o rewitalizacji. Praktyczny komentarz. Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa Departament Polityki Przestrzennej Warszawa, 2016. Dostępny: https://mib.gov.pl/files/0/1796888/Ustawaorewitalizacji_praktycznykomentarz.pdf

	Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych
	Liczba spotkań kulturalnych i sportowych w przeliczeniu na 100 mieszkańców	0,15	0,57	Urząd Gminy
Cel 2: Atrakcyjna i funkcjonalna przestrzeń	Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej (%)	73%	95%	Urząd Gminy
	Powierzchnia bibliotek przypadająca na 1 czytelnika (m ²)	0,13	0,55	Urząd Gminy
	Liczba obiektów sportowych poddanych modernizacji (szt.)	0	1	Urząd Gminy
Projekty rewitalizacyjne	Wskaźniki produktu			
	Liczba budynków gminnych wybudowanych w obszarze rewitalizacji (szt.)	0	1	Urząd Gminy
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy, uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu, zdobywających kwalifikacje, pracujących (łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek) po opuszczeniu programu (os.)	0	40	Urząd Gminy, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie (os.)	0	40	Urząd Gminy, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
	Odsetek dzieci biorących udział w zajęciach dodatkowych w stosunku do liczby chętnych (os.)	41%	60%	Urząd Gminy, placówki oświatowe
	Liczba osób uczestniczących w zajęciach organizowanych w bibliotece (os.)	0	180	Urząd Gminy
	Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury ulokowanych na zrewitalizowanych obszarach [szt.]	0	1	Urząd Gminy
	Liczba przebudowanych / rozbudowanych oczyszczalni ścieków komunalnych [szt.]	0	1	Urząd Gminy
	Liczba nowych przyłączy wodociągowych [szt.]	0	240	Urząd Gminy
	Wskaźniki rezultatu			
	Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanych obszarach	0	2	Beneficjenci projektów

Monitorowanie osiąganych wskaźników będzie się odbywało na podstawie danych, udostępnionych przez:

- Referaty Urzędu Gminy,

- jednostki organizacyjne Gminy, w tym Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, placówki oświatowe,
- Powiatowy Urząd Pracy w Sanoku,
- Posterunek Policji w Besku,
- innych interesariuszy, którzy byli zaangażowani w realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Procedura sporządzania oceny i została określona tak, aby zapewnić partycypacyjny charakter tego procesu. Po akceptacji raportu z podjętych działań i jego akceptacji przez Wójta Gminy Zarszyn, zostanie on upubliczniony poprzez jego publikację na stronie internetowej miasta oraz w Biuletynie Informacji Publicznej. Zasadniczym celem polityki promocji, jest rozwój zaangażowania społeczności lokalnej w proces rewitalizacji, jej udziału w decyzjach oraz odpowiedzialności za powodzenie realizacji *Programu*. W założeniach polityka promocji *Programu* powinna przybliżać mieszkańcom korzyści, jakie mogą być osiągnięte dzięki procesowi rewitalizacji, udostępniać wszystkim zainteresowanym stronom rewitalizacji i partnerom informacje o celach i problemach rewitalizacji, pobudzać partnerów programu do wyrażania własnych opinii, zachęcać do przedstawiania własnych projektów.

Nowe przedsięwzięcia zgłaszane przez interesariuszy będą uwzględniane w *Programie*. Włączenie nowych inicjatyw do *Programu* jest uwarunkowane możliwościami finansowania, uwarunkowaniami formalnymi i faktycznymi, a także stopniem realizacji założenia celów rewitalizacji.

Aktualizacja zapisów niniejszego dokumentu w przypadku zmiany warunków wewnętrznych bądź zewnętrznych, mających wpływ na realizację zaplanowanych działań i wyników podejmowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, wymaga zgłoszenia w formie raportu zmian do Wójta Gminy Zarszyn przez Koordynatora Zespołu ds. Rewitalizacji. Opracowany projekt aktualizacji będzie poddany procesowi partycypacji społecznej wraz z uwzględnieniem wymogów przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Wszelkie zmiany w dokumencie, zgłoszone Wójtowi Gminy Zarszyn, zostaną wprowadzone stosowną uchwałą Rady Gminy po wypełnieniu odpowiednich procedur i uzyskaniu opinii właściwych Organów.

13. Ocena oddziaływania na środowisko

Obowiązek przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko programów rewitalizacji wynika z art. 46 oraz 47 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2017 r., poz. 1405, z późn. zm.), zwanej dalej ustawą ocenową.

W ramach opracowania projektu *Programu Wójt Gminy Zarszyn* pismami o znakach INW.7011.7.2016 z 4 maja 2017 r. wystąpił do właściwych organów z wnioskiem o odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. W odpowiedzi:

- Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Rzeszowie pismem z dnia 29 maja 2017 r. znak WOOŚ.410.1.022.2017.PW.4 poinformował, iż nie jest wymagane przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko;
- Podkarpacki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Rzeszowie pismem z dnia 31 sierpnia 2017 r. znak SNZ.9020.1.235.2017.RD uzgodnił odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

14. Wykorzystane źródła danych

Akty prawne

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Dz.U. z 2017 r. poz. 1023.
2. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz.U. 2015, poz. 1777, z późn. zm.
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Dz.U. 2012 r., poz. 647 z późn. zm.
4. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Dz.U. 2004 r., Nr 99, poz. 1001 z późn. zm.
5. Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o wspieraniu termomodernizacji i remontów, Dz.U. 2008, nr 223, poz. 1549 z późn. zm.
6. Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, Dz. U. z 2013 r., poz. 1235, z późn. zm.
7. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”, Dz.U 2011, nr 209, poz. 1245.
8. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 grudnia 2014 r. w sprawie katalogu odpadów, Dz. U. z 2014 r., poz. 1923.

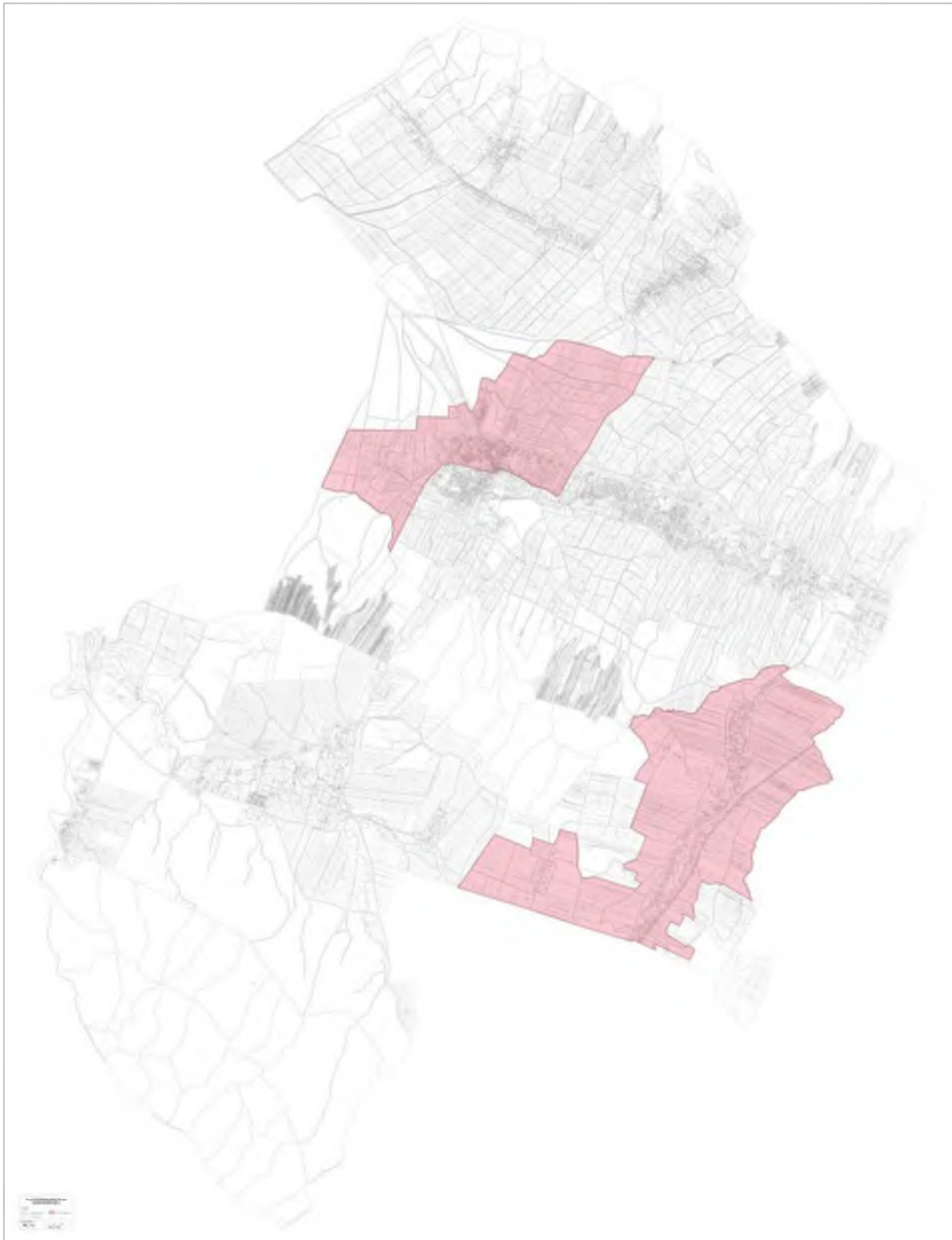
Pozostałe źródła

1. Dane Państwowej Komisji Wyborczej, dostępne: <http://pkw.gov.pl>.
2. Dane Banku Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, dostępne: www.stat.gov.pl
3. Demograficzne i społeczne uwarunkowania rewitalizacji miast w Polsce, praca pod red. Andrzeja Zborowskiego, Instytut Rozwoju Miast, tom 5, Kraków, 2009.
4. Geoserwis Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, <http://geoserwis.gdos.gov.pl>.
5. „Instrukcja przygotowania programów rewitalizacji w zakresie wsparcia w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020”, przyjęta uchwałą nr 296/5906/17 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 18 kwietnia 2017 r.
6. Parysek J. J., Wojtasiewicz L., 1979. Metody analizy regionalnej i metody planowania regionalnego, Studia KPZK PAN, t. 69, Państwowe Wydawnictwo Naukowe
7. Pluta W., 1986. Wielowymiarowa analiza porównawcza w modelowaniu ekonometrycznym, PWN, Warszawa.
8. „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Zarszyn”, przyjęte uchwałą Nr VIII/40/2011 Rady Gminy Zarszyn z dnia 8 czerwca 2011 r.
9. Szymła Z., 2000. Determinanty rozwoju regionalnego. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wrocław.
10. Ubóstwo w Polsce w latach 2013 i 2014, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 2015

- [dostępne: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/ubostwo-w-polsce-w-latach-2013-i-2014,1,6.html>]
11. Ustawa o rewitalizacji. Praktyczny komentarz. Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa Departament Polityki Przestrzennej Warszawa, 2016. Dostępny: <https://mib.gov.pl/files/0/1796888/Ustawaorewitalizacijpraktycznykomentarz.pdf>
 12. Wpływ potencjału demograficznego i gospodarczego miast wojewódzkich na kondycję województw, 2013, Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych, Warszawa.
 13. Wytyczne Ministra Rozwoju w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, dostępne: <https://www.mr.gov.pl/media/23916/Wytycznedotrewitalizacijpoaktualizacji-zatwierdzone02082016clear.pdf>
 14. Zasady metodyczne statystyki rynku pracy i wynagrodzeń, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 2008 [dostępne: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/zasady-metodyczne-rocznik-pracy/zasady-metodyczne-statystyki-rynku-pracy-i-wynagrodzen,1,1.html>]

15. Załączniki

Załącznik nr 1 Granice obszaru rewitalizacji

Załącznik nr 2 Pismo Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie

**REGIONALNY DYREKTOR
OCHRONY ŚRODOWISKA
W RZESZOWIE**

Al. Józefa Piłsudskiego 38, 35-001 Rzeszów 38

WOOS.410.1.122.2017.PW.4

Rzeszów, dnia 07 maja 2017 r.

**Wójt Gminy Zarszyn
ul. Bieszczadzka 74
38 – 530 Zarszyn**

Odpowiadając na pismo z dnia 04 maja 2017 r., znak: INW.7011.7.2016, w sprawie uzgodnienia odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu dokumentu pn.: „Program rewitalizacji Gminy Zarszyn”, działając w trybie art. 47 i 57 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2016 r., poz. 353, ze zm.), a także uwzględniając zakres i charakter działań w przedmiotowym projekcie dokumentu, informuję, iż dla ww. projektu Programu nie jest wymagane przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska
w Rzeszowie
Włodzisław Wiśniewski
Włodzisław Wiśniewski

Otrzymują:

1. Adresat

Do wiadomości:

1. WOOS ad acta

Załącznik nr 3 Pismo Podkarpackiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Rzeszowie

**PODKARPACKI
PAŃSTWOWY WOJEWÓDZKI
INSPEKTOR SANITARNY**
ul. Wierzbowa 16
35-959 Rzeszów
SNZ.9020.1.235.2017.RD

Rzeszów, dnia 2017.08.31.

OPINIA SANITARNA

Na podstawie:

- art. 3 ustawy z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1261),
- art. 48 ust. 1 i art. 58 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2017 r. poz. 1405),

Podkarpacki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny po rozpatrzeniu wniosku Wójta Gminy Zarszyn z dnia 4.05.2017 r., znak: INW.7011.7.2016 (uzupełnionego pismem z dnia 22.08.2017 r., znak: INW.7011.7.2016) w sprawie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu dokumentu pn. „Program Rewitalizacji Gminy Zarszyn”
uzgadnia

w zakresie sanitarno-higienicznym odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu dokumentu pn. „Program Rewitalizacji Gminy Zarszyn”.

UZASADNIENIE

Zgodnie z przepisami art. 48 ust. 1 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2017 r. poz. 1405) organ opracowujący projekty dokumentów o których mowa w art. 46 pkt 2 może po uzgodnieniu z właściwymi organami, o których mowa w art. 57 i 58 odstąpić od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, jeżeli uzna, że realizacja postanowień danego dokumentu nie spowoduje znaczącego oddziaływania na środowisko.

Odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko - zgodnie z art. 48 ust. 2 może dotyczyć wyłącznie projektów dokumentów stanowiących niewielkie modyfikacje w ustaleń przyjętych już dokumentów lub projektów dokumentów dotyczących obszarów w granicach jednej gminy.

Wg art. 49 przy odstąpieniu od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko bierze się pod uwagę następujące uwarunkowania:

1. charakter działań przewidzianych w dokumentach, o których mowa w art. 46 i 47, w szczególności:
 - a. stopień, w jakim dokument ustala ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć, w odniesieniu do usytuowania, rodzaju i skali tych przedsięwzięć,
 - b. powiązania z działaniami przewidzianymi w innych dokumentach,
 - c. przydatność w uwzględnieniu aspektów środowiskowych, w szczególności w celu wspierania zrównoważonego rozwoju, oraz we wdrażaniu prawa wspólnotowego w dziedzinie ochrony środowiska.
2. rodzaj i skalę oddziaływania na środowisko, w szczególności:
 - a. prawdopodobieństwo wystąpienia, czas trwania, zasięg, częstotliwość i odwracalność oddziaływań,
 - b. prawdopodobieństwo wystąpienia oddziaływań skumulowanych lub transgranicznych,
 - c. prawdopodobieństwo wystąpienia ryzyka dla zdrowia ludzi lub zagrożenia dla środowiska;

3. cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności:
 - a. obszary o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego, wrażliwe na oddziaływanie, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu,
 - b. formy ochrony przyrody w rozumieniu ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody oraz obszary podlegające ochronie zgodnie z prawem międzynarodowym.

„Program Rewitalizacji Gminy Zarszyn” to dokument operacyjny wskazujący na potrzebę realizacji działań w sferze społecznej, przestrzenno-funkcjonalnej, gospodarczej i technicznej. Realizacja działań pozwoli na niwelowanie zjawisk kryzysowych oraz wykorzystanie potencjałów na obszarze rewitalizacji. W konsekwencji pozwoli to na wyprowadzenie obszaru ze stanów kryzysowych, co pobudzi ich rozwój społeczno-gospodarczy, oddziaływający w konsekwencji na całą gminę. Program Rewitalizacji nawiązuje do dokumentów strategiczno-programowy na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym, subregionalnym i lokalnym. Wyznaczony obszar rewitalizacji obejmuje następujące podobszary: Zarszyn, Posada Zarszyńska, Pielnia, Odrzechowa, Pastwiska, Beska, Nowosielec, Bazańcówka i Długie.

Wśród podstawowych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych zaplanowano:

1. Poprawę zdolności do zatrudnienia osób nieaktywnych zawodowo i osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
2. Integrację społeczną mieszkańców poprzez wspólne działanie.
3. Budowę biblioteki gminnej w Zarszynie.
4. Budowę Domu Kultury w Zarszynie.
5. Budowę budynku wielofunkcyjnego, w tym Domu Kultury w Długim.
6. Rozbudowę i przebudowę Domu Ludowego w Pastwiskach.
7. Budowę Centrum Dziedzictwa Przyrodniczo-Kulturalnego w Posadzie Zarszyńskiej.
8. Budowę boiska wielofunkcyjnego w Bazańcówce.
9. Budowę szatni sportowej w Nowosielcach i Bazańcówce.
10. Budowę trybuny sportowej w Pielni.
11. Modernizację budynków wielorodzinnych oddanych do użytku przed 1989 r. (na popegeerowskich i przemysłowych osiedlach mieszkaniowych).
12. Budowę chodników wzdłuż drogi krajowej nr 28 w kierunku Beska.
13. Rozbudowę oczyszczalni ścieków.
14. Rozbudowę sieci wodociągowej w miejscowości Pielnia, Odrzechowa, Pastwiska.
15. Budowę instalacji fotowoltaicznych i pomp ciepła w gminie Zarszyn.
16. Przebudowę drogi gminnej.
17. Budowę oświetlenia ulicznego w gminie Zarszyn.

Ze względu na rodzaj zaplanowanych działań nie występuje ryzyko dla zdrowia ludzi lub zagrożenia dla środowiska. Realizacji inwestycji zapisanych w Programie Rewitalizacji dla Gminy Zarszyn przyczyni się do poprawy jakości życia ludzi, poprawy kapitału społecznego, przeciwdziałaniu negatywnym zjawiskom społecznym, oraz wpłynie na wzrost poziomu przedsiębiorczości mieszkańców, poprawę jakości zagospodarowania przestrzennego gminy oraz dbałość o środowisko naturalne.

Biorąc pod uwagę:

- cel jaki nakreślono w przedmiotowym dokumencie,
- faktu powiązania z innymi dokumentami strategicznymi,
- zakładane pozytywne efekty związane z realizacją jego postanowień na środowisko, w tym również na warunki życia i zdrowia mieszkańców,

oraz działając w trybie art. 48 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2017 r. poz. 1405) postanowiono orzec, jak w sentencji.

Oczekiwania

1. Wójt Gminy Zarszyn
2. a/a

16. Spis załączników, tabel, wykresów i map

Załącznik nr 1 Granice obszaru rewitalizacji	90
Załącznik nr 2 Pismo Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie	91
Załącznik nr 3 Pismo Podkarpackiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Rzeszowie.....	92
Tabela nr 1 Jednostki urbanistyczne Gminy Zarszyn.....	11
Tabela nr 2 Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym w poszczególnych jednostkach urbanistycznych gminy	13
Tabela nr 3 Przyrost naturalny w przeliczeniu na 100 osób wg faktycznego miejsca zamieszkania w poszczególnych jednostkach urbanistycznych gminy.....	15
Tabela nr 4 Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie mieszkańców jednostek urbanistycznych Gminy Zarszyn w wieku produkcyjnym w latach 2014-2016 ..	16
Tabela nr 5 Odsetek długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych jednostek urbanistycznych Gminy Zarszyn w latach 2014-2016	17
Tabela nr 6 Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w przeliczeniu na 100 mieszkańców w latach 2014-2016	19
Tabela nr 7 Korzystający ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności w przeliczeniu na 100 mieszkańców w latach 2014-2016.....	20
Tabela nr 8 Liczba stwierdzonych przestępstw ogółem w przeliczeniu na 100 osób w latach 2014-2016	20
Tabela nr 9 Uczniowie szkół podstawowych biorący udział w zajęciach dodatkowych.....	21
Tabela nr 10 Liczba uczniów korzystających z pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przeliczeniu na 100 uczniów	22
Tabela nr 11 Liczba organizacji pozarządowych na 100 osób	23
Tabela nr 12 Zestawienie wskaźników wykorzystanych do diagnozy stanu w sferze społecznej	25
Tabela nr 13 Wartości wskaźników w sferze społecznej Gminy Zarszyn	26
Tabela nr 14 Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w rejestrze Regon w przeliczeniu na 100 osób w latach 2014-2016	29
Tabela nr 15 Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w rejestrze Regon w przeliczeniu na 100 osób w latach 2014-2016	30
Tabela nr 16 Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej w latach 2014-2016	32
Tabela nr 17 Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w latach 2014-2016	33
Tabela nr 18 Powierzchnia bibliotek przypadająca na 1 czytelnika oraz aktywność mieszkańców w zakresie korzystania z biblioteki	37
Tabela nr 19 Liczba spotkań kulturalnych i sportowych w przeliczeniu na 100 mieszkańców .	38
Tabela nr 20 Liczba drużyn i klubów sportowych wraz z klasą infrastruktury sportowej w poszczególnych jednostkach urbanistycznych gminy.....	40
Tabela nr 21 Wartości wskaźników, charakteryzujących sferę gospodarczą, środowiskową, przestrzenno-funkcjonalną i techniczną Gminy Zarszyn	44
Tabela nr 22 Liczba mieszkańców i powierzchnia wyznaczonego obszaru zdegradowanego.	45

Tabela nr 23 Liczba mieszkańców i powierzchnia obszaru rewitalizacji	46
Tabela nr 24 Zestawienie wskaźników, których wartości dla obszaru rewitalizacji są mniej korzystne niż średnia dla województwa podkarpackiego	50
Tabela nr 25 Cele i kierunki działań stanowiące odpowiedź na potrzeby rewitalizacyjne zidentyfikowane w obszarze rewitalizacji	54
Tabela nr 26 Komplementarność problemowa podstawowych projektów rewitalizacyjnych	67
Tabela nr 27 Komplementarność projektów EFRR planowanych do finansowania w ramach działania 6.3 RPO WP 2014-2020 i projektów EFS.....	68
Tabela nr 28 Zestawienie projektów zrealizowanych przez Gminę Zarszyn w latach 2007-2014 z uzyskanym dofinansowaniem	71
Tabela nr 29 Wskaźniki monitorowania	84
Wykres nr 1 Liczba ludności Gminy Zarszyn w latach 1995-2016	12
Wykres nr 2 Struktura wiekowa mieszkańców gminy.....	12
Wykres nr 3 Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym w Gminie Zarszyn w latach 1995-2016	13
Wykres nr 4 Mieszkańcy Gminy Zarszyn według płci.....	14
Wykres nr 5 Przyrost naturalny w latach 2005-2015.....	14
Wykres nr 6 Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie mieszkańców Gminy Zarszyn w wieku produkcyjnym w latach 2005-2016.....	16
Wykres nr 7 Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej mieszkańców w latach 2010-2015	19
Wykres nr 8 Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w latach 2006-2014 w gminie Zarszyn.....	24
Wykres nr 9 Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w 2014 r. w poszczególnych jednostkach urbanistycznych	25
Wykres nr 10 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru Regon w latach 2010-2016	28
Wykres nr 11 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru Regon według działów sekcji PKD	29
Wykres nr 12 Nowo zarejestrowane podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru Regon w latach 2010-2016.....	30
Wykres nr 13 Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w latach 2005-2015.....	32
Wykres nr 14 Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w latach 2005-2015.....	33
Wykres nr 15 Ilość wykorzystywanych wyrobów azbestowo-cementowych w przeliczeniu na liczbę mieszkańców jednostek urbanistycznych.....	35
Wykres nr 16 Liczba budynków mieszkalnych wybudowanych przed 1989 r. w relacji do ogólnej liczby budynków mieszkalnych.....	43
Wykres nr 17 Problemy zdiagnozowane przez mieszkańców Gminy.....	76
Wykres nr 18 Pożądane przez interesariuszy kierunki przedsięwzięć rewitalizacyjnych	77
Wykres nr 19 Pożądane przez interesariuszy kierunki przedsięwzięć rewitalizacyjnych, zgłaszane w ramach wywiadów pogłębionych i spaceru studyjnego	79

Mapa nr 1 Gęstość zaludnienia w jednostkach urbanistycznych Gminy Zarszyn	11
Mapa nr 2 Obszary w stanie kryzysowym pod względem występowania negatywnych zjawisk społecznych na terenie Gminy Zarszyn	27
Mapa nr 3 Obszar zdegradowany na terenie Gminy Zarszyn	45
Mapa nr 4 Obszar rewitalizacji.....	47